

**Ontvangsten en uitgaven
van de generale kas der hulpbehoevende Kerken.**

Van 1 Augustus 1902 tot 31 Juli 1903.

ONTVANGSTEN.	UITGAVEN.
Saldo van het vorige boekjaar . . . . . f 1.17 ⁵	1902.
Aug. Provincie Drente . . . . . » 76.34	Nov. aan de Kerk van Kootwijk f 75.—
» » Classe Harderwijk . . . . . » 33.88	» » » » » » » » 150.—
» » Dokkum . . . . . » 56.29	Dec. » » » » » » » » 50.—
Oct. » Goes . . . . . » 25.23	1903.
» legaat van eene overleden zuster A. N. Wed. G. J. B. te Amsterdam . . . . . » 100.—	Febr. » » » » » » » » 265.—
Nov. Classe Zierikzee . . . . . » 38.12	Mei » » » » » » » » 280.—
» » Stadskanaal . . . . . » 33.52	Juli » » » » » » » » 80.—
Dec. » Arnhem . . . . . » 15.—	» voor de catechiseermeesters . . » 500.—
» » Apeldoorn . . . . . » 10.—	» aan de Kerk van Tholen . . » 100.—
» » Franeker . . . . . » 39.—	
» » Leeuwarden . . . . . » 55.—	
1903	
Jan. » Amsterdam . . . . . » 80.—	
» » Arnhem . . . . . » 40.60	
» Provincie Zuid-Holland . . . . . » 75.—	
Maart Classe Warfum . . . . . » 60.—	
» » Kollum . . . . . » 27.77	
» » Middelburg . . . . . » 55.16 ⁵	
» » Appingedam . . . . . » 52.—	
» » Zutphen . . . . . » 53.84 ⁵	
» » Tholen. . . . . » 9.50	
April Provincie Overijssel . . . . . » 125.—	
» Classe Sneek . . . . . » 39.—	
» » Groningen . . . . . » 52.—	
Mei » Amersfoort . . . . . » 41.85	
» » Drachten . . . . . » 8.84	
Juni » Arnhem . . . . . » 20.—	
» » Tiel . . . . . » 5.—	
» Provincie Drente . . . . . » 81.12	
» Classe 's Hertogenbosch . . . . . » 16.09	
» Provincie Zuid-Holland . . . . . » 75.—	
» Classe Breukelen . . . . . » 26.71	
» » Almkerk . . . . . » 26.29	
Juli » Amsterdam . . . . . » 100.—	
» » Harderwijk . . . . . » 27.55 ⁵	
Ontvangsten . . . . . f 1581.89	
Uitgaven . . . . . » 1500.—	
Saldo . . . . . f 81.89	Uitgaven f 1500.—

Van 1 Augustus 1903 tot 31 Juli 1904.

ONTVANGSTEN.		UITGAVEN	
	Saldo van het vorige boekjaar . . . . . f	81.89	
Aug.	Classen Alkmaar, Haarlem en Edam . . . . . »	82.69	1903.
»	» Dokkum . . . . . »	63.66	Nov. aan de Kerk van Kootwijk f
Oct.	» Winschoten . . . . . »	14.71	200.—
»	» Zierikzee . . . . . »	21.60	1904.
»	» Klundert . . . . . »	22.71	Febr. » » » » » »
Nov.	» Franeker . . . . . »	43.—	Mei » » » » » »
»	» Goes . . . . . »	24.10	Juli » » » » » »
Dec.	» Leeuwarden . . . . . »	55.—	» voor de Catechiseermeesters . . . . . »
»	» Provincie Zuid-Holland . . . . . »	75.—	» aan de Kerk van Wormer . . . . . »
	1904		» » » » » Tholen . . . . . »
Jan.	Classe Stadskanaal . . . . . »	29.90	
»	» Zutphen . . . . . »	38.54	
Febr.	» Kollum . . . . . »	20.64	
»	» Appingedam . . . . . »	55.—	
Maart	» Utrecht . . . . . »	75.—	
»	» Middelburg . . . . . »	52.83 ^s	
»	» Groningen . . . . . »	59.44	
April	» Warfum . . . . . »	55.—	
»	» Provincie Overijssel . . . . . »	125.—	
»	» Classe Amersfoort . . . . . »	45.—	
»	» » Amsterdam . . . . . »	80.—	
Mei	» Drachten . . . . . »	9.06	
»	» Zierikzee . . . . . »	22.16 ^s	
»	» Sneek . . . . . »	39.84	
»	» Provincie Zuid-Holland . . . . . »	75.—	
Juni	Classe Haarlem . . . . . »	40.—	
»	» Alkmaar . . . . . »	30.—	
»	» Enkhuizen . . . . . »	20.—	
»	» Edam . . . . . »	10.—	
»	» Tiel . . . . . »	20.—	
»	» Almkerk . . . . . »	26.26	
»	» Goes . . . . . »	27.12	
»	» 's Hertogenbosch . . . . . »	15.22	
»	» Amsterdam . . . . . »	100.—	
Juli	Provincie Drente . . . . . »	84.50	
»	» Classe Breukelen . . . . . »	26.06	
	Ontvangsten . . . . . f	1665.94	
	Uitgaven . . . . . »	1600.—	
	Saldo . . . . . f	65.94	
			Uitgaven f 1600.—

Van 1 Augustus 1904 tot 31 Juli 1905.

ONTVANGSTEN.		UITGAVEN.	
	Saldo van het vorige boekjaar	f 65.94	1904.
Aug.	Classe Dokkum	60.33	Nov. aan de Kerk van Kootwijk f 140.—
»	» Klundert	20.46	» » » » » » » 85.—
»	» Kerk van Sloterdijk	5.—	1905.
Oct.	Classe Winschoten	16.56	Febr. » » » » » » » 125.—
»	» Klundert	1.17	» » » » » » » 100.—
Nov.	» Harderwijk	27.31 ^s	Mei » » » » » » » 225.—
»	» Franeker	44.—	Juli » » » » » » » 225.—
1905.			» voor de catechiseermeesters » 500.—
Jan.	Provincie Zuid-Holland	75.—	» aan de Kerk van Helmond » 100.—
»	Classe Stadskanaal	34.66	» voor den Zuid-Oosthoek van
Febr.	» Warfum	65.—	Friesland . . . . . » 60.—
»	» Kollum	22.25	» onkosten voor de vergadering enz. » 35.50
»	» Appingedam	50.—	
Maart	» Zutphen	33.76	
»	Provincie Overijssel	130.—	
April	Classe Amersfoort	39.30	
»	» Groningen	64.45	
»	» Leeuwarden	55.—	
»	» Amsterdam	75.—	
»	» Winschoten	15.—	
»	» 's Hertogenbosch	14.21	
»	» Middelburg	51.54	
Mei	» Arnhem	15.—	
»	» Tiel	40.—	
»	» Sneek	38.—	
»	Provincie Zuid-Holland	75.—	
»	» Overijssel	7.25	
»	Classe Tholen	12.12	
Juni	» Apeldoorn	15.—	
»	» Arnhem	10.—	
»	» Breukelen	28.36 ^s	
»	» Utrecht	50.—	
»	Provincie Drente	76.—	
»	Classe Goes	24.39	
Juli	» Almkerk	16.60	
»	» Haarlem	40.—	
»	» Alkmaar	30.—	
»	» Enkhuzen	20.—	
»	» Edam	10.—	
»	Kerk van Axel (A)	5.10	
»	» van Zaanslag (B)	16.40	
»	Classe Heerenveen	30.—	
»	» Harderwijk	28.02	
»	» Zierikzee	24.32	
»	» Dokkum	30.05 ^s	
»	» Klundert	22.05	
	Ontvangsten	f 1598.61 ^s	
	Uitgaven	1595.50	
	Saldo	f 3 11 ^s	

Gezien, met de bescheiden vergeleken en accoord bevonden in de vergadering van de deputaten voor de generale kas van hulpbehoevende Kerken van 21 Augustus 1905.

B. VAN SCHELVEN, *Deputaat voor Noord-Holland.*

W. B. RENKEMA, *Deputaat voor Zuid-Holland.*

BIJLAGE LXIII.
(Art. 117.)

Rapport over E 7 d.

Onder letter E7d van het agendum komt voor een verzoek van den Kerkeraad der Gereformeerde Kerk te Heeg aan de Synode van Utrecht. In dit verzoek wordt aan de Synode gevraagd zich te willen uitspreken over dit punt:

of leden van eene Gereformeerde Kerk in Indië, die zich metterwoon gevestigd hebben op het Zendingsterrein van eene Gereformeerde Kerk in Nederland, al dan niet hunne attestatie behooren in te dienen bij de Kerk, op wier terrein zij gaan wonen.

Ten einde meer licht in deze zaak te geven en te kunnen krijgen, heeft de Kerkeraad van Heeg hare vraag aan de Synode vergezeld doen gaan van eene uitvoerige toelichting, die door de goede zorg van de synodale Kerk van Utrecht is gedrukt en aan alle leden en praediviseerende leden uitgedeeld.

Uit die toelichting blijkt,

1°. dat Ds. BAKKER, missionair predikant van Heeg, thans te Keboemen, over dit punt, nu ruim een jaar geleden, heeft geschreven aan de Kerk van Heeg en de Friesche gedeputeerden voor de Zending, en daarin liet doorstralen, dat het hem wel gewenscht voorkwam, dat leden van eene Gereformeerde Kerk in Indië (in dit geval Batavia), die zich metterwoon gevestigd hadden op het Zendingsterrein van Heeg, hunne attestatie nu ook indienden bij de Kerk van Heeg. Hij vroeg echter aan de Kerk van Heeg en de Friesche gedeputeerden hun oordeel en beslissing in deze zaak te mogen vernemen.

2°. dat de Kerk van Heeg en de Friesche gedeputeerden voor de Zending zich toen om advies over deze zaak gewend hebben tot de Provinciale Synode van Leeuwarden in Juni j.l. gehouden, en dat deze Synode besloot:

»De Provinciale Synode vereenigt zich met het gevoelen van de provinciale deputaten, dat de attestatie van leden een Gereformeerde Kerk op het Friesche Zendingsterrein woonachtig, vooralsnog bij de Kerk van Batavia behoort, tot tijd en wijle de Kerk aldaar (dat wil zeker zeggen: niet te Batavia, want daar is de Kerk geïnstitueerd, maar de Kerk op het Friesche Zendingsterrein) is geïnstitueerd».

Met die beslissing kan de Kerk van Heeg zich niet vereenigen; noemt daarvoor in hare toelichting *principiele* en *practische* gronden op en wendt zich nu tot deze vergadering met haar reeds genoemd verzoek. Uwe commissie heeft deze zaak overwogen en kwam tot het oordeel, dat men zich in deze aangelegenheid moet laten leiden door het antwoord op de vraag: wie heeft toezicht te houden op belijdenis en wandel van de lidmaten, die op een of ander Zendingsterrein komen wonen en blijven wonen: de Kerk aan wie dat terrein is aangewezen en toebetrouwd of eene andere Kerk, die dat terrein niet voor hare rekening heeft gekregen en genomen; en wel toezicht te houden niet alleen in dien zin, dat men — zoo noodig — als een broeder tegen eenen broeder waarschuwend, radend en vermanend optreedt, maar ook in dezen zin, dat men — desnoods — ook de kerkelijke censuur op hen toepassen kan naar den regel der H. Schrift.

Het antwoord op die vraag moet naar het oordeel uwer commissie wezen, dat de Kerk, die een bepaald Zendingsterrein kreeg en daarvoor verantwoordelijk is gesteld, ook genoemd toezicht heeft te houden op de leer en het leven van de lidmaten, die op dat terrein *komen* en *blijven* wonen. Stel dus, om een concreet geval te noemen, dat iemand lidmaat is van de Kerk van Batavia, straks uit haar midden vertrekt, *komt* wonen en *blijft* wonen op het terrein van de Gereformeerde Kerk van Amsterdam, dan behoort zoo'n lidmaat zijne attestatie ook in te dienen bij den Kerkeraad van Amsterdam of met diens goedvinden bij den dienaar, die ginds arbeid op het terrein van Amsterdam. En hij komt dan dus ook onder het toezicht van de Kerk van Amsterdam, die dat toezicht daar dan oefent door den dienaar, dien zij daar heeft.

Kwam zoo'n lidmaat bij vertrek uit Batavia op een terrein, dat aan geene Kerk was toegewezen, dan zou de attestatie of te Batavia kunnen blijven, of als de woonplaats b.v. dichter bij Soerabaya kwam en dus ver van Batavia af maar dan toch op een terrein, dat aan geene van beide Kerken was toegewezen — de attestatie in overleg met den Kerkeraad van Batavia bij de Kerk van Soerabaya kunnen indienen.

Nu bedoeld lidmaat echter bij vertrek uit Batavia *komt* en *blijft* wonen op een bepaald terrein van eene andere Kerk, behoort de attestatie ook te worden ingediend bij de Kerk, aan welke dat terrein is toegewezen.

Zoo staat de zaak, naar het oordeel uwer commissie in het algemeen.

Om misverstand te voorkomen en om rekening te houden met het praktische leven meent zij hieraan echter nog tweeërlei te moeten toevoegen.

a. Eenige Kerk kan b. v. de Kerk van Batavia — om nog maar eens dit geval te noemen — door het vertrek van een of meer lidmaten wel eens groote financiële schade lijden. Daarom wil uwe commissie, die deze gedachte wel verstaat, er aan herinneren, dat leden van eenige Kerk, die vertrekken met attestatie en dan misschien komen op een terrein, waar minder gevraagd wordt voor het kerkelijk leven, hunnen financiële steun daarom nog niet *behoeven* — misschien moet wel gezegd — dan nog niet *behooren* te onthouden aan de Kerk, waarbij zij tot nu toe behoorden; doch dat zij die Kerk nog wel *mogen* — misschien geldt haast — nog wel *behooren* te blijven steunen met financiële steun. In het geval van Batavia b. v. zou zulk steunen soms dubbele waarde kunnen hebben.

b. Eene tweede opmerking, die uwe commissie meent te moeten maken, geldt het rekening houden met het praktische leven. Op Java komt herhaaldelijk voor, wat men noemt »overplaatsing”. Iemand is b. v. te Soerabaya, wordt vandaar overgeplaatst naar Keboemen, doch over enkele maanden soms weér overgeplaatst naar Soerabaya. Op Java met zijne vele ambtenaren zijn de gevallen van zulke overplaatsing vele. Daardoor komt het dan ook wel voor, dat een lidmaat uit eene Kerk vertrekt, doch b. v. over vier à vijf maanden weér in die Kerk terugkomt, en soms bij zijn vertrek wel verwacht, dat hij spoedig terugkomen zal. Die gevallen zijn dan wel niet geheel gelijk aan wat in ons land voorkomt, dat men b. v. als architect vier of vijf maanden buiten zijne woonplaats is; of ergens een tijdlang is om eene badkuur te ondergaan of eenen cursus bij te wonen; toch komen die gevallen wel eenigszins met elkaar overeen.

En nu kan de vraag gedaan worden: mogen nu lidmaten b. v. van de Kerk van Batavia, die vermoedelijk voor slechts enkele maanden de Kerk zullen verlaten en zoolang op een Zendingsterrein van eene andere Kerk komen te wonen, mogen die nu lidmaten van de Kerk van Batavia blijven, indien zij dit begeeren? Uwe commissie meent die vraag toestemmend te moeten beantwoorden.

Evenals eene vroegere Synode met het oog op voorkomende gevallen hier in ons land bepaalde, wanneer herziening van grenzen iemand zou afsnijden van de Kerk waartoe hij tot dusver behoorde, blijft hem het recht onverkort, om onder zijnen vroegeren Kerkeraad te blijven; zou uwe commissie in gevallen van overplaatsing in Indië voor niet zoo'n langen tijd wel wenschelijk achten, dat aan dergelijke lidmaten, indien zij dit begeeren, vrijheid worde verleend om bij de Kerk te blijven, waartoe zij tot nu toe behoorden; mits niet vergeten worde, dat zulke lidmaten, zoodra het zich laat aanzien, dat zij zullen *blijven* wonen, daar waar zij maar *enkele maanden* dachten te zijn, er op gewezen worden door hunnen Kerkeraad dat zij dan ook hunne attestatie behooren in te dienen bij de Kerk, op welker terrein zij wonen, opdat *uitzondering* geen *regel* worde en opdat goede kerkelijke orde in deze zaak gehandhaafd blijve.

Uwe commissie stelt mitsdien aan uwe vergadering voor te besluiten (volgen de conclusiën in het artikel der Acta).

J. HANIA, *Rapporteur*.

BIJLAGE LXIV.
(Art. 123.)

Schrijver van Rev. James F. Zwemer.

Eerwaarde Vaders en Broeders.

Genade zij u en vrede van God onzen Vader en den Heere Jezus Christus.
De Algemeene Synode van de Gereformeerde Kerk in Amerika ontving op hare laatst

gehoudene vergadering te Asbury Park N. J., een schrijven van uwe deputaten inzake correspondentie, de begeerte uitdrukken, dat men op uwe a.s. Synode gaarne een of meer gedelegeerden van onze Synode mocht ontmoeten.

Daarop besloot de Synode eenen harer leden te benoemen, om ulieden de broedergroete en de heilbode der Gereformeerde Kerk in Amerika over te brengen.

Men vond goed mij deze aangename zending op te dragen.

Volgens eene oude usantie onzer Kerk verwacht men niet, dat de afgevaardigden naar zuster-kerken der Synode eene rekening ten bate van reiskosten zullen indienen.

En dewijl ik thans verhinderd word eene lang gekoesterde begeerte te bevredigen, om het roemrijk erf der Nederlanden te bezoeken en ooggetuige te wezen van het belangrijk werk uwer Kerken, en eene rede of toespraak per schrift uiteraard min begeerlijk is, zij het mij vergund, dat ik in den volgende beknopten vorm mij van mijnen plicht kwijte.

Wetende, krachtens het getuigenis der geschiedenis, deskundigen overbekend, dat »*The Reformed (Dutch) Church in America*» sinds de jaren der eerste emigratiën, in het begin der zeventiende eeuw van af den jare 1620, en der latere verhuizingen van 1847 onder leiding van Van Raalte en Z.Eerw's geloofsgenooten en geestverwanten

met ulieden op ééne levenden wortel stoelt;

dezelfde onmisbare aloude Belijdenis-schriften bestendig vasthoudt;

ten overstaan van vele vonden dezer eeuw op het eene ééns gelegde vaste fundament bestendig voortbouwt;

het bevel aanvaardende waarmede Christus zijne Kerk bevoorrechtte, allen creaturen door binnenlandsche en buitenlandsche Zending het Evangelie verkondigt;

en, bewust van de macht der »Gereformeerde beginselen», zich vertrouwend en hoopvol eene toekomst verbeidt, waarin de wijsheid van hare kinderen zal worden gerechtvaardigd;

geeft het mij waar genot ulieden in uwe vergaderingen, wier arbeid in het belang van 's Heeren rijk onze diepste belangstelling heeft, te kunnen verzekeren van onze hartelijke zegenwensen en vurige bede, dat des Heeren rijkste zege al uwe werkzaamheden bekrone!

en, dat wij voorts wederkeerig van elkanders zaken mogen hooren, dat wij staan in ééne geest, met één gemoed gezamenlijk strijdende door het geloof des Evangelies,

in de gemeenschap van één dierbaar geloof om der vaderen wil, en in de gemeenschap eener zalige hoop ter wille van onzen Heiland,

met alle hoogachting

ulieder dienstvaardige dienaar

Holland (Michigan), 18 Augustus 1905.

JAMES F. ZWEMER.

BIJLAGE LXV.

Præadvies inzake de leergeschillen.

(Art. 124.)

In de handen uwer commissie zijn een aantal bezwaarschriften gesteld van gemeenteleden van Delft, Voorburg, 's Gravezande, Gouda (A), Hillegom, Assen en den Kerkeraad van Hoorn, die, al verschillen zij eenigszins van inhoud, in hoofdzaak hierop neêrkomen, dat de Generale Synode

a. zich zal uitspreken over de hangende leergeschillen, met name het supralapsarisme, de eeuwige rechtvaardigmaking, de onmiddellijke wedergeboorte en de onderstelde wedergeboorte bij den doop; genoemde leerstellingen zijn volgens deze broederen niet in overeenstemming met de Belijdenis-schriften en mogen daarom krachtens de onderteekening der Belijdenis-schriften door geen dienaar des Woords geleerd worden;

b. haar volle vertrouwen zal uitspreken in Prof. LINDEBOOM, hoogleeraar aan de Theologische School te Kampen;

terwijl eindelijk ook een schrijven inkwam van den Kerkeraad van Groningen (A), om bij de Synode er op aan te dringen, dat zij eenige deputaten benoemen zou, om over de leergeschillen voornoemd eerst de Kerken te dienen van advies en dan op eene volgende Synode, desnoods vervoegd bijeen te roepen, eene beslissing te nemen.

Wat de beide laatste punten aangaat, meent uwe commissie u te moeten aanraden op deze verzoeken niet in te gaan.

De broeders, die vragen dat de Synode haar volle vertrouwen in Prof. LINDEBOOM zal uitspreken, hebben dit verzoek niet nader gemotiveerd, zoodat uwe commissie niet weet, of daarmee bedoeld is Prof. LINDEBOOM's rechtzinnigheid in de leer of zijn optreden in kerkelijke zaken, zijn arbeid in den dienst der barmhartigheid of zijn onderwijs als hoogleeraar. Reeds het onbepaalde van dit verzoek maakt het moeilijk daaraan te voldoen. Maar bovendien schijnt het uwe commissie ook overbodig te zijn, indien Prof. LINDEBOOM wegens onrechtzinnigheid in de leer was aangeklaagd en deze aanklacht onjuist bevonden werd, zou er reden wezen om zulk eene verklaring af te leggen. Nu dit echter niet het geval is en de Synode door hem als haren praeadviseur in haar midden te noodigen, genoegzaam het vertrouwen toonde, dat zij in dezen hooggeachten broeder stelt, is er naar het oordeel uwer commissie voor zulk eene uitdrukkelijke verklaring geene reden.

Veel ingrijpender en moeilijker is de vraag naar de leergeschillen, waardoor onze Kerken reeds geruimen tijd in onrust zijn gebracht. Uwe commissie begrijpt volkomen, dat met het oog op den ernst dezer quaesties de Kerkeraad van Groningen (A) voorstelt, dat de Synode geene overijde beslissing neme, maar deputaten benoeme om de Kerken eerst te dienen van advies. Zeker zou uwe commissie met dien raad van harte hebben ingestemd, in dien metterdaad gevaar bestond, dat eene beslissing thans genomen overijld zou mogen heeten of het benoemen van deputaten bevorderlijk zou kunnen zijn aan den vrede der Kerken. Beide punten ontkent uwe commissie echter. De hier bedoelde geschillen zijn niet pas nu opgekomen, maar zijn schier zoo oud als de geschiedenis onzer Kerken zelve. Ook in onze Kerken, nadat God de Heere ons tot reformatie bracht, zijn zij telkens aan de orde geweest en reeds de Synode van Middelburg is geroepen geworden naar aanleiding van eene aanklacht tegen eenen bepaalden persoon zich zijdelings over deze geschillen uit te spreken. Uwe commissie kan dus niet inzien, dat uwe Synode niet genoegzaam voorbereid zou wezen om eene uitspraak te doen. En ten tweede zou de benoeming van deputaten gedurende geruimen tijd de onrust bestendigen; waarschijnlijk ten gevolge hebben, dat deze deputaten met twee of meer rapporten tot de Kerken kwamen; alle Kerkeraden nopen over deze leergeschillen zich uit te spreken; daardoor geene geringe ontroering in onze Kerken te weeg brengen, terwijl eene volgende Synode, naar uwe commissie meent, toch tot geene definitieve beslissing zou kunnen komen.

Immers, en hiermede gaat uwe commissie tot den inhoud der bezwaarschriften zelf over, zij oordeelt, dat het noch noodig noch wenschelijk is voor eene Generale Synode om over deze geschillen eene definitieve uitspraak te doen, ja zelfs dat eene Synode dit niet doen kan of mag.

Het is *niet noodig en niet wenschelijk*, omdat de hier bedoelde geschillen, mits men over en weér voor alle overdrijving zich wachte, volstrekt niet raken eenig wezenlijk punt onzer belijdenis, eenig fundamenteel dogma onzer Kerk, maar alleen loopen over een verschil van opvatting, een verschil van voorstelling, een verschil van naam. Uwe commissie betreurt het, dat door sommige harde uitdrukkingen, het gebruiken van ongewone termen, het op de spits drijven van enkele leervoorstellingen aanleiding is gegeven tot de actie, die thans onze Kerken ontrust; maar ze betreurt het evenzeer aan de andere zijde, dat aan onze Kerken de indruk is gegeven, alsof het hier een strijd gold tegen eene zoodanige afwijking van de kostelijke Belijdenis, door onze vaders ons overgeleverd, als waardoor de zuiverheid der leer in gevaar werd gebracht en eene nieuwe leer in onze Kerken werd ingevoerd. Voor ieder toch, die de historie kent, is het duidelijk, dat de gewraakte leerstellingen geheel of gedeeltelijk bij de uitnemendste leeraren onzer kerk, een CALVIJN, BEZA, URSINUS, GUIDO DE BRES, GOMARUS, VOETIUS, COMRIE, HOLTJUS e.a. te vinden zijn, en dat onze Kerken in den bloeitijd der Gereformeerde theologie er nooit aan gedacht hebben, hen daarom wegens afwijking van de Belijdenis aan te klagen of te veroordeelen, maar integendeel deze mannen Gods zeer hoog hebben geacht. En wel is het volkomen waar, dat de Dordtsche Synode gewaarschuwd heeft, dat men »van het geloof der Gereformeerde Kerken te oordeelen heeft niet uit private of bijzondere uitspraken van sommige zoo oude als nieuwe leeraren, maar uit de openbare Belijdenissen der Kerken zelve», zoodat het niet geoorloofd is zich op de uitspraken dezer leeraren te beroepen, om daarmee eenig particulier gevoelen als *de* leer van de Gereformeerde Kerken voor te stellen; maar aan de andere zijde acht uwe commissie het toch evenzeer en exegetisch en historisch onjuist, wanneer men bij de uitlegging der Belijdenisschriften geene rekening

houdt met den gcrestelyken gedachtenkring, waaruit deze Belydenisschriften zijn voortgekomen, omdat men zodoende met een beroep op de *woorden* der Confessie haar eenen zin en beteekenis zou toekennen, die onze vaderen nooit hebben bedoeld. En wat voorts deze leervoorstellingen zelve aangaat, meent uwe commissie, dat het wel zeer zou af te keuren zijn, wanneer eene Generale Synode der Gereformeerde Kerken in onzen tyd als strydig met de Belydenis zou afkeuren, wat door de beste Gereformeerde theologen is geleerd of iemand zou verbieden deze gevoelens ook nu nog voor te staan. Het zijn juist de Remonstranten geweest, die telkens getracht hebben deze geschilpunten, met name over het *infra-* en *supralapsarisme* als twist-appel tusschen de Gereformeerden te werpen; maar hoe beslist onze vaderen geweigerd hebben, hierin eening fundamenteel verschil te zien, kan wel het duidelijkst blyken uit het antwoord door de Gereformeerden op de Haagsche Conferentie in 1611 gegeven belanghende dat eenighe leeraers onser Kercken, jae oock D. MARTINUS LUTHFRUS selve, wat hoogher gaen int aenmercken van Gods raet ende ordonnancie aengaende der menschen salicheyt, als hier te voren is verhaelt, daer over en is tot noch toe noyt eenighe oneenicheyt oft strydt geweest in onse Kercken; ende dat daerom, dat hoewel dese twee meyninghen daern verschillen, dat d'eenestelt, dat God in synen eeuwige raedt den mensche aenghesten heeft als ongheschapen, d'andere dat God uyt den ghevalen menschelyck gheslacht eenighe ter salicheyt vercoren heeft, d'andere voorbijgaende, nochtans soo comen sy beyde met malkanderen overeen int fundament." Op dat standpunt wenscht ook uwe commissie zich te stellen.

En zij doet dit met te meer vrymoedigheid, omdat zij zich hiervoor niet alleen beroepen kan op de historie onzer Kerken, maar overtuigd is, dat eene Generale Synode over deze geschillen geene beshissende uitspraak *doen kan of mag*. Het verschil van inzicht toch, dat aan deze leergeschillen ten grondslag ligt, vindt zijne oorzaak in de beperktheid van ons menschelyk kenvermogen. Legt men aan de eene zyde meer den nadruk op de souvereyntet Gods, op de eeuwigheid en onveranderlykheid van Gods raadbesluit, op de almachtige werking Gods in het werk der genade en op de vastheid van het verbond der genade, terwijl men anderzyds meer het oog vestigt op de schuld van den mensch, op de uitvoering van Gods raadbesluit in den tyd, op de middelen waarvan God zich in het werk der genade bedient, en op de persoonlyke toeigening van de weldaden des verbonds, dan vinden beide voorstellingen in de Schrift haren grond, dienen zij elkander aan te vullen om alle eenzijdigheid te voorkomen, en zou het afsnijden van de eene reeks dier voorstellingen ten koste van de andere schade doen aan de kennis Gods, aan de zaligheid der zielen en aan de praktijk der godzaligheid. Onze Gereformeerde Kerken hebben daarom in alle landen en in alle tyden ten oprichte van deze geschillen de *libertas prophetandi* gehandhaafd, en juist daardoor getoond, hoe met handhaving der Belydenis tegelyk gepaard kan gaan eene breedheid van inzicht en ruimheid van blik, waardoor de Kerken bewaard worden voor eenzijdigheid en de weg voor verdere ontwikkeling der theologie geopend blyft. Deze vryheid dient ook in onze Kerken gehandhaafd te blyven, ook al acht uwe commissie, dat de waarschuwing, die de Synode van Dordt tot alle dienaren des Evangelies richtte, dat zij »met de Schrifture naar de regelmaat des geloofs niet alleen gevoelen maar ook spreken zullen en van alle zoodanige wyzen van spreken zich onthouden zullen, die de palen van den rechten zin der Heilige Schrifture ons voorgesteld, te buiten gaan", ook in onze dagen wel ernstige behartiging verdient.

Maar al is uwe commissie van oordeel om de genoemde redenen, dat het niet geraden is, dat uwe Synode ten principale over deze geschillen uitspraak doe, zoo meent ze toch, dat ter geruststelling van de conscientien en om alle eenzijdigheid in het voorstellen van sommige leerstukken te voorkomen, het geraden is, dat de Synode eene korte verklaring geve omtrent de vier bovengenoemde punten.

Wat het eerste punt, het *infra-* of *supralapsarisme* aangaat, spreke de Synode uit, dat onze Belydenisschriften zeker ten opzichte van het leerstuk der uitverkiezing de *infralapsarische* voorstelling volgen, maar dat, zoowel blykens de bewoordingen van Hfdst. I Art. 7 der Leerregels van Dordt als blykens de beraadslagingen op de Dordtsche Synode, hiermede geenszins is bedoeld de *supralapsarische* voorstelling uit te sluiten of te veroordeelen, dat het diensvolgens wel niet geoorloofd is de *supralapsarische* zienswijze als de leer der Gereformeerde Kerken in Nederland voor te stellen, maar evenmin om iemand, die voor zich zelf het *supralapsarische* gevoelen voorstaat, daarom te bemoelijken, aangezien de Synode van Dordt over dit geschilpunt geene uitspraak heeft gedaan, waarbij de Synode de waarschuwing

voegt om dergelijke diepgaande leerstukken, die het verstand der eenvoudigen zeer verre te boven gaan, zoo weinig mogelijk op den kansel te brengen, en in de prediking des Woords en het catechetisch onderwijs zich zoo nauw mogelijk te houden aan de voorstelling, die onze Belijdenisschriften geven.

Wat het tweede punt, de *eeuwige rechtvaardigmaking*, betreft, verklare de Synode, dat deze uitdrukking zelve niet in onze Belijdenisschriften voorkomt, maar dat ze daarom evenmin mag worden afgekeurd als de uitdrukking »verbond der werken” en dergelijke, die uit het theologisch spraakgebruik zijn overgenomen; dat het onjuist is te zeggen, dat onze Belijdenisschriften alleen eene rechtvaardigmaking uit en door het geloof kennen, aangezien en Gods Woord in Rom. 4:25 en onze Belijdenis in Art. XX uitdrukkelijk spreken van eene objectieve rechtvaardigmaking door de opstanding van Christus bezegeld, die in tijdsorde aan de subjectieve rechtvaardigmaking vooraf gaat; en wat voorts de zaak zelve aangaat, dat al onze Kerken van harte gelooven en belijden dat Christus in den Raad des Vredes van eeuwigheid zich als borg voor zijn volk gesteld heeft en hunne schuld op zich heeft genomen, evenals Hij daarna door zijn lijden en sterven op Golgotha het rantsoen metterdaad voor ons betaald en ons met God verzoend heeft, toen wij nog vijanden waren; maar dat even beslist worde gehandhaafd op grond van Gods Woord en in overeenstemming met de Belijdenis, dat wij persoonlijk deze weldaad alleen door een oprecht geloof deelachtig worden; waarom de Synode, het gebruik van het woord »eeuwige rechtvaardigmaking” aan ieders vrijheid overlatende, met ernst waarschuwe tegen elke voorstelling, die hetzij aan de eeuwigte borgstelling van Christus voor zijne uitverkorenen hetzij aan den eisch van een oprecht geloof, om in de vierschaar der conscientie voor God gerechtvaardigd te worden, afbreuk zou doen.

Wat het derde punt, de *onmiddellijke wedergeboorte*, aangaat, spreke de Synode uit, dat deze uitdrukking in goeden zin gebruikt kan worde in zooverre onze Kerken steeds tegenover de Luthersche en Roomsche Kerk hebben beleden, dat de wedergeboorte niet geschiedt door het Woord of de Sacramenten als zoodanig, maar door de almachtige en wederbarende werking des Heiligen Geestes; dat deze wederbarende werking des Heiligen Geestes echter niet in dien zin mag losgemaakt worden van de prediking des Woords, alsof beide van elkander gescheiden zouden zijn; want al leert onze Belijdenis, dat wij aangaande de zaligheid onzer jong gestorvene kinderen niet te twifelen hebben, alhoewel ze de prediking des Evangelies niet hebben gehoord, en voorts aangaande de wijze, waarop de wedergeboorte bij jonge kinderen geschiedt, nergens in onze Belijdenisschriften uitspraak wordt gedaan, dat toch aan de andere zijde vaststaat, dat het Evangelie eene kracht Gods is tot zaligheid eenen iegelijk die gelooft, en dat bij de volwassenen de wederbarende werking des Heiligen Geestes de prediking des Evangelies vergezelt. Al betwist de Synode niet, dat God machtig is ook buiten de prediking des Woords om, met name in de heidenwereld, degenen die Hij wil, tot wedergeboorte te brengen; toch oordeelt de Synode, dat wij op grond van Gods Woord over de vraag of dit ook werkelijk geschiedt, geene uitspraak kunnen doen, en daarom ons te houden hebben aan den regel, dien het geopenbaarde Woord ons geeft, en de verborgene dingen hebben over te laten aan den Heere onzen God.

En wat eindelijk het vierde punt, de *onderstelde wedergeboorte*, aangaat, verklare uwe Synode, dat volgens de Belijdenis onzer Kerken het zaad des verbonds krachtens de belofte Gods te houden is voor wedergeboren en in Christus geheiligd, totdat bij het opwassen uit hunnen wandel of leer het tegendeel blijkt; dat het echter minder juist is te zeggen, dat de doop aan de kinderen der geloovigen bediend wordt op grond van hunne onderstelde wedergeboorte, omdat de grond van den doop is het bevel en de belofte Gods; dat voorts het oordeel der liefde, waarmede de Kerk het zaad des verbonds voor wedergeboren houdt, geenszins zeggen wil, dat daarom elk kind waarlijk wedergeboren zou zijn, omdat Gods Woord ons leert, dat niet allen Israël zijn, die uit Israël zijn, en van Izak gezegd wordt: in hem zal u het zaad worden genoemd (Rom. 9:6, 7); zoodat in de prediking steeds op ernstig zelfonderzoek moet worden aangedrongen, aangezien alleen wie geloofd zal hebben en gedoopt zal zijn, zal zalig worden. Voorts houdt de Synode met onze Belijdenis staande, dat »de sacramenten niet ijdel noch ledig zijn om ons te bedriegen, maar zichtbare teekenen en zegelen van eene inwendige en onzienlijke zaak, door 't middel derwelke God in ons werkt door de kracht des Heiligen Geestes” (Art. XXXIII), en dat inzonderheid de doop »het bad der wedergeboorte” en »de afwassching der zonden” wordt genaamd, omdat God »ons door dit Goddelijk

pand en teeken wil verzekeren, dat wij zoo waarachtiglijk van onze zonden geestelijk gewaschen zijn, als wij uitwendig met water gewassen worden"; waarom onze Kerk in het gebed na den Doop »God dankt en looft, dat Hij ons en onzen kinderen door het bloed van zijnen geliefden Zoon Jezus Christus al onze zonden vergeven en ons door zijnen Heiligen Geest tot lidmaten van zijnen eeniggeboren Zoon en alzoo tot zijne kinderen aangenomen heeft en ons dat met den heiligen Doop bezgelt en bekrachtigt"; zoodat onze Belijdenis-schriften wel duidelijk leeren, dat het sacrament des Doops beteekent en verzezelt de afwassing der zonden door het bloed en den Geest van Jezus Christus, d. w. z. de rechtvaardigmaking en de vernieuwing door den Heiligen Geest als weldaden, die God aan ons zaad geschonken heeft. Intusschen meent de Synode, dat de vraag, of elk uitverkoren kind daarom reeds vóór den doop wedergeboren is, noch op grond van Gods Woord, noch op grond van de Belijdenis, met zekerheid valt uit te maken, zoodat het eisch is zich hierover met groote omzichtigheid uit te laten en niet wijs te willen zijn, boven hetgeen ons God heeft geopenbaard.

Uwe commissie meent, dat wanneer de Synode eene verklaring in dezen zin kan afleggen, de vrede der Kerken niet weinig zou bevorderd worden, terwijl daaraan eene vermaning zou kunnen worden toegevoegd, om alle harde en ongewone uitdrukkingen zooveel mogelijk te mijden, elkander over en weêr in liefde te dragen en in de eerste plaats het oog gevestigd te houden op hetgeen tot de stichting en den opbouw der gemeente dienen kan.

Dr. H. H. KUYPER, *Rapporteur*.
M. NOORDTZIJ.
P. J. W. KLAARHAMER.
H. HOEKSTRA.
A. LITTOOY.
G. ELZENGA.
D. RIJPSTRA.
D. BREMMER JZN.
C. VERHAGE.

BIJLAGE LXVI.
(Art. 118 en 127.)

**Rapport over 22, 8 (vgl 21, 2 en bijlage I) van
het Zendingsrapport.**

Punt 22, 8 van het rapport van de deputaten der Generale Synode van 1902 voor de Zending luidt: (de Synode) beslisse over het concept in zake de institueering van kerken op Java.

Dat concept is, volgens opdracht der Generale Synode van Arnhem door de deputaten der Generale Synode ontworpen en als bijlage I achter hun rapport opgenomen.

Zij wijzen er in de allereerste plaats op, dat men tot het instellen van de diensten of ambten onder de Javanen niet te spoedig moet overgaan. Daarna duiden zij aan op welke punten, naar hun oordeel, vooral gelet moet worden, als het tot het instellen van de diensten komt; terwijl zij dan een antwoord geven op deze vijf vragen:

- a. welken naam zullen die geïnstitueerde kerken dragen;
- b. hoe te denken is over de staatsrechtelijke positie van die kerken;
- c. welke confessie zij zullen hebben;
- d. naar welke kerkenorde zij zullen leven; en
- e. welke liturgie enz. zij zullen gebruiken.

Het antwoord op al die vragen is in het rapport kort en duidelijk meêgedeeld.

Uwe commissie heeft dit concept in hare vergadering besproken en overwogen en stelt als hare conclusie aan uwe vergadering voor:

»De Synode stelle het genoemde concept vast als leiddraad voor de institueering van kerken op Java».

J. HANIA, *Rapporteur*.

BIJLAGE LXVII.
(Art. 128.)

**Rapport in zake het protest van den heer
J. J. van Alphen.**

Ter fine van advies is in handen uwer commissie gesteld het protest van Br. J. J. VAN ALPHEN, en wat in verband met deze zaak door de Provinciale Synoden van Overijsel en Zuid-Holland is ingediend, F 11—13 van het agendum, alsmede wat vermeld is onder No. 15, in het rapport van de deputaten voor de Zending.

Br. J. J. VAN ALPHEN heeft zich ten vorigen jare gewend tot de deputaten voor de Zending. Deze hebben, naar het oordeel uwer commissie, te recht zich niet ingelaten met zijne zaak, als daartoe niet gemachtigd. Uwe commissie heeft het protest van Br. J. J. VAN ALPHEN overwogen en zijne zaak onderzocht uit de Acta der vorige Synoden en de stukken, die in betrekking tot deze zaak in het Zendingsarchief aanwezig zijn.

Na dit onderzoek kwam het haar gewenscht voor, eene samenspreking met hem te houden.

Aan de uitnodiging daartoe heeft Br. J. J. VAN ALPHEN bereidwillig gevolg gegeven. In hare vergadering van 29 Augustus is door uwe commissie in het breede met Br. J. J. VAN ALPHEN gesproken.

Bij deze samenspreking is uwe commissie uitgegaan van de gedachte, dat het niet op haren weg lag de langdurige en droeve historie van deze zaak van stuk tot stuk na te gaan, maar dat zij zich moest plaatsen op den grondslag van het besluit door de Generale Synode van Middelburg in dezen genomen, en dat zij zoo mogelijk verzoening had te zoeken. Eer uwe commissie u het resultaat harer samenspreking met Br. J. J. VAN ALPHEN meedeelt, oordeelt zij op een drietal feiten uwe aandacht te moeten vestigen.

Vooreerst, dat aan Br. J. J. VAN ALPHEN bij missive van 11 April 1893 is bericht, dat hij uit den dienst der Zending werd ontslagen, welk ontslag zeker niet is gegeven onder de bijvoeging van het woord »eervol”.

In de tweede plaats dat Br. J. J. VAN ALPHEN in het begin van 1895, zij het dan ook door den nood van zijn gezin gedrongen tot verkrijging van eene betrekking, de Gereformeerde Kerk heeft verlaten en zich heeft gevoegd bij de Indische Staatskerk.

En in de derde plaats dat de Synode van Middelburg, zie Acta artikel 112—113, gehoord het protest van Br. J. J. VAN ALPHEN, zijn ontslag heeft gehandhaafd, maar op het besluit der Synode van 1893 in zoover is teruggekomen, dat zij uitsprak dat dit ontslag geacht moet worden te zijn geschied »salvo honore”. Uwe commissie oordeelde, dat in het besluit der Synode van Middelburg voor Br. J. J. VAN ALPHEN eene herstelling in eere lag, voor zoover die eere hem bij het geven van ontslag was onthouden.

Bij den aanvang der samenspreking gaf Br. J. J. VAN ALPHEN als zijne begeerte te kennen: herstel in eere en ambt.

Het is echter aan uwe commissie mogen gelukken Br. J. J. VAN ALPHEN te overtuigen, dat, geheel afgedacht van de vraag over het al of niet schuldig zijn aan al hetgeen hem bij zijn ontslag ten laste gelegd werd, de Synode van Middelburg eene beslissing nam, die voor hem in de gegeven omstandigheden zoo gunstig mogelijk was.

Zijne eere heeft de Synode van Middelburg gehandhaafd, voorzoover die eere bij zijn ontslag mocht zijn aangerand of onthouden.

En herstel in ambt kon, afgedacht van alle andere bezwaren, hem niet worden verleend, reeds alleen om dit feit, dat hij niet meer tot ééne van de Gereformeerde Kerken behoorde. Dit heeft Br. J. J. VAN ALPHEN duidelijk verstaan en ten volle erkend.

Daardoor is hij gekomen tot de bekentenis, dat het hem leed doet, de houding der Synode van Middelburg ten gevolge van misverstand verkeerdelijk te hebben beoordeeld en daartegen protest te hebben ingediend.

Bovendien sprak Br. J. J. VAN ALPHEN het uit, dat hij noodgedrongen en met een bezwaard geweten de Gereformeerde Kerk verliet en nu duidelijk inziet daarmee verkeerd te hebben gehandeld, wat hij gaarne wil belijden. Voorts verklaarde Br. J. J. VAN ALPHEN, dat het, nu voor hem het besluit der Synode van Middelburg in een ander licht is gekomen, zijn ernstig voornemen is om terug te keeren tot de gemeenschap met de Gereformeerde Kerken, waarbij hij meedeelde, dat het de innigste wensch zijns harten is, nog eenmaal in de Gereformeerde Kerken werkzaam te mogen zijn in het Evangelie.

Bij het einde der samenspreking heeft Br. J. J. VAN ALPHEN uwe commissie uitdrukkelijk uitgenoodigd, om het navolgende ter kennis van de Synode te brengen :

- a. dat hij thans erkent, dat de Synode van Middelburg met het oog op zijne kerkelijke positie niet anders heeft kunnen handelen dan zij deed ;
dat hij mitsdien zijn protest terugneemt en dat hij leedwezen betuigt over de beschuldigingen, die hij, na de Synode van Middelburg, ten gevolge van misverstand tegen de Gereformeerde Kerken heeft uitgesproken.
- b. dat hij belijdt verkeerdelijk te hebben gehandeld door, zij het dan ook door den nood van zijn gezin gedrongen, de Gereformeerde Kerk te verlaten en zich aan te sluiten bij de Indische Staatskerk.
- c. dat het zijne ernstige begeerte is, thans zoo spoedig mogelijk de samenleving met de Gereformeerde Kerken te zoeken, terwijl daarbij in zijne ziele de wensch leeft nog eenmaal bij de Gereformeerde Kerken in de bediening des Woords werkzaam te mogen zijn.

Uwe commissie heeft met dank aan den Heere de bekentenis van Br. J. J. VAN ALPHEN vernomen. Bereidwillig nam zij op zich, het sub. a, b en c genoemde ter uwer kennis te brengen ; en 't is haar een genot, dit bij dezen te doen. Ten slotte wenscht de commissie u in deze zaak te dienen van advies. Zij heeft de eer u voor te stellen (volgen de conclusiën in het artikel der Acta).

W. BREUKELAAR, *Rapporteur.*

BIJLAGE LXVIII.

Advies in zake het protest van Ds. C. M. W. Plet.

(Art. 130.)

Uwe commissie heeft de eer u inzake F 25 en 26 van het agendum het volgende te rapporteeren.

Ds. PLET, woonachtig te Zwolle, vraagt aan de Synode hem te steunen tegenover de Classe Harderwijk en hem moreel en financieel te helpen.

De Classe Harderwijk schorste in Mei 1904 Ds. PLET in de bediening des Woords en der Sacramenten en maakte hem los van de Kerk van Wezep. Van dit besluit ging Ds. PLET in appél bij de Provinciale Synode van Gelderland in Juni 1904, die de schorsing handhaafde tot Ds. PLET betering des levens zou hebben betoond. De losmaking werd evenwel door de Synode vernietigd. De Classe Harderwijk in hare vergadering van 4 Augustus 1904 onderwierp zich aan het besluit van de Provinciale Synode ten opzichte van de losmaking, zoodat deze was opgeheven. Tevens besloot de Classe aan Ds. PLET tot de volgende Generale Synode eene maandelijksche toelage toe te kennen van vijftig gulden, onder voorwaarde dat hij vóór 15 Sept. a. s. de gemeente Wezep zou verlaten en minstens tot de volgende Generale Synode zijne woonplaats hebben buiten de gemeente; en dat door de Kerk van Wezep het achterstallige geld, dat zij aan Ds. PLET verschuldigd is, terstond na de onderteekening dezer artikelen door Ds. PLET aan hem zou worden uitgekeerd. Ds. Plet voldeed aan deze voorwaarde en vertrok naar Zwolle

In November 1904 besloot de Classe Harderwijk, nadat Ds. PLET de gevraagde schuldbelijdenis had gedaan, wel de schorsing op te heffen, doch »bovendien hem te ontheffen van allen actieven dienst te Wezep, met behoud van ambtelijke relatie ; zoodat Ds. PLET »wederom beroepbaar is bij de Gereformeerde Kerken». Wijl evenwel de Classe Harderwijk het wachtgeld, beloofd 4 Augustus 1904, aan Ds. PLET niet uitkeerde en ook de Kerkeraad van Wezep niet voldeed aan de belofte, beklagde deze zich hierover bij de Classe die, vergaderd 9 Februari 1905 te Ermelo, besloot aan Ds. PLET het volgende te berichten : dat zijn protest de vergadering geleid had »om zeer krachtig en ernstig bij den Kerkeraad van de Kerk van Wezep aan te dringen op behoorlijke naleving van zijne financieele verplichtingen jegens hem, terwijl »gij eerlang de u maandelijks toegezegde f 50 tot Augustus 1905 wel zult ontvangen». Evenwel besloot dezelfde Classe 19 April 1905 en gaf zij aan Ds. PLET bericht »dat

zij voortaan de f50 per maand, namens de Kerk van Wezep niet kan betalen en gij het achterstallige tractement van den Kerkeraad te Wezep zult ontvangen, door bemiddeling van den consulent". Om die reden appelleerde Ds. PLET bij de Provinciale Synode van Gelderland, die na onderzoek op 22 Juni 1905 besloot: »de Synode van Gelderland heeft gemeend, dat er wel geen rechtsgrond is, om bij de Generale Synode een verzoek om wachtgeld van Ds. C. M. W. PLET te steunen; maar is nochtans wel overtuigd, hem met het oog op de nooden van zijn huisgezin in de barmhartigheid der kerken aan te bevelen".

Wijl de Synode van Gelderland niet voldeed aan zijn verzoek, en Ds. PLET het door Wezep verschuldigde tractement nog maar ten deele ontving, en bovendien het toegezegde wachtgeld hem door de Classe niet werd uitbetaald, komt Ds. PLET tot deze Synode met het verzoek »dusdanige maatregelen te nemen, dat het hem nog toekomende geld tot op genoemd tijdstip worde uitgekeerd". Doch bovendien, wijl hij tengevolge dezer droeve geschiedenis in eene moeilijke positie is geraakt, vraagt hij in de tweede plaats: »dat er ook financieel door uwe vergadering hem eenige steun geboden worde".

Uwe commissie adviseert aan de Generale Synode om, overwegende dat er geene enkele reden gevonden wordt, waarom de Kerkeraad van Wezep en de Classe Harderwijk niet zouden voldoen aan de verplichtingen tegenover Ds. PLET, mede wijl aan de voorwaarde, waaraan de belofte van het wachtgeld zoowel als de uitkeering van het verschuldigde tractement gebonden was, door Ds. PLET is voldaan, en er sedert geene wettige omstandigheden zijn voorgekomen om op de gedane belofte terug te komen;

overwegende dat voor het verzoek van Ds. PLET, dat door uwe vergadering hem financieel eenige steun worde geboden, geene voldoende motieven door hem worden aangevoerd en het niet op den weg der Synode ligt om aan eenen dienaar des Woords, die in financieele moeilijkheden zich bevindt, een wachtgeld toe te kennen;

als haar oordeel uit te spreken (volgen de conclusiën in het artikel der Acta).

H. BOUWMAN, *Rapporteur*.

BIJLAGE LXIX.
(Art. 131.)

Rapport van de deputaten inzake de uitvoering van Art. 13 der Kerkenordering, met de wijzigingen.

Aan de Generale Synode, die in 1902 te Arnhem gehouden is, werd in hare zitting van 2 September het volgende voorgesteld (Acta, Art. 147, blz. 59):

»De Synode wijze vijf deputaten aan, die in mandaat ontvangen, om, overwegende wat inzake de verzorging van emeriti-predikanten, predikants-weduwen en -weezen door de Provinciale Synoden te dezer vergadering is gebracht, en ook rekenende met den arbeid in dezen door Groningen en Zuid-Holland verricht en met het rapport en de conclusiën der commissie van advies dezer vergadering, aan de volgende Synode eene regeling van deze zaak voor te stellen en deze een half jaar vóór de volgende Synode ter kennis van de Kerken te brengen".

Dit voorstel werd aangenomen, met toevoeging van het daarop ingediende amendement, om »achter de woorden »eene regeling", de uitdrukking »overeenkomstig de Gereformeerde beginselen" in te lasschen" (Acta, t. a. p.). En daarna werden in de zitting van 5 September als deputaten voor deze zaak aangewezen (Acta, Art. 205, blz. 83): »de broederen Prof. Dr. F. L. RUTGERS (belast met de saamroeping), Ds. J. H. DONNER., Ds. W. B. RENKEMA, G. BRUGSMA en Dr. W. H. NIEUWHUIS"; van welke echter de laatstgenoemde, toen hem die benoeming bericht was, tegen hare aanvaarding bezwaar maakte, en daarop door de Classe Zwolle, binnen wier ressort hij woonde, vervangen is door Br. G. A. BOSCH.

Zich van deze opdracht kwijtende, meenen de deputaten voornoemd wel op den voorgrond te mogen stellen, dat in hun mandaat bijzondere nadruk valt op de uitdrukking »overeenkomstig de Gereformeerde beginselen". Niet alleen omdat deze eisch door het ingediende

amendement opzettelijk onder de aandacht der vergadering gebracht was, maar ook omdat blijkbaar alle of bijna alle leden der Synode zulk eenen eisch wilden stellen, zij het ook dat een aantal hunner dien eemgszins anders wilden formuleeren (sommigen, volgens Acta, Art 147. blz 59 v.g., aldus »overeenkomstig de bekende Gereformeerde beginselen», anderen aldus, »volgens de beginselen, in dezen in de Heilige Schrift neergelegd en in Art. 13 der Dordtsche Kerkenordering uitgesproken» welke formuleeringen, hoewel minder duidelijk dan de door de meerderheid aangenomen uitdrukking, toch niet wezenlijk daarvan verschillen). Ook al was die eisch niet uitdrukkelijk in het mandaat opgenomen, deputaten van Gereformeerde Kerken zouden er toch aan gehouden zijn, maar dit klemte nog te meer, nu de Synode zelve er ook zoo nadrukkelijk aan herinnerd heeft.

Om nu aan dien eisch zoo goed mogelijk te voldoen, achten de deputaten het niet ondienstig, de principiele overwegingen, die tot hunne voorstellen geleid hebben, eerst in eenige hoofdpunten aan te stippen.

Art. 13 K O, dat wat zijnen inhoud betreft reeds door de Generale Dordtsche Synode van 1578 in de Kerkenordering is opgenomen, en wat zijne bewoordingen aangaat van de Generale Haagsche Synode van 1586 afkomstig is, luidt naar die redactie, die sedert onveranderd gebleven is, aldus »Zoo het geschiedt, dat eenige Dienaars door ouderdom, ziekte of anderszins, onbekwaam worden voor de uitoefening huns dienstes, zoo zullen zij mochtans desmettemin de eere en den naam eens Dienaars houden, en van de Kerk, die zij gediend hebben, eerlijk in hunne nooddrift (gelijk ook de weduwen en weezen der Dienaars in t gemeen) verzorgd worden».

De beginselen, die van dat artikel ten grondslag liggen, en de beginselen die voorts bij de uitvoering van dat artikel in aanmerking komen, zijn, naar het oordeel van de deputaten, in hoofdzaak de volgende

- 1° De verzorging van emeriti-predikanten (als zoodanig onderscheiden van de predikanten die volgens Art. 11, 12 en 14 K O uit den dienst eener kerk of wel uit den kerke dienst in het algemeen ontslagen zijn) en de verzorging van weduwen en weezen van predikanten, die als emeriti of als nog dienstdoende overleden zijn, is, evenals de verzorging van dienstdoende predikanten met hunne gezinnen, en om gelijksoortige redenen, geen werk van barmhartigheid, maar eene uitkeering waarop de genoemden rechtmatige aanspraak hebben, behoudens enkele bijzondere gevallen, waarin de emeritus verklaarde naar het oordeel van hemzelve of van den Kerkeraad der Kerk, waaraan hij verbonden was (eventueel van de meerdere vergaderingen) voor zichzelf en voor zijn gezin geen recht op pensioen kan doen gelden.
- 2° Het recht op pensioen is, evenals het recht op traktement, niet een recht op verzorging met eenzelfde financieel bedrag. Dit geschiedt geen onrecht, maar er wordt juist aan een eisch van billijkheid voldaan, wanneer bij de bepaling der onderscheidene pensioenen rekening wordt gehouden o a met
  - a. het aantal jaren, welke bij de emeriteering in den dienst des Woords vervuld zijn,
  - b. den leeftijd, dien de emeritus verklaarde bereikt heeft,
  - c. het bedrag van het traktement, dat hem laatstelijk was toegekend, en
  - d. de bijzondere omstandigheden waarin de emeritus-verklaarde of zijn gezin verkeerden, waardoor verhooging noodzakelijk zou zijn.
- 3° De verplichting tot het uitkeeren van pensioen, rust, evenals de verplichting tot de uitkeering van het traktement, op de plaatselijke kerk, aan welke de predikant, die voor zich of voor zijn gezin daarop aanspraak heeft, verbonden is, of (indien hij nog dienstdoende kwam te overlijden) laatstelijk verbonden was. Wel kan dit eemgszins bezwaarlijk zijn voor eene minvermogende kerk, die eenen reeds bejaarden predikant wil beroepen, evenals er voor zulk eene kerk ook bezwaren zijn, als zij eenen predikant begeert, die een hooger traktement heeft dan zij zelve geven kan. Maar, behalve dat het niet aangaat, als regel te stellen, dat alle bezwaren, die uit minvermogenheid voortvloeien, geheel moeten worden weggenomen, is er in ieder geval geen rechtsgrond, waarop de bedoelde verplichting geheel of ten deele ten laste van andere kerken zou kunnen gebracht worden, evenmin als er op kerkelijk gebied eenig middel is om tot zulke overneming van verplichtingen te dwingen. Iedere kerk is natuurlijk vrij om, voor een bepaald geval en voor eenen bepaalden tijd, de verplichtingen eener andere kerk mede

voor hare rekening te nemen; maar op zichzelf kan geene kerk rechtens nog financieele verplichtingen hebben tegenover eenen predikant, die van haar is losgemaakt, aangezien die verplichting voortvloeit uit den tusschen eene kerk en haren predikant bestaanden band, en dus met dien band staat en valt.

- 4° Een rechtsgrond, waarop steunen zou dat eenige kerk voor de financieele verplichtingen eener andere kerk mede aansprakelijk zijn zou, op zichzelf niet bestaande, kan ook niet worden in het leven geroepen door een eventueel besluit eener Generale Synode. Deze toch is bij Gereformeerde kerken geenszins een bestuurscollege, dat als zoodanig eene eigene macht over de kerken zou hebben, maar alleen eene vergadering van de kerken zelve, waarin deze haar eigene macht, althans voor een bepaald gedeelte, bijeenbrengen; en wanneer nu ieder van die kerken op zichzelve niets te zeggen heeft over de geldmiddelen eener andere kerk, kunnen zij gezamenlijk te dien aanzien evenmin eenig zeggenschap hebben. Wel hebben alle kerken, die zich bij het kerkverband aansloten en zulks blijven doen, zich juist daardoor verbonden, een evenredig aandeel te dragen in de kosten, die dat kerkverband nu eenmaal medebrengt, d. w. z. in de kosten der meerdere vergaderingen met hetgeen deze voor hare werkzaamheid noodig hebben. Maar andere uitgaven kan eene meerdere vergadering aan kerken niet opleggen. Indien zulk eene vergadering tot andere uitgaven besluit, is de uitvoering van een dergelijk besluit altijd afhankelijk van het al of niet medewerken der plaatselijke kerken zelve, die, ook bij collecten voor gemeenschappelijke belangen, nooit verplicht kunnen worden een zeker vooraf bepaald bedrag daardoor bijeen te brengen. Daarom is, althans in een Gereformeerd kerkverband, eene Generale Synode ook niet bevoegd regelingen vast te stellen, waarbij de kerkelijke uitgaven van plaatselijke kerken op een zeker bedrag zouden bepaald worden, en waarbij het gezamenlijk bedrag dan naar eenen zekeren maatstaf over de plaatselijke kerken zou worden omgeslagen. Dat kan zij niet doen met betrekking tot de kosten van de predikantstraktementen of van den kerkedienst of van de scholen of van de diakonale hulp; maar dan evenmin met betrekking tot de kosten van pensioenen. In dit opzicht zouden eventueele besluiten van de meerdere vergaderingen geene bindende kracht hebben. Zonder twijfel mogen plaatselijke kerken, ook in zake pensioenen tegenover elkander financieele verplichtingen aangaan, zelfs eene soort van onderlinge verzekering in het leven roepen. Maar gesteld zelfs, dat dit voor de kerken gezamenlijk practisch uitvoerbaar was (hetgeen deputaten na nauwkeurig onderzoek en gezette overweging, reeds om financiële redenen meenen te moeten betwijfelen), en dat vele kerken zich op die manier trachten te verzekeren voor de eventueel door haar verschuldigde pensioenen, bereid en in staat tot de groote uitgaven van de daarvoor noodige jaarlijksche contributie, dat zou dan toch altijd eene organisatie zijn van de kerken, die zich daarbij aansluiten, en voor zoo lang zij zulks doen (daar ook eene plaatselijke kerk niet bevoegd is, te dien aanzien voor goed zich te binden): het zou nooit eene aangelegenheid kunnen zijn van de Generale Synode, waarvan juist het kenmerk is, dat alle kerken, zonder uitzondering, daarin samenkomen.
- 5°. Aangezien de uitkeering van pensioen eene verplichting is, niet van de gezamenlijke kerken, maar van iedere plaatselijke kerk op zich zelve, moet deze het met die verplichting ernstig opnemen, even ernstig als met de uitkeering van het traktement aan den dienstdoenden predikant; om welke reden ook alleszins wenschelijk is, dat, telkens wanneer eene kerk eene beroeping uitbrengt, schriftelijk en formeel de noodige stipulatie geschiede, niet alleen voor het traktement, maar ook voor de eventueele pensioenen, indien de predikant, terwijl hij nog aan die kerk verbonden was, emeritus werd of kwam te overlijden.
- 6° Om de uitkeering van pensioenen inderdaad door de plaatselijke kerken zelve te doen plaats hebben, is allereerst noodig, dat zij goed beseffen daartoe inderdaad verplicht te zijn. Dit wordt wel het meest tegengewerkt door de soms gegevene, hierboven reeds afgewezen voorstelling, alsof eigenlijk de gezamenlijke kerken (die dan gedacht worden niet als zelfstandige kerken, maar als afdeelingen van één algemeen genootschap) verantwoordelijk en aansprakelijk zouden zijn voor alle pensioenen (en dus ook voor alle traktementen), althans voor zooveel de kerken zelve niet zouden kunnen of willen

voldoen; welk bedrag dan zou moeten komen uit eene generale kas, door middel van aan de Kerken opgelegde financiëele bijdragen. Tegenover zulke voorstelling: moeten alle kerkelijke vergaderingen dus de Gereformeerde kerkinrichting met nadruk handhaven. Tijdelijk verkeeren zulke Kerken dan zonder twijfel in eenen moeilijken toestand, evenals dit het geval kan zijn met een gezin, dat door God bezocht wordt met stoffelijke rampen. Maar gelijk een gezin dan, voordat het tot anderen zijne toevlucht neemt, allereerst zijn best doet om de inkomsten wat te vermeederen en de uitgaven tot het allernoodigste te beperken, moeten ook Kerken er eene eer in stellen desgelijks te doen.

70. Wanneer eene Kerk inderdaad zóó onvermogen is, dat zij het door haar verschuldigde pensioen slechts ten deele uit haar eigen middelen kan bijeenbrengen, mag en moet zij de hulp inroepen van andere Kerken, die zelve geen pensioen te betalen hebben of die toch nog wel tot hulp in staat zijn. Daarbij wordt dan niet ondersteld, dat die andere Kerken voor het verschuldigde pensioen mede verantwoordelijk zouden zijn; maar er wordt met die vraag een beroep gedaan op de christelijke mededeelzaamheid. En die mededeelzaamheid wordt dan ingeroepen, niet voor de gepensioneerden zelve, alsof hun eene gift moest geschonken worden; want voor hen is het pensioen in zijn gansche bedrag eene uitkeering, waarop zij tegenover de Kerk, die het verschuldigd is, rechtmatige aanspraak hebben; maar de mededeelzaamheid wordt ingeroepen voor eene Kerk, die hulpbehoevend is, en die zonder hulp hare verplichtingen niet zou kunnen nakomen. Naar den eisch der liefde moet die hulp door de andere Kerken dan verleend worden; waarbij alleszins wenschelijk is (iets dat, gelijk aan deputaten bij hun onderzoek gebleken is, in sommige Classen nog niet genoeg wordt in het oog gehouden), dat dit zooveel mogelijk geschiede in evenredigheid met ieders draagkracht, en dus naar het percentage, dat volgens de schatting der meerdere vergaderingen te dien aanzien billijk te achten is. Wel kan die ondersteuning van hulpbehoevende Kerken, als zijde een liefdewerk, niet door eenen gebiedend opgelegden omslag van de Kerken worden afgeëischt. Maar bij een liefdewerk, als waarvan hier sprake is, waarbij velen met elkander moeten samenwerken, en waardoor op bepaalde tijden in vooraf bekende behoeften noodzakelijk moet voorzien worden, kan een goede gang van zaken toch veelszins bevorderd worden, wanneer door gemeenschappelijk overleg van tevoren bepaald wordt, welk bedrag er van iedere Kerk naar eene billijke schatting mag gevraagd en verwacht worden. Wanneer dit bepaald is door de Classe (of, voor zooveel noodig, door de Synode), dan rust op iedere Kerk de zedelijke verplichting, om met hare bijdrage althans niet beneden dat cijfer te blijven; ook al zou zij zelve meenen, dat van hare goedwilligheid iets te veel werd verwacht.

Uit de overwegingen, die hierboven zoo kort mogelijk zijn uiteengezet, volgt vanzelf, dat de Generale Synode in zake pensioenen slechts eene zeer beperkte macht heeft. Regelingen vaststellen kan zij inderdaad alleenlijk voor het thans reeds betrekkelijk zeldzame geval, dat eene Particuliere Synode de hulp van de andere Particuliere Synoden noodig heeft. Maar zij is niet bevoegd, om voor eenige Kerk omtrent het bedrag en de voorwaarden van het te verleenen pensioen bindende bepalingen te maken: en evenmin om gebiedende voorschriften te geven voor hulpbetoon, allermint voorzoover Classen en Particuliere Synoden zulks in eigen kring wel kunnen afdoen.

Intusschen wordt hierdoor geenszins uitgesloten, dat zij ook met deze zaken zich bezighoude en te dien aanzien besluiten neme; niet om daarmede aan Kerkeraden, Classen en Particuliere Synoden iets te willen opleggen, maar om uit te spreken, wat zij in deze aangelegenheid op zichzelf recht en billijk acht, en wat zij meent dat voor eene goede uitvoering nuttig of noodig is. Zij kan voor de Kerken een ontwerp maken van hetgeen zij zelve eene goede regeling acht, en zoodanig ontwerp dan aan de Kerken aanbevelen. En wanneer zij dit kan, dan behoort het ook tot hare roeping, omdat zeker vele Kerken, die de zaak goed willen regelen, voor den vorm van zulke regeling wel aan voorlichting behoefte hebben, en omdat daardoor het best kan bevorderd worden, dat, gelijk altijd wenschelijk is, in die vele regelingen althans de voornaamste bepalingen zooveel mogelijk met elkander overeenstemmen.

Daarom hebben de deputaten, die in dit rapport van advies dienen, zich verplicht geacht om ook zulke regelingen te ontwerpen, en komen zij dus nu met tweërlei soort van voorstellen:

- a. om de Generale Synode te doen uitspreken, welke regelingen zij, in zake de uitvoering van Art. 13 K. O., voor Kerkeraden, Classen en Particuliere Synoden wensche lijk acht, en
- b. om de Generale Synode eene regeling te doen vaststellen van de wijze waarop, bij de uitvoering van Art. 13 K. O., de hulp, die eene Particuliere Synode mocht noodig hebben, vanwege de gezamenlijke Kerken te verleenen is.

A. Voorstellen aan de Generale Synode, om haar te doen uitspreken, welke regelingen zij, inzake de uitvoering van Art. 13 Kerkenorde, wenschelyk acht, zonder dat zyzelve die kan vaststellen en opleggen.

I Met betrekking tot de Kerkeraden.

De Generale Synode besluit aan de Kerken aan te bevelen, dat zij bij de beroeping van eenen Dienaar des Woords de noodige stipulatie maken, niet alleen voor het traktement maar ook voor het pensioen, — dat zij dit alsnog doen voor degenen, die thans bij haar in functie zijn, — en dat zij te dien aanzien eene regeling vaststellen, als waarvan in het volgende een ontwerp haar wordt aangeboden; 't geen dan kan geschieden, doordat aan de opgave van het traktement eenvoudig wordt toegevoegd, dat »pensioen wordt toegezegd volgens het ontwerp, dat de Generale Synode te Utrecht in 1905 aan de Kerken heeft aanbevolen'', terwijl voorts mag vertrouwd worden, dat Kerken, die tot gunstiger financieele bepalingen in staat zijn, niet zullen blijven staan bij de minimum-bedragen, waartoe een ontwerp, dat ook voor minvermogenende Kerken bestemd is, zich wel moest bepalen. Dit alles echter, gelijk venzelf spreekt, met dien verstande, dat door geene voor de toekomst vast te stellen regeling kan worden te kort gedaan aan de rechten, die de thans gepensioneerden door de bepaling van hun pensioen reeds verkregen hebben, of aan rechten, die aan eengens Dienaar des Woords reeds zijn toegekend door een formeel besluit van de Kerk waaraan hij verbonden is.

Voor den inhoud van de boven bedoelde pensioenregeling worden aan de Kerken de volgende bepalingen aanbevolen:

- a. recht op pensioen heeft de Dienaar des Woords, die op wettelijke wijze emeritus verklaard is, tegenover de Kerk, aan welke hij laatstelyk verbonden was, wanneer de oorzaak van zijn emeritaat gelegen is, hetzij in zynen ouderdom, waardoor hier verstaan wordt de zeventigjarige leeftijd, of in eenen diensttijd van minstens veertig jaren, of wel in voortdurende ziekte of gebreken of kwalen, die hem voor de waarneming van zynen dienst onbekwaam maken, in welk laatste geval het recht op pensioen slechts blijft gelden, voor zolang die onbekwaamheid voortduurt of de emeritus-verklaarde geenen anderen weikkring heeft waaraan een genoegzaam inkomen verbonden is, welk een en ander ter beoordeeling staat van den Kerkeraad en de Classe, en, wanneer die beide hierbij van elkander verschillen of wanneer de emeritus-verklaarde zich door hunne uitspraak bezwaard acht, ter beoordeeling staat van de Particuliere, eventueel van de Generale Synode. Dit alles echter met dien verstande, dat, wanneer een emeritus predikant ophoudt tot eene der Gereformeerde Kerken in Nederland te behooren, of onverhoopt door kerkelyke censuur mocht getroffen worden, de Kerkeraad en de Classe, eventueel de Particuliere of de Generale Synode, zullen beslissen, of en in hoeverre het recht op pensioen zal blijven.
- b. het in de vorige bepaling bedoelde pensioen wordt zooveel doenlyk geevenredigd aan den leeftijd, den diensttijd, en het laatstelyk genoten traktement, *vermeerderd* met 20 % voor het genot van pastorie, vergoeding van huishuur enz. in dien voege, dat het ten volle wordt toegekend na eenen diensttijd van veertig jaren, bij wier berekening ook de vroegere dienst in andere Kerken medetelt, of na eenen leeftijd van zeventig jaren, en dan gesteld wordt op niet minder dan achthonderd gulden per jaar, met dien verstande, dat het in Kerken, waar het traktement nog zelfs daarbeneden is, gesteld wordt op het bedrag van dat traktement, *vermeerderd* met 20 % voor het genot van pastorie, vergoeding van huishuur enz. en in Kerken, die een traktement van veertienhonderd gulden of meer konden geven, gesteld wordt op niet minder dan drie vijfden van het bedrag van dat traktement. Wanneer de emeriteering plaats heeft na eenen korteren diensttijd of op jongeren leeftijd, wordt het in de vorige bepaling bedoelde pensioen aldus berekend, dat voor ieder dienstjaar, dat sedert de aanvaarding van het predi-

- kambt vervuld is, een veertigste van het pas genoemde volle pensioen wordt toegekend, dit alles met dien verstande, dat bij korten dienstdijd en bij gebleken behoefte door den Kerkeraad niet minder worde uitgekeerd dan het bedrag, dat reeds door de Generale Synode van Middelburg werd bepaald
- c. aan de weduwe van eenen Dienaar des Woords, die ten tijde van zijn overlijden zelf pensioen had of daarop eventueel recht zou gehad hebben, wordt een pensioen toegekend, voor zoolang zij weduwe is, ten bedrage van twee derden van het pensioen, dat haar overleden echtgenoot had of, waarop hij ten tijde van zijn overlijden recht zou gehad hebben, met dien verstande, dat, wanneer zij eenen werkkring vindt waaraan een genoegzaam inkomen verbonden is, of ophoudt tot eene der Gereformeerde Kerken in Nederland te behooren, of onverhoopt door kerkelyke censuur mocht getroffen worden, de Kerkeraad en de Classe, eventueel de Particuliere of de Generale Synode, zullen beslissen, of en in hoeverre het recht op pensioen zal blijven, en voorts met dien verstande, dat bij korten dienstdijd van den overleden echtgenoot, en bij gebleken behoefte van de weduwe door den Kerkeraad niet minder worde uitgekeerd dan het bedrag, dat reeds door de Generale Synode van Middelburg werd bepaald
- d. ten behoeve van de kinderen van eenen Dienaar des Woords, die als emeritus gepensionneerd is, of die als nog dienstdoende kwam te overlijden, wordt voor ieder kind beneden de achttien jaren eene jaarlyksche toelage van vyftig gulden uitgekeerd (waaraan, na het overlijden van beide ouders, voor het eerste kind nog vyftig gulden wordt toegevoegd), met dien verstande dat, wanneer het kind reeds eenen werkkring vond waaraan een genoegzaam inkomen verbonden is of ophoudt tot eene der Gereformeerde Kerken in Nederland te behooren, of onverhoopt door kerkelyke censuur mocht getroffen worden, de Kerkeraad en de Classe, eventueel de Particuliere of de Generale Synode, zullen beslissen, of en in hoeverre het recht op toelage zal blijven, en voorts met dien verstande, dat bij gebleken behoefte door den Kerkeraad niet minder worde uitgekeerd dan het bedrag, dat reeds door de Generale Synode van Middelburg werd bepaald

II. *Met betrekking tot de Classen*

De Generale Synode besluit, aan de Classen aan te bevelen dat zij voor het hulpbetoon, dat bij de uitvoering van artikel 13 der Kerkenorde blyken zal noodig te zyn,

- a. toezicht houden, dat in haar ressort zoo goed mogelijk voldaan worde, aan hetgeen zij zelve en de Particuliere en Generale Synoden te dezei zake noodig achten,
- b. voor het geval, dat er in of buiten de Classe hulp te verleenen is, waarvoor de opbrengst van de daarvoor bestemde collecten of bydragen nog niet voldoende is, van tevoren vaststellen, welk percentage van het totaal bedrag der te verleenen hulp uit iedere Kerk naar billijkheid te verwachten is, waarbij het percentage, dat is vastgesteld voor ieders aandeel in de kosten van het kerkverband ten grondslag kan dienen,
- c. deputaten benoemen, by in elke Classe eenen, met plaatsvervanger, aan welke wordt opgedragen,
  - 1°. in het Classikaal ressort zooveel mogelijk werkzaam te zyn, om de Kerken te doen inzien, dat deze zelve verplicht zyn, ten aanzien van hare predikanten niet alleen voor traktement maar ook voor pensioen te zorgen en dat zij dus geroepen zyn, niet alleen de noodige stipulatie daaromtrent te maken voor hare tegenwoordige en toekomstige predikanten, maar ook by voorkomende gevallen het benoedigde bedrag, als het ook maar eensgyns zyn kan, in eigen kring te vinden, ook al wordt de gemeente daardoor tydelijk in bijzondere mate bezwaard,
  - 2° de opbrengst der collecten en bydragen, uit de Kerken der Classe in ontvangst te nemen en overeenkomstig de besluiten der Classe aan hare hulpbehoevende Kerken uit te keeren, van dit een en ander behoorlyk boek te houden en aan de Classe rekening en verantwoording te doen in hare laatste gewone vergadering voor de jaarlyksche Particuliere Synode, desgelyks telken jare in hare eerste gewone vergadering na de Particuliere Synode eene begrooting in te dienen van hetgeen voor hulpbetoon in de Classe, naar de als lan bekende gegevens, in het volgende boekjaar vermoedelyk zal zyn uit te geven en zal kunnen ontvangen worden, en voorts, zoowel na de goedkeuring hunner rekening als na de indiening hunner begrooting,

van de eindcijfers der ontvangsten en uitgaven telkens mededeeling te doen aan de gelijksoortige deputaten van de Particuliere Synode, opdat deze (en vervolgens door hen ook de deputaten der Generale Synode) daarvan goede aanteekening houden, en alzoo, in het geval dat door eenige Classe (of Particuliere Synode) van hen hulp moet gevraagd worden, reeds de noodige gegevens voorhanden hebben om het aandeel te bepalen, dat zij voor de gevraagde hulp, zoo die werkelijk noodig is, van elk der andere Classen (of Particuliere Synoden) naar eenen billijken maatstaf mogen verwachten en dus moeten vragen;

- 3°. wanneer eene Kerk in de Classe zich gedrongen ziet om voor de uitkeering van het door haar verschuldigde pensioen hulp te vragen, zulke aanvraag te onderzoeken; wanneer hun blijkt, dat hier werkelijk hulp noodig is, en in welke mate zulks het geval is, de Classe te dien aanzien voor te lichten; en voorts aan die voorlichting een gemotiveerd voorstel te verbinden over de wijze, waarop hulp te verleen is, hetzij uit de in hunne kas aanwezige of nog te verwachten gelden, of we', voorzover hierdoor het noodige nog niet kan verkregen worden zonder dat de Kerken der Classe boven vermogen gedrukt worden, door het aanvragen van hetgeen aan de te verleen hulp nog tekort komt bij de Particuliere Synode of bij hare voor dit hulpbetoon aangewezen deputaten.

III. *Met betrekking tot de Particuliere Synoden:*

De Generale Synode besluit, aan de Particuliere Synoden aan te bevelen, dat zij voor het hulpbetoon, dat bij de uitvoering van artikel 13 der Kerkenorde blijken zal noodig te zijn, eene soortgelijke regeling maken, als hierboven aan de Classen is aanbevolen, en dan als hare deputaten voor die zaak de gelijksoortige classikale deputaten gezamenlijk aanwijzen.

B. *Voorstel aan de Generale Synode tot regeling van de hulp, die bij de uitvoering van artikel 13 der Kerkenorde eventueel mocht noodig zijn vanwege de gezamenlijke Kerken.*

De Generale Synode besluit, het hulpbetoon, dat bij de uitvoering van artikel 13 der Kerkenorde vanwege de gezamenlijke Kerken noodig mocht zijn, aldus te regelen, dat zij vijf deputaten benoemt (met bepaling dat, wanneer een hunner tusschentijds mocht uitvallen, de Classe, binnen wier ressort deze woonde, in zijne plaats eenen ander zal aanwijzen, waarbij zij dan niet tot haar eigen ressort beperkt is), aan welke wordt opgedragen:

- 1°. hunne werkzaamheid daarop te richten, dat tot uitvoering van artikel 13 K. O. iedere Kerk hare verplichting, om haar predikantspensioen te stipuleeren en zelve uit te keeren, niet alleen erkenne, maar ook zoo goed mogelijk nakome, en dat, wanneer daarbij inderdaad hulp noodig is, deze verleend worde door de Classen, en eventueel door de Particuliere Synoden, zoodat hulpbetoon vanwege de gezamenlijke Kerken nooit regel worde, maar eene uitzondering zij en blijve;
- 2°. zich op de hoogte te houden van hetgeen in de onderscheidene Classikale en Particulier-Synodale ressorten voor hulpbetoon bij de uitvoering van artikel 13 K. O. jaarlijks gedaan wordt, en aanteekening te houden, in een daartoe aangelegd boek, van de eindcijfers der in die ressorten voor dit hulpbetoon vastgestelde begrootingen en rekeningen, volgens de opgaven die zij daaromtrent van de in die ressorten werkzame deputaten ontvangen; opdat zij des te beter in staat zijn tot hetgeen allereerst, onder 1°. aan hen is opgedragen, en opdat zij zooveel mogelijk gereed zijn voor het geval, dat door eene Particuliere Synode of door hare deputaten hunne hulp werd ingeroepen;
- 3°. wanneer hunne hulp door of vanwege eene Particuliere Synode gevraagd wordt, en deze uit de daarbij aangevoerde motieven blijkt noodig te zijn, de gevraagde hulp te verleen, en daartoe de noodige gelden aan te vragen bij de deputaten van de Particuliere Synoden die voor haar eigen ressort geene hulp van elders noodig hebben; waarbij zij tot bepaling van het bedrag, dat zij uit elk dezer ressorten aanvragen, het percentage, dat voor ieders aandeel in de kosten van het kerkverband is vastgesteld, ten grondslag leggen, maar dan voorts de hierboven, onder 2°, bedoelde opgaven mede in aanmerking nemen, en dus voor dit hulpbetoon het genoemde percentage zoodanig wijzigen, dat ten slotte het totale bedrag der hulp, die voor de uitvoering van artikel 13 K. O. in ieder Particulier-Synodaal ressort zoowel Classikaal als Synodaal verleend wordt, met genoemd percentage zoo na mogelijk overeenkomt.

De onder A en B geformuleerde voorstellen aan het oordeel der Generale Synode onderwerpende, zijn de deputaten, die ze doen, geenszins van meening, dat nu met een synodaal besluit in dien geest de zaak, die het geldt, reeds geheel in orde zou zijn. In de meeste gevallen kan dat bij Gereformeerde Kerken nooit het gevolg zijn, enkel en alleen van een Synodaal besluit; en dan zeker hier allerminst, waar het voor de goede werking bovenal aankomt op het juiste inzicht en het rechtsgevoel en de offervaardigheid van iedere Kerk in het bijzonder, en op de bekwaamheid en den ijver, den tact en de toewijding van alle de voor dit belang aan te wijzen Classikale en Synodale deputaten.

Moge dan bij de zorg voor deze aangelegenheid blijken, dat, door de werking des Heiligen Geestes, bij allen, die hier tot handelen geroepen zijn, ook bij deze Generale Synode, steeds op den voorgrond staat, wat het Woord des Heeren aan ieder voorhoudt, en wat ook eene samenvatting is van de drie hoofdeischen, die geheel in dezelfde volgorde, voor het kerkelijk leven gelden (Mich. VI : 8): »Hij heeft u bekend gemaakt, o mensch, wat goed is; en wat eischt de Heere van u, dan recht te doen, en weldadigheid lief te hebben, en ootmoedigheid te wandelen met uwen God?»

Aldus met eenparigheid vastgesteld door de deputaten voornoemd,
in hunne vergadering van 27 Januari 1965.

F. L. RUTGERS, *Praeses*.
W. B. RENKEMA, *Scriba*.
J. H. DONNER JR.
G. BRUGSMA.
G. A. BOSCH.

BIJLAGE LXIXa.
(Art. 134.)

**Praeadvies over het rapport inzake uitvoering
van Art. XIII.**

Uwe commissie, aan welke werd opgedragen u te dienen met praeadvies in zake H 2 van het agendum en van II 3 tot 12, zijnde het rapport van de deputaten der Generale Synode van Arnhem in zake de uitvoering van Art. 13 en het oordeel van de Particuliere Synoden der onderscheidene provincien over het rapport en de voorstellen in betrekking tot deze regeling gedaan, heeft de eer u over deze zoo moeilijke, maar toch zoo gewichtige zaak het volgende meê te deelen.

De Particuliere Synoden van Groningen, Drente, Overijsel, Utrecht, Zeeland en Noord-Brabant raden aan het rapport van de deputaten der Synode ter zijde te leggen. Sommige van die provinciën stellen voor, dat de Generale Synode besluite tot de oprichting van eene generale kas.

De Particuliere Synode van Friesland, Noord-Holland en Zuid-Holland verzoeken aan de Generale Synode eene regeling te treffen in de richting van het rapport der deputaten.

De Particuliere Synode van Gelderland verklaart zich incompetent, om met een goed geformuleerd voorstel tot de Generale Synode te komen.

Uwe commissie heeft met nauwgezetheid de voorstellen van de onderscheidene provinciën en het rapport overwogen en is eindelijk tot het eenparig besluit gekomen u te adviseeren, om het voorstel van te hebben eene generale kas tot verzorging van emeriti-predikanten en predikants-weduwen en -weezen te verwerpen, omdat het in strijd is met het beginsel in Art. 13 K. O. neêrgelegd en praktisch onuitvoerbaar, en om van het beginsel in Art. 13 K. O. uitgesproken en reeds door de Generale Synode van Middelburg 1896 aanvaard en sedert dien tijd, zij het dan ook in min zuiveren vorm, in toepassing gebracht, niet af te wijken.

Naar het oordeel van uwe commissie verdient het dan ook alleszins aanbeveling, om het rapport van de deputaten der Synode, waarin zoo schoon de beginselen zijn ontwikkeld, die aan

Art. 13 K. O. ten grondslag liggen en waarin tevens voorstellen zijn opgenomen, die tot richtige uitvoering van Art. 13 K. O. kunnen leiden, in zijn geheel te aanvaarden, nadat hier en daar eene kleine wijziging zal aangebracht zijn en het zal aangevuld zijn met wat de Particuliere Synoden van Friesland en Zuid-Holland begeeren.

Uwe commissie stelt daarom aan uwe vergadering voor (volgen de conclusiën in het artikel der Acta).

J. A. GOEDBLOED, *Rapporteur.*

BIJLAGE LXX.
(Art. 135.)

**Praeadvies over het verzoek om revisie van
de uitspraak over wijlen Ds. J. A. Donkers.**

Uwe ommissie heeft de eer u te rapporteeren over F 33 van het agendum, behelzende een verzoek van de Classe Warfum, om het 4 Mei 1864 gevelde vonnis over Ds. J. A. DONKERS te herzien. Ds. DONKERS is op genoemde vergadering geschorst, omdat hij in een verschil van opvatting over den Doop eenzijdig zijn gevoelen doordreef en zich weigerde te onderwerpen aan de besluiten van den Kerkeraad van Ulrum en van de Classe Warfum en van de Synoden der Christelijke Afgescheiden Gereformeerde kerk van 1860 en van 1863. Wjl Ds. DONKERS geene schuld wilde verkennen over de wijze, waarop hij zich in de behandeling zijner zaak tegen de respectieve kerkbesturen verzet heeft", kon naar het oordeel van de Synoden van 1866—1879 waarbij hij steeds in appèl kwam, de schorsing niet worden opgeheven. Omdat Ds. DONKERS de Christelijke Gereformeerde kerk intusschen had verlaten, was, naar eene uitspraak van de Synode van Dordrecht 1879, Art. 86 »de weg voor nader onderzoek afgesneden". Na den dood van haren man heeft mevr. wed. DONKERS meermalen eeerherstel gevraagd voor wijlen haren man, doch de Synoden konden er niet toe besluiten aan haar verzoek te voldoen. Wel sprak de Synode van 1893 uit, dat de mogelijkheid van feilen in dit ingewikkeld en langdurig proces bestond, maar zij wilde evenmin als die van 1896 op de vroegere besluiten in deze zaak terugkomen.

Thans komt het verzoek om revisie van het vonnis over Ds. DONKERS opnieuw ter Synode en wel van de zijde van de Classe Warfum. Den 4den Februari 1903 kwam de Kerkeraad van Ulrum tot de vergadering van de Classe Warfum met de vraag om rehabilitatie van wijlen Ds. DONKERS. De Classe benoemde eene commissie van onderzoek en deze adviseerde:

- I. a. dat de schorsing van Ds. DONKERS den toets van het Woord Gods, de belijdenis der kerk en het Gereformeerd kerkrecht niet kan doorstaan;
- b. dat het verzet tegen de meerdere vergaderingen geenen voldoende grond van schorsing bood en deze schorsing niet gewettigd is; en
- c. dat de Classe, in plaats van tot schorsing van Ds. DONKERS, tot diens losmaking van de Kerk van Ulrum had behooren te besluiten;

II. aan de Provinciale Synode voor te stellen bij de Generale Synode aan te dringen op revisie van het over Ds. DONKERS gevelde vonnis.

De Provinciale Synode van Groningen op 11 Juni 1903 besloot, aan het verzoek van de Classe Warfum niet te voldoen, omdat de Generale Synoden sedert 1864, waarop de zaak van Ds. DONKERS is behandeld, nooit redenen vonden om op het besluit terug te komen omdat de Classe Warfum geenen enkelen nieuwen grond aanvoerde, waarom op revisie kon worden aangedrongen; omdat de zaak al zoo oud is en de Synode van Leeuwarden van 1891 zoover mogelijk gegaan is, door te verklaren dat de mogelijkheid van feilen van hare zijde erkend werd.

De Classe niet bevredigd door dit besluit van de Provinciale Synode van Groningen, van meening a. dat de motieven door de genoemde Synode aangevoerd, te zwak zijn, om het door die vergadering genomen besluit te kunnen rechtvaardigen; b. dat de Provinciale Synode deputaten tot onderzoek en advies had behooren te benoemen, wjl thans het voorstel

tot revisie juist van den Kerkeraad van Ulrum uitgaat, besloot om het verzoek om revisie van het over Ds. DONKERS gevelde vonnis door te zenden naar de Generale Synode.

Uwe commissie heeft de acten van al de kerkelijke vergaderingen, die in deze zaak eene uitspraak hebben gedaan, nagegaan, en

erkennende de mogelijkheid, dat eene zaak als deze, die zoo herhaaldelijk bij de Synoden ter tafel kwam, wel weër opnieuw kan worden behandeld, indien bewezen is dat vroegere vergaderingen hebben misgetast, of dat geheel andere gronden tot herziening van een vonnis worden aangevoerd;

het *niet zonder gewicht achtende*, dat het voorstel om revisie en rehabilitatie juist van den Kerkeraad van Ulrum en de Classe Warfum, die de schorsing uitsprak, uitgaat;

evenwel oordeelend, dat de voorstelling van het rapport van de deputaten der Classe Warfum niet geheel volledig is en feitelijk geen enkele nieuwe grond wordt aangevoerd voor de revisie van het vonnis der schorsing; dat het ook wel niet mogelijk is thans terug te komen op eene procedure, die 41 jaren geleden is gevoerd, waarin personen gehoord zouden moeten worden die alreede zijn ontslapen;

is *van oordeel*, dat er geen voldoende grond voor de Classe Warfum gevonden wordt om niet te berusten in het besluit van de Provinciale Synode van Groningen, en adviseert uwe vergadering te besluiten, niet op het verzoek van de Classe Warfum in te gaan en te blijven bij hetgeen op de Synode van 1896 besloten is.

H. BOUWMAN, *Rapporteur*.

BIJLAGE LXXI.
(Artt. 111 en 137.)

**Præadvies inzake de revisie der overeenkomst
met de Vrije Universiteit.**

In handen uwer commissie is gesteld een voorstel van de Brs. W. BREUKELAAR, W. H. GISPEN Jr., J. D. VAN DER MUNNIK en R. J. W. RUDOLPH, aldus luidende:

De ondergeteekenden,

overwegende, dat het verband tusschen de Gereformeerde Kerken en de Theologische Faculteit der Vrije Universiteit nog niet afdoende is geregeld,

stellen aan de Synode voor vijf deputaten te benoemen met opdracht eene herziening van de tegenwoordige regeling van het verband tusschen de Gereformeerde Kerken en de Theologische Faculteit der Vrije Universiteit te ontwerpen, en dit concept vóór den 1sten Februari 1908 ter kennis van alle Kerken te brengen en in te dienen bij de eerstvolgende Generale Synode.

Uwe commissie,

overwegende, dat reeds op de Generale Synode te Middelburg een voorstel is ingediend, strekkende om op een bepaald punt wijziging in de overeenkomst, rakende het verband tusschen de Gereformeerde Kerken en de Theologische Faculteit der Vrije Universiteit, te brengen; dat op deze Synode aan »deputaten tot oefening van het verband enz.» is opgedragen op de eerstvolgende Generale Synode hun advies over deze zaak te geven; dat op de Generale Synode te Groningen deze zaak niet is afgehandeld, en ook op de Generale Synode te Arnhem niet meer is ter sprake gebracht;

overwegende evenwel, dat middelerwijl van onderscheidene zijden geoordeeld is, dat de bestaande overeenkomst, rakende het verband tusschen de Gereformeerde Kerken en de Theologische Faculteit der Vrije Universiteit belangrijke wijzigingen behoeft;

adviseert (volgt de conclusie in het artikel der Acta).

RUDOLPH, *Rapporteur*.

BIJLAGE LXXII.
(Art. 142.)

**Rapport inzake visitatie der Zendingsposten,
van de Afzonderlijke Vergadering van Dienaren des Woords, te Djoeja.**

De Gereformeerde Kerken in Nederland achten het noodig, dat in alle Kerken jaarlijks visitatie gehouden worde, om te zien of »de leeraars enz. hun ambt getrouwelijk waarnemen» (Dordsche Kerkenorde, Art. 44).

Is deze visitatie steeds profijtelijk gebleken in de Gereformeerde Kerken in Nederland, hoeveel te meer moet ze het dan niet zijn op haar Zendingsterrein in Indië, waar het gevaar, om nalatig of ontrouw te worden in den dienst, zeker niet minder groot is dan in het moederland.

Wanneer het dan ook uitvoerbaar was, zouden zeker elk jaar visitatoren uit Nederland de verschillende Zendingsposten bezoeken. De onmogelijkheid om dit ideaal te bereiken, maakt de behoefte levendig, in Indië zelf personen aan te wijzen, die de verschillende Zendingsposten kunnen visiteeren.

De Middelburgsche Synode sprak dan ook feitelijk de noodzakelijkheid van zulk eene visitatie reeds uit (Acta Middelburgsche Synode, pag. 72). Zij wilde dezen arbeid opgedragen zien aan eenen hoogleeraar, geplaatst op één der centra van Java, die »dan tevens door de Kerken als adviseur en visitateur kan worden aangesteld».

Tot de benoeming van zulk eenen hoogleeraar zal het waarschijnlijk vooreerst niet komen, zoodat 't niet wenschelijk is, de visitatie op die benoeming te laten wachten. Ook is het de vraag, of het ooit gewenscht is, dit werk op te dragen aan éenen persoon. Feitelijk is het ook niet noodig, éenen persoon daarvoor aan te wijzen. De Kerken hebben immers hare adviseurs en, zoo zij willen, ook hare visitateurs in de vergaderingen van Zending-arbeiders op Java. Deze vergaderingen worden telkens geroepen over allerlei zaken te adviseeren aan de Kerken in Nederland. Welk bezwaar zou er dan bestaan, deze vergaderingen te machtigen, ook personen uit haar midden te benoemen, wien opgedragen wordt, jaarlijks de verschillende Zendingsposten te bezoeken?

Aan welke Vergadering dit zou moeten worden opgedragen; of dat onderzoek alleen moet gaan over den hoofddienst of ook over de hulpdiensten; in hoeverre het ook gaan moet over de helpers, en andere vragen blijven hier buiten beschouwing. Het antwoord daarop kan worden neergelegd in een concept-reglement voor deze visitatie, door de Generale Deputaten op te stellen in overleg met de Zending-arbeiders op Java en ter goedkeuring aan te bieden op de Generale Synode.

Deze visitatie zou bovendien niet alleen den Zendingarbeid maar ook de Kerken in Nederland ten goede kunnen komen, wanneer van de visitatie jaarlijks gerapporteerd werd aan de Generale Deputaten; en de Generale Deputaten weér rapporteerden aan de Generale Synode en de Kerken dus alle drie jaren een overzicht kregen van den stand van den Zendingarbeid over het geheele terrein, niet van eenen enkelen persoon maar van eene vergadering van Zending-arbeiders op Midden-Java zelf.

BIJLAGE LXXIII
(Art. 143.)

**Rapport over Art. 16 der Zendingsoorde, van
de Afzonderlijke Vergadering van Dienaren
des Woords, te Djoeja.**

I. De bij den dienst der Zending te gebruiken *Bijbelvertalingen*.

De eerste vertaling van den Bijbel in het Javaansch is van G. BRÜCKNER, gedrukt in 't jaar 1829. Dit werk, dat zooveel moeite en inspanning gekost had, werd echter door de regeering in beslag genomen. Alleen aan BRÜCKNER zelf werden enkele exemplaren gelaten.

De tweede, die zich zette tot de overzetting van de Heilige Schrift in het Javaansch en daarbij gebruik maakte van den arbeid van BRÜCKNER, was J. F. C. GUERICKE. Het Nieuwe Testament kwam gereed in 1848, het Oude in 1853, terwijl de eerste uitgave van het Nieuwe Testament van GUERICKE nog herzien werd in 1859 door Prof. ROORDA.

De derde Bijbelvertaling is die van P. JANSZ, waarvan de eerste uitgave reeds is uitverkocht en de tweede (herziene) uitgave bijna gereed is. Beide uitgaven omvatten den geheelen Bijbel.

Behalve deze beide uitgaven heeft JANSZ nog afzonderlijke uitgaven bezorgd van het Nieuwe Testament of gedeelten daarvan. Gedeelten van den Bijbel zijn ook vroeger nog uitgegeven door bovengenoemden Dr. GUERICKE en door den Zending BIEGER.

Bij de behandeling der vraag, welke Bijbelvertaling(en) de Gereformeerde Zending op Java heeft te gebruiken, kunnen buiten beschouwing blijven

- a. de uitgaven die niet of bijna niet meer te bekomen zijn; en
- b. de uitgaven van gedeelten van den Bijbel, omdat het ons om den geheelen Bijbel te doen is.

Alleen komen dus in aanmerking

1. de vertaling van GUERICKE, Oude Testament, eenige uitgave (1855), en Nieuwe Testament herziene uitgave (1859):

Het Oude Testament van GUERICKE wordt weinig gebruikt. Hiertoe werkt wellicht mee, dat de uitgave voor den Javaan te duur en de taal langzamerhand verouderd is. Het Nieuwe Testament daarentegen is goedkoop en zeer verstaanbaar, ook voor den eenvoudigen desaman en wordt dan ook veel verkocht. GUERICKE vertaalde uit de grondtaal. Moeilijke woorden of zinsdeelen werden wel eens weggelaten.

2. De vertaling van JANSZ tweede uitgave. Deze is niet eene revisie der vorige vertalingen maar eene nieuwe vertaling, *niet* uit den grondtekst. Hier en daar wordt de vertaling bijna paraphrase.

Wat de taal betreft, gebruikt JANSZ het Soloneesch Javaansch, tegenwoordig aangenomen als standaardtaal. Grammaticaal verdient dus de vertaling van JANSZ de voorkeur, maar zij wordt in de desa niet altijd zoo goed verstaan als het Nieuwe Testament van GUERICKE.

Er bestaat zeker geene reden, om den gemeenten het gebruik van ééne dezer beide vertalingen te ontraden. Wel is er veel voor te zeggen, dat in officieele samenkomsten der gemeente door de voorgangers zooveel mogelijk dezelfde Bijbeluitgave gebruikt worde, om de gemeente langzamerhand te gewennen aan het hebben van éénen en denzelfden tekst.

Het meest komt daarvoor in aanmerking de herziene uitgave van JANSZ, omdat

- 1°. deze Bijbelvertaling van JANSZ, wat de taal aangaat, op de hoogte van haren tijd is; en
- 2°. men voor het Oude Testament toch bijna genoodzaakt is, deze vertaling te gebruiken, omdat GUERICKE'S Oude Testament niet binnen het bereik ligt van den desaman.

Hoeveel voortreffelijks deze vertaling naar het algemeen gevoelen echter ook hebbe, toch is eene revisie, ook naar het oordeel der andere Zendingen onder de Javanen, zeer gewenscht. Zij zou vergeleken moeten worden met den grondtekst en, waar noodig, verbeterd moeten worden, waarbij natuurlijk ook gerekend kon worden met de vertaling van GUERICKE en anderen.

Om dit werk der revisie voor te bereiden zou het noodig zijn, dat de missionaire arbeiders bij hun dagelijksch gebruik van den Bijbel aantekeningen maakten op den Javaanschen Bijbel en deze aantekeningen, zoo mogelijk, verwerkten tot één geheel.

Wanneer dan andere Zendingen onder de Javanen hetzelfde konden doen, zoo zou later eene commissie van revisie kunnen worden gevormd uit alle Zendingen-corporatiën onder de Javanen, natuurlijk in overleg met den persoon, de personen of het lichaam, dat als eigenaar van deze uitgave van JANSZ kan worden beschouwd.

II. Leerboeken voor catechetisch onderwijs.

Wordt onder catechetisch onderwijs hier verstaan het onderwijs, dat voorbereidt op het doen van openbare belijdenis, dan heeft Art. XVI der Zendingen-ordening hier ongetwijfeld 't oog op de leerboeken, die de voornaamste stukken der Christelijke Religie behandelen.

O. i. kunnen er ook voor het catechetisch onderwijs der Javanen geene betere leerboeken gebruikt worden, dan het »Kort Begrip der Christelijke Religie" en de »Heidelbergsche Catechismus".

Het is wel waar, dat deze leerboeken niet voortkomen uit den boezem van het bekeerde deel der Javanen zelf. Maar dit is met particuliere vragenboekjes door Europeesche Zendingenarbeiders opgesteld evenmin het geval. Trouwens het is hier niet de vraag, wat de geïnstitueerde Javaansche kerken later zullen willen gebruiken, maar wat gebruikt moet worden in den dienst der Zending.

Bovendien hebben Catechismus en Kort Begrip dit voor, dat zij eeuwenlang de proef hebben doorstaan, haast eene eenigszins oecumenische beteekenis hebben, althans de Catechismus, en eene methode volgen, die geheel past bij de voorbereiding voor de openbare belijdenis.

Van beide leerboeken bestaat reeds eene vertaling in druk. Aan deze vertaling kleven groote gebreken. Er bestaat evenwel in handschrift eene tweede vertaling van wijlen zending JANSZ Sr., die eigendom is van de Gereformeerde Kerken en die zeer noodig gedrukt moest worden, om in de behoeften van het catechetisch onderwijs te voorzien.

Mocht in het gebruik blijken, dat enkele wijzigingen in deze leerboeken wenschelijk zijn met het oog op Javaansche toestanden, zoo zou daar rekening meê gehouden kunnen worden bij eene tweede uitgave.

III. De forme van *toelating tot het Avondmaal*.

De »forme van Belijdenis» voor hen, die als kind gedoopt zijnde op lateren leeftijd toelating vragen tot den heiligen Disch, worde aldus geregeld: de Afzonderlijke Vergadering van dienaren des Woords stelle een kort formulier op met enkele vragen, zooals die in de Gereformeerde Kerken in Nederland gebruikelijk zijn. Wenschelijk is echter, ook aan de bewoordingen dier vragen eenen vasten vorm te geven, die in speciale gevallen echter altijd voor wijziging vatbaar is. Natuurlijk behoort altijd een uitgebreider persoonlijk onderzoek naar kennis van den inhoud der Heilige Schrift en van het persoonlijk geloof vooraf te gaan.

Kan de Generale Synode hieraan hare goedkeuring schenken, dan legge de afzonderlijke Vergadering aan de volgende Synode een concept voor, dat reeds besproken en beproefd is in den dienst der Zending gedurende den tijd, die aan genoemde Synode voorafgaat.

IV. *Liturgische Formulieren* voor den dienst in de vergaderingen der inlanders.

In het algemeen moet worden geconstateerd, dat hetgeen thans aan Liturgische Formulieren op het Zendingsterrein der Gereformeerde Kerken aanwezig is en als zoodanig gebruikt wordt, niet aan de eischen voldoet. Daarom is het wenschelijk nieuwe formulieren op te stellen, die zoo getrouw mogelijk weêrgeven den inhoud der Liturgische Formulieren, die gebruikt worden in de Gereformeerde Kerken in Nederland.

A. 1. Formulier voor den *H. Doop aan de kinderen*.

Een nieuw formulier worde opgesteld, waarin beknopt maar helder de beteekenis van den Doop als zegel des Verbonds wordt uiteengezet.

Daartoe is noodig een formulier in gedachtengang nauw aansluitend aan dat, hetwelk in de Gereformeerde Kerken in Nederland gebruikt wordt.

Vereenigt de Synode zich met dit denkbeeld, dan worde aan de Afzonderlijke Vergaderingen opgedragen, een concept in te dienen op de naastvolgende Synode, een concept, dat reeds besproken en beproefd is in den dienst der Zending gedurende den tijd, die aan de genoemde Synode voorafgaat.

2. Formulier voor den *Doop van Volwassenen*.

Hiervoor kan dienen, evenals in Nederland, een gedeelte van het Formulier voor den kinderdoop met eene Javaansche bewerking van het Nederlandsche formulier voor den bejaardendoop, met bijvoeging echter van eene speciale vraag met het oog op de Javaansche pseudoreligie. Deze speciale vraag zou weêr anders moeten worden geformuleerd met het oog op Chineezen, die den Doop begeeren.

3. Formulier van het *H. Avondmaal*.

Om een Avondmaalsformulier te krijgen, worde een Javaansche bewerking gemaakt van het in Nederland gebruikelijke formulier. Deze Javaansche bewerking worde in den dienst der Zending beproefd zoo noodig gewijzigd en verbeterd, en aan de eerstvolgende Synode ter goedkeuring voorgelegd.

4. Formulier van den *Ban*.

Een formulier van den Ban worde door de Afzonderlijke Vergadering van Dienaren des Woords opgesteld, nauw in aansluiting aan het Hollandsche formulier; te gebruiken voor hen, die tot den Islam terugkeeren of op andere wijze afvallig worden. Op de naastvolgende Synode worde een in de praktijk beproefd concept ingediend.

5. Formulier van *Wederopneming* in de gemeente.

Hiermeê worde gehandeld op gelijke wijze als met het formulier van den Ban.

B. Het *Huwelijksformulier*.

Bij het sluiten van een huwelijk tusschen Christen-Javanen heeft men te rekenen met het feit, dat de overheid geen huwelijk van Javaansche Christenen sluit of erkent.

Met het oog daarop zou het wenschelijk zijn,

1. eene formule op te stellen, om een voorgenomen huwelijk af te kondigen; met de afkondiging van het huwelijk moest dan aanvangen de tijd van ondertrouw;
2. een huwelijksformulier op te stellen, dat rekening houdt met het feit, dat de overheid het huwelijk van Javaansche Christenen niet erkent, en met de verkeerde opvatting, die omtrent het huwelijk bestaat onder de Mohammedanen en Chineezzen; dit huwelijksformulier moest zich wel zooveel mogelijk aansluiten aan het huwelijksformulier, dat in de Gereformeerde Kerken gebruikt wordt, maar ook rekening houden met de omstandigheden, waaronder de Christen-Javanen leven ten opzichte van het huwelijk.

Deze concepten kunnen in den dienst der Zending eerst worden beproefd en aan de eerstvolgende Synode ter goedkeuring worden aangeboden.

V. Wat bestemd is *gezongen* te worden.

Nog altijd bestaat er geene complete Javaansche psalmberijming. Er zijn wel enkele uitgaven van een aantal psalmen op rijm, maar de grootste uitgave bevat er toch niet meer dan 78. Opdat in de vergaderingen alle psalmen kunnen gezongen worden, is het noodig pogingen in het werke stellen, om eenen complete Javaanschen berijmden psalmbundel te verkrijgen, met zoo weinig mogelijk oud-Javaansche woorden, wijl deze door het volk niet worden verstaan.

BIJLAGE LXXIV.

Rapport inzake de Zending onder de Joden.

(Art. 144.)

Hebben de deputaten voor de Zending onder de Joden, zoo dikwerf zij der Synode een overzicht hebben gegeven van hetgeen door hen of onder hunne leiding is verricht, kunnen melden, dat zij steeds ongestoord bezig hebben kunnen zijn; het is hun eene oorzaak van diepe smart, dien toon der blijmoedigheid thans niet te kunnen aanheffen. Eén onzer toch, n.l. Ds. A. H. GEZELLE MEERBURG, die evenals ondergeteekenden door de Synode te Arnhem herbenoemd is, werd in den beginne des jaars met eene hevige krankheid bezocht, die weldra het ergste deed vreezen, en die dan ook, na eenige weken van zwaar lijden, in den dood is geëindigd.

Niet anders dan met diepen weemoed eenerzijds, kunnen uwe deputaten aan dezen geliefden broeder denken; niet alleen omdat hij in hun klein college steeds eene aangename verschijning is geweest, maar inzonderheid wijl de toebrenging der Joden hem zeer ter harte ging, gelijk dat in gebed en prediking alsook in het beramen van plannen steeds ondubbeltzinnig is gebleken.

Het is dan ook balsem in de wonde, dat een en ander aan de geopende groeve namens de deputaten kon worden geconstateerd; dankende Israëls God, voor hetgeen Hij ons in dezen geliefden broeder heeft geschonken, en verheugd, dat hij thans genieten mag het loon, hetwelk de Heere aan zijne trouwe dienstknechten heeft toegezegd. Zij deze gedachte ook der bedroefde weduwe en der familie ten rijken troost!

Van het feit, dat de door zijn heengaan opengevallen plaats nog niet is aangevuld, zal de Synode wel nota willen nemen.

Hoewel in groote zwakheid en met veel gebrek kon toch, door de goede hand onzes Gods, de arbeid geregeld worden voortgezet.

Onze broeder SMIT is in zijnen colportagearbeid onvermoeid bezig geweest.

Behalve dat hij in enkele plaatsen buiten den Haag met Joden in aanraking trachtte te komen, wat hem hier en daar ook is gelukt, is hij in de hofstad zelf op onderscheidene wijze werkzaam geweest.

Op de markt en aan de huizen heeft hij met Joden en Jodinnen gesproken over de belofte der vaderen; met beslistheid er op wijzende, dat die belofte in den Heere Jezus Christus is vervuld. Soms, inzonderheid aan de huizen, duurde zoo'n gesprek geruimen tijd,

waarbij dan de gewone tegenwerpingen of verontschuldgingen werden gemaakt, en meestal eindigde met de betuiging, dat men bij zijn geloof wilde blijven.

Menigmaal echter was, wegens de bittere vijandschap, het gesprek ook weldra ten einde, of kon niet eens worden begonnen, waarbij het dan maar weer al te duidelijk openbaar werd, dat nog altijd de gekruisigde Christus den Jood eene ergernis is.

Toch was, zelfs in dit laatste geval, de ontmoeting maar zelden doelloos; want meestal werden traktaatjes achtergelaten, al werden ze ook niet altijd even welwillend aangenomen. Bovendien weten we, dat een zaadkorrel soms eerst na vele jaren ontkiemt en vruchten draagt, alsmede dat het Woord des Heeren nimmer ledig wederkeert.

Was onze broeder gedurende de eerste jaren zijner vestiging in Den Haag op voornoemde wijze werkzaam; dikwerf klaagde hij over de eentonigheid en onvruchtbaarheid van zijn werk. Zoo gaarne zoude hij op eenigszins andere wijze zijnen arbeid willen verrichten. En ziet, langs gansch ongedachten weg heeft de Heere dien wensch vervuld, en dat wel boven bidden en denken.

Vooreerst kwam hij in kennis met het »Comité voor de Zending onder de Joden" in 's Gravenhage, bestaande uit leden der Gereformeerde Kerk aldaar, dat reeds sinds jaren gelden voor genoemde Zending inzamelde.

In overleg met dit comité werd, met welwillende hulp van eenige zusters, een naaikrans »Mirjam" opgericht, ten doel hebbende om Joodsche meisjes de noodigste vrouwelijke handwerken te leeren, en tevens haar te wijzen op Abrahams God en op Abrahams geloof, en haar alzoo met het ééne noodige bekend te maken.

Moest men eerst zeer voorzichtig zijn in het noemen van den naam Jezus, thans kan dit onbeschroomd geschieden, zelfs zóó dat sinds het laatste Kerstfeest geheel het Nieuwe Testament kon worden behandeld. De hulp, die voor dezen arbeid van broeder SMIT en anderen werd gevraagd, werd van ganscher harte verleend; en wel met dit heerlijk gevolg, dat toen »Mirjam" nog geen jaar had bestaan en het eerste Kerstfeest werd gevierd, de broeders en zusters nevens vele belangstellenden het genot mochten smaken, om door Jodenkinderen de Kerstgeschiedenis te hooren vertellen, zóó juist en door sommigen met zóóveel bezieling, dat menig oog vochtig werd. Inzonderheid toen zij den lofzang van Zacharias aanhieven en het van Jodenlippen rolde: »Lof zij den God van Israël, den Heer, die aan zijn erfvolk dacht", was de indruk overweldigend. Zulke oogenblikken zijn dan ook niet te vergeten. Nu is door de tegenwerking, die te wachten was, het getal kinderen wel geslonken; toch kon nog verleden jaar het Kerstfeest met 58 kinderen worden gevierd, waarbij weer evenals vroeger onderscheidene vaders en moeders tegenwoordig waren; terwijl nog immer drie keer per week aan een 20 à 30 tal Joodsche meisjes Jezus van Nazareth wordt voorgehouden als de eenige Naam onder den hemel ter zaligheid gegeven, en haar op het harte gedrukt, dat alleen hij een Jood is, die de besnijdenis des harten deelachtig is geworden.

Kan van het zaad, dat in jeugdige harten wordt gestrooid, rijke zegen worden verwacht, welk een voorrecht is het, dat van dien zegen reeds iets wordt gezien

Ziehier een enkel bewijs.

Een der vroeger meest lastige en ongehoorzame meisjes heeft aan broeder SMIT meegedeeld, dat zij geheel uit eigen beweging den tekst had geleerd: »Wie in den Zoon geloof, heeft het eeuwige leven" enz.

Op de vraag, of zij wist wie de Zoon was, antwoordde het kind: »Ja, dat is de Heere Jezus, in wien ook ik geloof, en tot wien ik gebeden heb". Toen haar vader dit had gemerkt, werd zij er zwaar voor gestraft; toch kon zij het bidden niet laten; daarom deed zij het nu maar, als zij 's avonds naar bed was gegaan, en haar vader het niet merkte. Dit meisje is 9 jaar oud.

Een ander van ongeveer denzelfden leeftijd moest, nadat het ruim een jaar op de naaikrans was geweest, in een ziekenhuis worden opgenomen; maar dit kind gaf steeds zulke blijken van kennis in de waarheid en van liefde tot den Heere Jezus, dat de meest gunstige verwachtingen ervan mogen worden gekoesterd. Maar zegt ook niet het Woord des Heeren, dat, als het kind onderwezen wordt naar den eisch van zijnen weg, dat onderwijs zich later heerlijk zal doen gelden?

In de tweede plaats werd broeder SMIT zeer in zijnen arbeid bemoedigd, toen hij in aanraking kwam met eenen zone Abrahams naar het vleesch, die in plaats van vijandig, zeer

belangstellend zich betoonde. Niet alleen luisterde hij met aandacht naar hetgeen hem uit Mozes en de Profeten werd voorgehouden, maar ook heeft broeder SMIT, geruinen tijd, elke week Mozes en de Profeten met hem besproken, en tot nader onderzoek eenen Bijbel hem ter hand gesteld. Op dit oogenblik worden er wel geen gewone wekelijksche samenkomsten met hem gehouden, maar toch wordt bijna elke week met hem gesproken, waarbij hij meestal zich zeer toe genegen heeft betoond.

Misschien is gade en kroost wel eene groote belemmering, dat er niet meer doorbreken is en er tusschenbeide weër meer neiging naar Joodsche formaliteiten zich openbaart. Om als een arm en verloren zondaar voor God te knielen, alles los te laten, waaraan we van kindsche dagen af vastgeklonken waren, en voor den Heere Jezus alles veil te hebben, wordt in éenen dag niet geleerd.

Toch hopen we, dat de arbeid, die aan hem is en wordt verricht, niet ijdel moge zijn in den Heere; en dat hij als een gansch verlorene in zichzelf en op het bloed des kruises leere pleiten.

Een derde lichtpunt op den weg, dien broeder SMIT bewandelt, is, dat hij in overleg met het plaatselijk comité eene wekelijksche Bijbelbespreking uitsluitend voor Joden en Jodinnen heeft kunnen openen.

Dáár behandelt hij veelal dat gedeelte uit het Oude Testament, dat in overeenstemming is met feiten, die door de Joden worden herdacht, hetwelk geregeld door 10 à 20 Joden en Jodinnen met blijkbaar welgevallen wordt bijgewoond. Langer dan een vol uur wordt dikwerf naar die eenvoudige maar tevens zeer doelmatige verklaring van Gods Woord geluisterd. Zij vernemen dingen, waarvan zij nog nimmer hadden gehoord, niettegenstaande zij alles in hun Oude Testament kunnen lezen, en ondubbelzinnig geven zij er blijk van, dat zij deze samenkomsten met welgevallen bijwonen.

Hier vloeit uit voort, dat broeder SMIT door deze zijne discipelen zeer geacht, en bij zijne herhaalde bezoeken met blijdschap ontvangen wordt; dan wordt meestal het gesprek van den vorigen Dinsdagavond nog eens herhaald of voortgezet.

Door dezen arbeid is ook beter de weg gebaad, om het Woord des Heeren hun ter hand te stellen, hetwelk veel meer geschiedt dan vroeger; zoodat soms in éené maand 10 à 12 exemplaren Hebreuwsch-Hollandsche Oud-Testamenten in bruikleen konden worden afgestaan; terwijl eenen enkelen keer er ook eens een werd gekocht. Wel is de vrees niet ongegrond, dat niet alle die Bijbels van Genesis tot Maleachi zijn uitgelezen; toch kan ook aangaande anderen worden getuigd, dat er een trouw gebruik van wordt gemaakt. Zoo leest o. a. een knaap van 14 jaren met groot gemak het Woord des Heeren, en onthoudt tevens het gelezene op voorbeeldige wijze. Moge hij het hoe langer hoe beter leeren verstaan, opdat hij weldra kunne betuigen: »Ik heb gevonden den Messias, hetwelk is overgezet zijnde, de Christus».

Met groote opgewektheid is onze broeder ook in dit werk bezig, ziende althans deze vrucht op zijnen arbeid, dat onderscheidene mannen en vrouwen van Joodschen huize met aandacht naar het lezen en bespreken van Gods Woord luisteren; zoodat de hope mag worden gekoesterd, dat het gestrooide zaad op 's Heeren tijd ook vrucht zal voortbrengen.

Behalve bij hen, die de Bijbellezingen bijwonen, worden ook bij andere Joden geregeld bezoeken afgelegd; soms meer dan 200 per maand, bij gelegenheid waarvan ook meestal een evenredig getal traktaten wordt verspreid, waarvan de uitwerking, zooals boven reeds is gemeld, van zeer uiteenloopenden aard is.

Dat de pogingen van onzen broeder, die door voornoemde gunstige verschijnselen zeer verlevendigd is, door Israëls God rijkelijk worden gezegend, en arbeid en arbeider beide gedurig voor den troon der genade mogen worden neergelegd.

Ook in Rotterdam wordt door de zoo nuttige vereenigingen »Mordechai» en »Esther» het goede zaad onder Abrahams nakomelingen geregeld gestrooid; vereenigingen, die wel niet direct met de deputaten in verband staan; maar die toch voordurend moreel en financiëel door hen zijn gesteund. Zij deden dit met groote vrijmoedigheid, aangezien hetgene door die broeders en zusters in genoemde stad wordt verricht, van groote beteekenis moet worden geacht.

Ook mag niet onopgemerkt blijven, dat in Tilburg de zondagscholen door Joodsche kinderen worden bezocht; weshalve ook aan deze corporatie weër een en andermaal eene geldelijke toelage is verstrekt.

Voorts kunnen uwe deputaten mededeelen, dat zij in enkele Kerken konden optreden, om de

Zending onder de Joden in de samenkomst der gemeente te bespreken en voor den troon der genade te bepleiten, waarbij soms eene aandacht kon worden opgemerkt, die van meer dan gewone belangstelling getuigde, terwijl dan ook de collecte bewees, dat het hart van menig een onder ons volk warm klopt voor »de beminden om der Vaderen wil».

Daarom deed en doet het uwen deputaten leed, dat zij of wegens werkzaamheden in eigen gemeente, of wegens zwakheid des lichaams aan de meeste uitnodigingen niet konden voldoen. Als nu maar de respectieve plaatselijke dienaren des Woords zelf het werk ter hand hebben genomen, dan mag dit zeker eene groote winst worden geacht.

Zeer bemoedigend was het voor uwe deputaten, dat zij van eene der grootste Kerken in ons vaderland de mededeeling ontvingen, dat die Kerk in het bezit is gekomen van een legaat groot f 1500 met bepaalde aanwijzing, om ook de Zending onder de Joden ter hand te nemen; zij wenscht de rente van genoemd kapitaal voor bedoelden arbeid te besteden.

Op het gevraagd advies, hoe men die rente nu het best zou kunnen gebruiken, is geantwoord: door traktaten te doen verspreiden in de Jodenwijken.

Of dit advies is gevolgd, is ons onbekend.

Ten einde het bekende boekwerk »Uit duisternis tot licht» meer in handen der Joden te doen komen, is bepaald voor dit doel eene goedkoope aanbieding gedaan, die echter zóó weinig aan het doel heeft beantwoord, dat, na betaling van de advertentiekosten, er weinig van overbleef; wel een bewijs, dat ons volk nog niet met den Apostel kan zeggen: »Broeders! de tegenegenheid mijns harten en het gebed, dat ik tot God voor Israël doe, is tot hunne zaligheid».

Wel is de belangstelling sinds de vorige Synode niet verminderd; getuige o. a. hetgeen zoeven is gezegd van de bidstonden, alsook het besluit door enkele Kerkeraden genomen, om eene collecte voor den arbeid onder de Joden te doen houden.

Over het algemeen echter doet men precies alsof er geene Zending onder de Joden bestaat; alsof de arbeid onder de Heidenen de Zending der Gereformeerde Kerken is.

Immers als er legaten aan de Zending der Gereformeerde Kerken worden besproken, giften voor de Zending in de collecten worden gevonden, contributiën voor de Zending worden geïnd, en referaten over de Zending worden gehouden, dan worden, behoudens eene enkele gunstige uitzondering, de Joden eenvoudig buitengesloten, en past men in ongunstigen zin de spreuk van Bileam toe, waar hij Num. 23 : 9 zegt: »Zie, dat volk zal alleen wonen, en het zal onder de heidenen niet gerekend worden».

Dit is zóó sterk, dat sommige Classen en zelfs eene Provinciale Synode den indruk hebben gegeven, dat het aan de Kerken gezonden rapport niet eens in behandeling is genomen.

Terecht werd dan ook eens door eenen thans ontslapen Dienaar des Woords bij eene kerkvisitatie de opmerking gemaakt, dat er bijna immer gevraagd werd, of er ook iets aan de Zending onder de Heidenen werd gedaan; er echter zelden of nooit nadruk op werd gelegd, dat wij ons ook den toestand der Joden hebben aan te trekken. Men heeft wel eens gezegd, dat er zoo weinig hart voor dezen arbeid bestaat, omdat er gelden in overvloed voorhanden zijn.

Dit is éénmaal zoo geweest, toen er een fonds was van ruim zes duizend gulden; die gouden eeuw behoort echter tot het verleden; gelijk trouwens uit de financiële rapporten op vorige Synoden genoegzaam is gebleken, bij vernieuwing uit het hierbij gevraagd rapport van onzen geachten penningmeester kan worden gezien, en ook wel op andere wijze onder de aandacht is gebracht.

Neen, geliefde vaders en broeders, de zaak staat zóó, dat, zal de Zending onder de Joden op den duur worden voortgezet, de offers der liefde veel ruimer moeten inkomen dan in de laatste jaren is geschied.

Zal tevens de liefde tot dien arbeid worden gewekt en versterkt, dan is het der deputaten besliste overtuiging, dat ook voor dien arbeid eene rubriek in ons Gereformeerd Zendingsblad moet worden geopend; het is dan ook bepaald hun voorstel, dat de Synode hiertoe besluite en eenen redacteur er voor benoeme.

Ten andere zouden zij gaarne, gelijk weleer, een honderdtal afdrukken van dit rapport willen ontvangen.

En eindelijk verzoeken zij, om bij eventueele benoeming van deputaten hiervoor broeders aan te willen wijzen, die o. a. zich niet behoeven te ontzien om ook in het winterseizoen in het belang der Jodenzending in onze Kerken op te treden; zulke mannen, die tevens een

warm hart bezitten voor het oude volk van God, kunnen door 's Heeren goedheid wel worden aangewezen.

En waar nu deze arbeid der liefde een *dertigtal* jaren door onze Kerken is verricht, daar wenschen wij van harte, dat het op ons arbeidsveld ga, gelijk op dat der Heidenen is gezien. Daàr toch kon niet zelden, nadat eerst zware offers zijn gebracht en tientallen van jaren schijnbaar vruchteloos is gearbeid, menige schoof worden ingezameld.

Moge Zions Koning ook op de Zending onder de Joden in gunst neerzien, en haar een nieuw stadium doen intreden; een stadium, waarin aanvankelijk Hosea's profetie wordt vervuld, dat »de kinderen Israels zich zullen bekeeren en zoeken den Heere hunnen God en David hunnen Koning, en zij vreezende zullen komen tot den Heere en tot zijne goedheid in het laatste der dagen».

Ten slotte gevoelen de deputaten zich gedrongen, om hunnen hartelijken dank te betuigen aan allen, die door woord of daad van hunne liefde voor Abrahams nakomelingen hebben doen blijken; inzonderheid aan die zuster, die nu al bijna 20 jaren lang met haar busje gaven der liefde inzamelt, en zodoende ruim *f* 1500 in onze kas heeft kunnen storten.

Mogen op al die bekera koud water het genadeloon in ruime mate worden genoten!

Met toebidding van 's Heeren onmisbaren zegen over geheel uwe vergadering wordt ook deze belangrijke arbeid aan de biddende belangstelling van al onze Kerken van ganscher harte aanbevolen door

uwe deputaten voornoemd,

J. VAN ANDEL, *Voorzitter.*

E. KROPVELD, *Secretaris.*

Gorinchem }
Rijswijk } 24 Juli 1905.

**Staat van ontvangst en uitgaaf voor de Zending onder de Joden
der Gereformeerde Kerken in Nederland van 15 Juli 1902
tot 15 Juli 1905.**

	Ontvangst.	Uitgaaf.
Saldo op 15 Juli 1902	<i>f</i> 276.95	—
Liefdegaven	» 2688.34	—
Verkochte boeken	» 51.10	—
Intrest	» 182.60	—
Spaarbank	» 600.—	—
Retributie voor lokaalhuur te Rotterdam . . .	» 195.—	—
Restitutie van onkosten	» 5.25	—
Verkochte effecten	» 930.37	—
Onkosten	—	<i>f</i> 332.36
Colporteur	—	» 2773.20
Evangelisatie te Tilburg enz.	—	» 61.50
idem Peperstraat te Rotterdam . . .	—	» 624.—
idem Mordechai » »	—	» 225.—
idem Esther » »	—	» 150.—
Spaarbank	—	» 700.—
Saldo op 15 Juli 1905.	—	» 63.55
	<i>f</i> 4929.61	<i>f</i> 4929.61

Rotterdam, 15 Juli 1905.

Nagezien en accoord bevonden, te Gorkum 24 Juli 1905,

J. VAN ANDEL, *Voorzitter.*

E. KROPVELD, *Secretaris.*

**Balans van de Zending onder de Joden der Gereformeerde
Kerken in Nederland op 15 Juli 1905**

	Debet.	Credit.
Effecten	f 941.25	—
Goederen	» 868.90	—
Inventaris	» 25.—	—
Spaarbank	» 700.—	—
Kassa	» 63.55	—
Kapitaal	—	f 2598.70
	f 2598.70	f 2598.70

Rotterdam, 15 Juli 1905.

Nagezien en accoord bevonden, te Gorkum 24 Juli 1905,

J. VAN ANDEL, Voorzitter.

E. KROPVELD, Secretaris.

BIJLAGE LXXV.
(Art. 144.)

**Concept-regeling voor de Zending onder de
Joden.**

Ter voldoening aan de opdracht hun gegeven door de Synode van Arnhem van 1902, om tegen de volgende Synode te ontwerpen eene duidelijk omschrevene en wél uitgewerkte regeling omtrent de Zending onder de Joden, hebben de deputaten, door de Synode van Arnhem hiervoor aangewezen, de eer om aan de Synode van Utrecht de navolgende concept-regeling aan te bieden.

Zij beginnen met de vrijheid te nemen het onderwerp, hun ter behandeling opgedragen, eenigszins te beperken, vertrouwend dat zij hiermede in den geest der Synode van 1902 handelen. Luidt het daar in het algemeen: Zending onder de Joden, uwe deputaten wenschen er bij te voegen: in Nederland.

Immers vertoont de Nederlandsche Jood een eigenaardig type, waarmede dient gerekend. Was hij nog de Jood van voorheen, de man die het Oude Testament las door den bril van den Talmud, zoo zou de methode der Zending tegenover hem eene geheel andere moeten zijn, dan nu noodig is. Uwe deputaten zouden dan in aansluiting aan de Gereformeerde vaders voorstellen, wat de Particuliere Synoden van Utrecht in 1690, Delft en Leiden, 1676 en 1678 nuttig achtten, namelijk dat het onderwijs in de Godgeleerdheid ook de Joodsche theologie en de polemieken tegen deze omvatten zou; alsmede dat in elke stad, waar de Joden een aanmerkelijk deel der bevolking uitmaakten, een prediker aangewezen zou worden, om zich hunner meer bijzonder aan te trekken. Opsomming van wat in gelijke richting nog meer gedaan zou kunnen worden, werd het door de omstandigheden geëischt, kan overbodig worden geacht, onreden wij voor eenen geheel anderen toestand staan dan onze vaders. De ondervinding, door de deputaten opgedaan, heeft hun geleerd, dat de Talmudische Jood ten onzent eene steeds slinkende minderheid vormt; des te grooter daarentegen wordt het aantal gemoderniseerde Joden, die de messiaansche verwachting hebben prijsgegeven, de Schrift evenmin als den Talmud gelooven, en wat hunne denkwijs betreft, dezelfde schakeeringen van het ongelooft vertoonen, die men in de afvallige Christenheid aantreft. Hier blijft geene plaats over voor polemieken of apologetiek, die uitsluitend den Jood gelden, maar slechts voor zoodanige als het ongelooft in het algemeen raakt.

Hiermede is echter nog niets stelligs gezegd omtrent de bearbeiding van den Jood. De vraag, door de Synode van 1902 ter beantwoording gegeven, wacht nog op antwoord.

Liefst zouden de deputaten volstaan met uwe Synode te verwijzen, naar wat vastgesteld is in het rapport aan de Synode van Middelburg in 1896, waren zij niet overtuigd, dat de geestelijke en financiële krachten, waarover onze Kerken te beschikken hebben, de uitvoering van het toen voorgestelde, en principiëel goedgekeurde, vooralsnog onmogelijk maken.

De Synode van 1896 beperkte den arbeid onder de Joden dan ook tot colportage en bezoek door een daarvoor geschikten broeder. De Synode van 1902 nam gelijk standpunt te dezen opzichte in, maar erkende toch, dat deze wijze van arbeiden, ook al geschiedde zij naar haar besluit in samenwerking met plaatselijke Kerken, nog kon aangevuld, blijkens hare boven omschreven opdracht. Naar het oordeel uwer deputaten was deze laatste meening juist. De ondervinding heeft hun geleerd, niet alleen dat het moeielijk is om eenen geschikten colporteur te vinden, maar ook dat met colportage en bezoek weinig uitgewerkt wordt. De akker is hard. De Jood is veeltijds in materialisme verzonken. Bijbels acht men niet noodig; tractaatjes wil men, voor de eerste maal dat zij aangeboden worden, nog wel aannemen, maar gelijk men met elk bijjet, dat ons gratis toegereikt wordt, zulks pleegt te doen. Gelegenheid tot het aanknoopen van een godsdienstig gesprek is er zelden; en wordt het al niet geweigerd, dan vaak aangegrepen als eene gelegenheid om te spotten. Wie nog eenige belangstelling toont, wordt door de »vreeze der Joden" weêrhouden om verder te gaan; zoo het verstand al gewonnen is, het hart blijft ongeezind. Al gelooven uwe deputaten niet, dat de thans gevolgde arbeidswijze geheel nutteloos is, zoo meenen zij toch te mogen zeggen, dat zij op zich zelve weinig uitwerkt.

Om die reden willen zij uwe aandacht vestigen, op wat in de Synode van 1902 »samenwerking met plaatselijke Kerken" heette. Tot dusver bestond deze samenwerking hierin, dat onze colporteur zich tot den voorzitter des Kerkeraad begaf, ter plaatse waar hij kwam arbeiden, om zich van diens medewerking te verzekeren. Deze beperkte zich doorgaans tot het geven van inlichtingen, plaatselijke toestanden betreffende.

Men zou er tevens onder kunnen begrijpen, dat aan eene-enkele kerk geldelijke ondersteuning werd verleend voor plaatselijken arbeid onder kinderen van Joden door middel van de Zondagsschool. Of ook dat hetzelfde geschiedde tot tegemoetkoming in de kosten, die zij wegens tot het Christendom bekeerde en deswege broodeloos geworden Joden te maken had. Veel verder echter kwam het niet.

Eenigszins beter slaagde de samenwerking met plaatselijke vereenigingen, al moesten uwe deputaten zich uiteraard tot het geven van zedelijken en financiële steun beperken, zouden zij niet buiten de grenzen hunner bevoegdheid treden. Zulke vereeniging, uit leden der plaatselijke Kerk, treft men sedert eenige jaren in eene der grootste plaatsen van ons land aan. Hare leden trachten door huisbezoek de Joden te bereiken; zij houdt voor hen toegankelijke bijbellezingen met bijbelbespreking, waarin zij nu en dan sprekers van elders laat voorgaan; zij tracht Joodsche kinderen op hare Zondagsscholen tot leerlingen te verkrijgen, en ze op hare zangles of breischool met de waarheid bekend te maken; voorts verspreidt zij tractaatjes. Om niets te vergeten, zij er bijgevoegd, dat zij tracht door het verleen van stoffelijke hulp het hart van den Jood voor zich te winnen. Ook nog op eene andere plaats tracht men in gelijken geest werkzaam te zijn.

Hier gaat men alzoo van de gedachte uit, dat de Joden door hunne eigene stadgenooten moeten worden bearbeid. Al ontveinen deputaten zich niet, dat ook bij toepassing van deze methode meer gezaaid dan gemaaid wordt, zoo neemt zij toch de vrijheid, om haar onder de aandacht der Synode te brengen. Indien zulke vereenigingen zich in alle plaatsen vormden, waar een belangrijk aantal Joden gevestigd is; indien zij zich onder toezicht van den plaatselijken Kerkeraad stelden, of van den Kerkeraad zelve uitgingen, om dan door de deputaten in hun werk te worden gesteund, zoo zou dat allicht meer dan thans nuttig kunnen werken, niet alleen tot toebrenging van Joden maar ook tot verlevendiging van den ijver tot hunne bekeering. De colporteur zou zijnen arbeid dan kunnen beperken tot de Joden in de kleine steden en op het platte land.

Meer dan dit valt er, naar het oordeel van deputaten, vooralsnog niet te adviseeren.

Hun advies dienen zij bij dezen als voorstel bij u in. Dat voorstel is als volgt:

de Synode, kennis genomen hebbende enz; ondeelt:

a. in zake de Zending onder de Joden te blijven bij het bepaalde in artikel 167 van de Acta der Synode van Arnhem a tot d.

- b. aan de te benoemen deputaten op te dragen, om de oprichting te bevorderen van plaatselijke, in verband met den Raad der Gereformeerde Kerk aldaar staande vereenigingen, tot bearbeiding van Joden binnen haar ressort, en deze te steunen.

De deputaten voornoemd,

J. VAN ANDEL.

E. KROPVELD.

A. H. GEZELLE MEERBURG.

BIJLAGE LXXVa.
(Art. 144.)

Rapport in zake het rapport der Zending onder de Joden, de concept-regeling en de rekening.

Uwe commissie heeft de eer te rapporteeren *ten eerste*, dat zij de rekening en verantwoording over de jaren 1902 tot 1905 heeft nagezien en in orde bevonden. Daaruit bleek, dat het eindcijfer der ontvangsten bedraagt f 4929.61 en dat der uitgaven een bedrag is van f 4866.06; er is dus een batig saldo van f 63.55.

Ten tweede is eene balans overgelegd van de bezitting dezer Zending op 15 Juli 1905, vertegenwoordigende eene waarde van f 2598.70.

Uwe commissie stelt voor den deputaten voor het gehouden beheer dank te zeggen, en hen te déchargeeren.

In hun rapport geven deputaten kennis

- a. van het betreurd overlijden van hunnen mede-deputaat Ds. A. H. GEZELLE MEERBURG, bij wiens geopende groeve herdacht werd, wat hij voor de Zending onder de Joden was geweest;
- b. verzoeken zij aan de Synode, de ledige plaats door zijn heengaan ontstaan weêr te willen aanvullen; en wel liefst door de benoeming van zulk eenen deputaat, die in het winterseizoen tijd en gelegenheid heeft, om voor de Zending onder de Joden in onze kerken op te treden;
- c. dat br. SMIT in den Haag in kennis is gekomen met het comité voor de zending onder de Joden; in overleg met dit comité werd opgericht een naaikrans, »Mirjam» genaamd, die met grooten zegen in den Haag werkzaam is, waarvan treffende voorbeelden aan gehaald worden;
- d. dat br. SMIT door de Zendingsvereenigingen »Mordechai» en »Esther» in Rotterdam zeer is gesteund; en dat deze vereenigingen, zoomede ook de Zondagsschoolvereeniging te Tilburg, moreel en financieel steun van deputaten ontvingen;
- e. dat tot bemoediging van de deputaten eene der grootste Kerken in ons vaderland eene gift ontving van f 1500 met bestemming voor de Zending onder de Joden, van welke som de rente besteed wordt, om in de Jodenwijken tractaten te verspreiden; en
- f. dat zij voorstellen, om in het vervolg voor de Zending onder de Joden eene plaats in ons Zendingsblad af te staan en daarvoor eenen redacteur aan te wijzen.

Ook zouden zij gaarne, gelijk vroeger, een honderdtal afdrukken van dit rapport ontvangen.

In zake de door de deputaten en aan de Kerkeraden en aan uwe vergadering aangeboden conceptregeling omtrent de Zending onder de Joden, kan uwe commissie volstaan met de voorstellen te overwegen, die de deputaten aan het einde van genoemde conceptregeling u hebben aangeboden, namelijk:

- a. de Synode oordeelt, in zake de Zending onder de Joden te blijven bij het bepaalde in artikel 167 van de Acta der Synode van Arnhem; en
- b. aan de te benoemen deputaten op te dragen, om de oprichting te bevorderen van plaatselijke vereenigingen, die in verband staan met den Raad der Gereformeerde Kerk aldaar, tot bearbeiding van de Joden binnen haar ressort, en deze te steunen.

Uwe commissie alles overwogen hebbende stelt aan de Synode voor (volgen de conclusiën in het artikel der Acta).

H. HIENSCH, *Rapporteur.*

Rapport inzake het financieel verslag der deputaten voor de Zending

Uwe commissie, die u voor de zaken der Zending van advies mocht dienen heeft u nog te rapporteeren over hetgeen voorkomt onder L 1 van het agendum in verband met 20 van het rapport der deputaten voor de Zending, en wel voorzoverre hierover geen afzonderlijk rapport is ingediend

In dit rapport neemt uwe commissie op alles, wat in zake de financiën der Zending behoort te worden vermeld. Dit heeft betrekking op

1. de instructie, door de deputaten aan de quaestoren voor de Zending verstrekt,
2. de mandaten voor betalingen uit de generale kas,
3. het gevoerde beheer en de rekening en verantwoording door de deputaten overgelegd,
4. den staat der financiën, en
5. de maatregelen, die in zake de generale kas genomen moeten worden,

Ad. 1 Naar Art 27 der Zendingsorde hebben de deputaten voor de Zending voor de door de Synode van Arnhem benoemde quaestoren eene instructie bij hunnen arbeid vastgesteld.

Uwe commissie heeft deze instructie ingezien. Zij verschilt slechts weinig van de instructie naar welke de quaestoren de vorige drie jaren hunnen arbeid hebben verricht. Er werd niets in gevonden, dat uwer commissie aanleiding geeft tot eenige aanmerking.

Zij is van oordeel, dat door deze instructie de arbeid der quaestoren behoorlijk is geregeld en voor de bewaring der gelden goede zorg is gedragen.

Ad. 2. Uwe commissie heeft inzage genomen van de mandaten voor betaling, afgegeven door de deputaten voor de Zending aan de quaestoren voor de Zending. Zij heeft deze mandaten nauwkeurig vergeleken met de besluiten door de Synode van Arnhem gewezen.

't Is uwer commissie niet gebleven, dat de deputaten eenig mandaat hebben gegeven, waartoe zij niet door een besluit der Synode waren gemachtigd, of dat eenige opdracht der Synode onuitgevoerd is gebleven. Uit de boeken blijkt tevens, dat door de quaestoren geene enkele betaling is geschied, zonder daarvoor mandaat te hebben ontvangen, terwijl van elken post van uitgaaf behoorlijk quitantie aanwezig is.

Ad. 3. Met genoegen kan uwe commissie constateeren, dat de administratie en het beheer der generale kas door den tweeden quaestor, den heer L. G. WISZ, met bijzondere accuratesse is gevoerd.

Elk jaar is de rekening en verantwoording der quaestoren nagezien door drie deskundigen, de heeren J. C. VAN SCHAIK, D. VAN ELJK en H. VON MEIJENFELDT, allen te Amsterdam. Blijkens de door deze deskundigen geteekende verklaring in het Balansboek en de voor elk jaar aanwezige adviezen hebben zij dus ieder jaar de rekening in orde bevonden en aan de deputaten voor de Zending geadviseerd de rekening en verantwoording der quaestoren goed te keuren en hen te dechargeeren.

Overeenkomstig deze adviezen is door de deputaten gehandeld. De deputaten hebben elk jaar de boeken geadviseerd en accoord bevonden. Bij verklaring, door Ds H. DIJKSTRA en Dr. J. HANIA als voorzitter en scriba der gedeputeerden geteekend en in het Balansboek opgenomen, is aan de quaestoren decharge verleend.

Deze rekening en verantwoording is door de deputaten als hunne rekening en verantwoording aan de Synode overgelegd.

Uwe commissie heeft de boeken, voor zoover het haar mogelijk was, nagezien en alles in orde bevonden. De rekening en verantwoording loopt over de jaren 1902, 1903 en 1904.

Omdat het boekjaar loopt van 1 Januari tot 31 December kon over het loopende jaar nog geene verantwoording geschieden. Natuurlijk is echter in de thans overgelegde verantwoording wel opgenomen de ontvangst en uitgaaf, die in 1902 voor de Synode van Arnhem plaats had.

De speciale rekening en verantwoording der huishoudelijke uitgaven van de deputaten voor de Zending loopt van Synode tot Synode en is in deze rekening en verantwoording niet gespecificeerd opgenomen, en evenmin de specifieke rekening en verantwoording van de Keuchenius-school. Hierover heeft uwe commissie u afzonderlijk gerapporteerd.

Wat de rekening en verantwoording der generale kas betreft, wenscht uwe commissie slechts een tweetal opmerkingen te maken.

De waarde der gebouwen in Indie komt in de balans voor als post pro memorie, wyl

goede taxatie ontbreekt en er voor de nieuwe gebouwen geen percentage voor afschrijving is vastgesteld, dat is gebaseerd op soliede berekening. Het schijnt uwer commissie toe, dat het niet ondienstig zou zijn, den te benoemen deputaten op te dragen, thans deze aangelegenheid naar behooren te regelen.

Eene tweede opmerking, door uwe commissie gemaakt, is deze, dat de administratie wel wat kostbaar is. De tweede en derde quaestor verrichten hunnen arbeid geheel belangeloos. Ook de deskundigen ontvangen geen honorarium. Toch wijzen de kosten voor administratie enz. over deze drie jaren de volgende cijfers aan: f 858.85^s, f 648.38 en f 634.72.

Wijl de deputaten waren gebonden aan de besluiten der vorige Synode, konden zij hierin geene verandering brengen. Ook gevoelt uwe commissie de moeilijkheid, om deze aangelegenheid op eene andere wijze te regelen, wijl deze sinds jaren her aldus bestaat.

Uwe commissie wenscht u echter in overweging te geven, om ditmaal niet zelf de quaestoren te benoemen maar aan de te benoemen deputaten op te dragen vóór den 1en Januari 1906 quaestoren te benoemen naar Art. 27 der Zendingssorde.

Ad. 4. Met belangstelling heeft uwe commissie kennis genomen van den staat der financiën. Zij heeft het genoegen u daarvan een kas-overzicht te geven:

Ontvangsten der generale kas.

	1902.	1903.	1904.
Per collecten	f 6150.45 ^s	f 5288.59	f 3157.77
» bijdragen der zedende Kerken, 10% hunner inkomsten	» 2775.00 ^s	» 3469.46	» 3047.53 ^s
» giften en schenkingen	» 6716.99	» 6010.91 ^s	» 4195.66
» bijdrage der Ned. Ger. Zed. Vereen. »	1800.—	» 2000.—	» 4000.—
» opbrengst der extra collecte	—	» 12936.29 ^s	» 202.68
» » van De Heidenbode	2892.78 ^s	» 1543.93	—
» » van Het Mosterdzaad	751.78	—	» 1641.26
» » » Zedingsblad	—	—	» 2467.42
» erfenissen en legaten	329.29	—	—
» intrest	» 393.81 ^s	» 233.33	» 304.10
Totaal	f 21810.12	f 31482.52	f 19016.43

Totaal in de drie jaren f 72309.07. Natuurlijk is dit bedrag geenszins alles, wat de Kerken voor de Zending hebben bijeengebracht. Wat door de Kerken voor eigen Zending bijeengebracht werd, mag zeker wel op f 40.000 à f 50.000 per jaar worden gesteld.

Uitgaven der generale kas.

	1902.	1903.	1904.
Per subsidie voor den medischen dienst	f 3000.—	f 3000.—	f 3000.—
» Zending op midden Java ten zuiden, aan de Kerk van Utrecht	» 3500.—	» 2000.—	» 1083.33
» Zending op midden Java ten noorden »	260.—	» 240.—	» 240.—
» Subs. Kerken van Batavia en Soerabaya »	4640.—	» 2400.—	» 2400.—
» traktement van Ds. PERA	4500.—	» 4500.—	» 4500.—
» wachtgelden en pensioenen	2649.96	» 2316.63	» 1749.96
» Keuchenius-school	4178.39	» 4323.85	» 4597.05
» De Heidenbode	2739.80	—	—
» kosten van deputaten	900.—	» 550.—	» 800.—
» Zedingsbibliotheek	—	» 80.—	» 188.55
» Algemeene Vergadering.	—	» 100.—	» 100.—
» Zending op Soemba.	3287.27 ^s	» —	» 446.31
» subsidie school van Br. HORSTMAN	—	» —	» 1200.—
» restitutie repatrieringskosten van Dr. SCHEURER	» 2200.—	» —	» —
» afrekening met de Kerk van Rotterdam »	1000.—	» —	» —
» administratiekosten	» 858.85 ^s	» 648.38	» 634.72
Totaal	f 33714.28	f 20158.86	f 20939.92

Het totaal der uitgaven in deze drie jaren is *f*74833.06 en met inbegrip van wat voor den bouw der Keuchenius-school is betaald, *f*84.833.06. In zake dit overzicht van ontvangst en uitgaaf memoreert uwe commissie het volgende.

De achteruitgang van den post »collecten» in de ontvangsten is hoofdzakelijk veroorzaakt, daardoor dat de eigen Zending der Kerk van Delft met de Kerken der Classen 's Gravenhage Leiden-Woerden haar beslag kreeg, en de Utrechtsche en Geldersche Kerken tot samenwerking zijn gekomen. Doordien de Friesche Kerken de 10% harer inkomsten de laatste jaren niet hebben gestort, is de post der bijdragen van de zendende Kerken in 1904 gedaald. Tevens houde men hierbij in het oog, dat de generale kas de 10% van de inkomsten der zendende Kerken in den regel eerst na de afsluiting van het boekjaar ontvangt. In het algemeen acht uw commissie het niet ondienstig, dat alle zendende Kerken worden opgewekt om geregeld en getrouw de 10% van al hare ontvangsten te storten in de generale kas.

Bij de uitgaven over 1902 is *f*5800 geboekt voor kosten van uitrusting, die als buitengewone uitgaven kunnen aangemerkt worden.

Daardoor is het eindcijfer van dat jaar aanmerkelijk hooger dan van de andere jaren.

De post van *f*466.31, in 1904 voor de Zending op Soemba betaald, is de restitutie van een voorschot door Ds. DE BRUIJN verstrekt voor den arbeid te Melolo in 1900 en 1901, tijdens het verlof van Ds. W. Pos. Uwe commissie acht deze uitgave volkomen gemotiveerd door de overweging, dat in dien tijd deze Zending werd gedreven voor rekening van de generale kas.

Wat nu den staat der generale kas betreft, zij meêgedeeld, dat op 31 December 1902 de reserve bedroeg *f*13447.49^s. Op 31 December 1904 was de reserve *f*24801.15^s en 31 December 1904 wees het cijfer der reserve aan *f*23175.98^s. De stijging der reserve in 1903 is veroorzaakt door de opbrengst der extra-collecte.

In het bedrag der reserve is meê begrepen een kapitaal ad *f*1000, bezwaard met rentelast en een renteloos voorschot aan de Kerk van Soerabaya ad *f*6562.75.

Tevens houde men in het oog, dat de uitgaaf voor den bouw der Keuchenius-school, die aan het einde van 1904 reeds *f*10000 bedroeg, natuurlijk in de reserve meê gerekend is.

Op 1 Januari 1905 bestond dus de reserve uit

- a. een kapitaal bezwaard met rentelast ad *f*1000;
- b. een renteloos voorschot ad *f*6562.75;
- c. de waarde der Keuchenius-school ad *f*10,000;
- d. meubilair ad *f*50; en
- e. beschikbaar kapitaal ad *f*5563.23^{1/2}.

In het thans loopende jaar zijn alle beschikbare gelden geheel verbruikt. De gewone inkomsten kunnen de geregelde uitgaven niet dekken. Bovendien is nog *f*2000 gegeven voor den bouw der Keuchenius-school.

Den 30en Juni was het zuiver bedrag van het beschikbaar kapitaal *f*33.48^{1/2}. En einde Juli was de tweede quaestor, de heer L. G. WEISZ, reeds *f*304.66^{1/2} in voorschot. Ook is door de Kerk van Soerabaya in den loop van dit jaar *f*500 van de rentelooze leening afgelost, welk bedrag voor de gewone uitgaven is verbruikt.

De reserve bestaat dus thans alleen uit de waarde der rentelooze leening en der gebouwew in Indië.

Ad. 5. Uit het gememoreerde sub 4 blijkt reeds, dat er noodzakelijk maatregelen moeten worden genomen, om te voorzien in de behoeften der generale kas.

Ter nakoming van vroeger aangegane verplichtingen en ter uitvoering van de door deze Synode genomen besluiten, zal de generale kas komen te staan voor aanmerkelijk uitgaven.

Uwe commissie heeft gepoogd een begrooting voor de komende drie jaren te ontwerpen.

Zij raamt de uitgaven als volgt:

Uitgaven voor eens:

voor de uitzending van haren missionairen dienaar aan de Kerk van Heeg	<i>f</i> 4,000.—
» subsidie aan de Kerken van Groningen, Drente en Overijsel	» 4,000.—
« de uitzending van den directeur der Keuchenius-school.	» 4,000.—
te zamen	<i>f</i> 12,000.—

Uitgaven, die elk jaar terugkomen:	
voor de Keuchenius-school	f 8,000.—
» subsidie voor den medischen dienst aan de Kerk van Amsterdam	» 3,000.—
» het emeritaats-pensioen van Ds. ADRIAANSE aan de Kerk van Utrecht	» 1,000.—
» subsidie aan de Kerken van Batavia en Soerabaya	» 2,400.—
» het traktement van Ds. W. PERA	» 4,500.—
» subsidie voor de school van br. HORSTMAN	» 1,200.—
» wachtgeld en pensioenen	» 2,050.—
» subsidie aan eene Kerk voor eenen Dienaar »in reserve' op Midden Java	» 1,500.—
» de Zendingsbibliotheek	» 200.—
» de kosten der Algemeene Vergadering en van den Raad van Toezicht	» 175.—
» kosten van de deputaten voor de Zending	» 600.—
» administratie en beheer	» 600.—
	totaal . . . . . f 25,225.—

Natuurlijk biedt deze begrooting van uitgaven geene volledige zekerheid. Sommige posten kunnen door onvoorziene omstandigheden dalen of rijzen. Andere posten zijn facultatief. Tegenover deze raming van uitgaven stelt de commissie de raming der inkomsten aldus:

Per Pinkstercollecte door de Kerken, die nog geene eigene Zending hebben en	
andere collecten	f 3,000.—
» 10 % van de ontvangsten der zendende Kerken	» 5,000.—
» giften, schenkingen en legaten	» 4,000.—
» bijdrage van de Nederlandsche Gereformeerde Zendingsvereniging	» 3,000.—
» opbrengst van Het Zendingsblad	» 3,000.—
	te zamen . . . . . f 18,000.—

Het spreekt van zelf, dat deze raming nog minder zekerheid biedt dan die der uitgaven.

Uwe commissie heeft het gemiddeld bedrag over de laatste jaren tot basis van berekening genomen.

Vermoedelijk zal blijkens het meêgedeelde de generale kas uitgaven voor ééns hebben tot een bedrag van f 12,000 en voor de gewone uitgaven een jaarlijksch te kort van f 7,000. Hiervoor is geen enkele gulden in reserve. Er moet dus noodwendig voorziening getroffen.

Uwe commissie durft u niet te adviseeren, om de 10 % van de inkomsten der zendende Kerken te verhoogen. Dit zou deze Kerken wellicht te zeer in ongelegenheid brengen.

Uwe commissie acht echter wel in de eerste plaats noodig, dat er eene krachtige opwekking gericht worde tot alle zendende Kerken, om geregeld en getrouw de 10 % te storten; en tot de Kerken, die geene eigen Zending hebben, om toch wat bij haar inkomt niet te beleggen in een eigen fonds of kas, maar overeenkomstig de bepaling der Zendingsorde af te dragen aan de generale kas. Indien alle Kerken regelmatig en stipt zich hielden aan wat is bepaald, zou dit der generale kas zeer ten goede komen.

Voorts oordeelt uwe commissie, dat aan de te benoemen deputaten voor de Zending moet worden opgedragen, om zoo spoedig mogelijk, ook met het oog op den steun aan de drie provinciën voor de Zending op Soemba toegezegd, eene algemeene collecte uit te schrijven, en hen bovendien te machtigen, om na verloop van ten minste één jaar des noodig nog eene collecte te doen houden.

Uwe commissie heeft eenige hope, dat hierdoor in de behoeften der generale kas zal worden voorzien.

Toch acht zij noodig ook thans, evenals dit door de Generale Synode van Arnhem is geschied, de deputaten voor de Zending te machtigen, om in het uiterste geval ter voorkoming van stagnatie in den gang van zaken een voorschot op te nemen voor rekening der gezamenlijke Kerken tot een maximum van f 10,000.

Veel meer dan in 1902 is thans noodzakelijk, dat aan de deputaten voor de Zending deze machtiging worde gegeven. Natuurlijk zullen zij er echter geen gebruik van maken dan alleen in geval van uitersten nood.

Ten slotte stelt uwe commissie voor (volgen de conclusiën in het artikel der Acta).

W. BREUKELAAR, *Rapporteur*.

De deputaten der Generale Synode, voor de Zending van de Gereformeerde Kerken in Nederland ¹⁾, benoemd door de Synode van Arnhem in 1902, volgens Art. 17 der Zendingsorde, hebben de eer aan de Generale Synode van Utrecht het volgende rapport aan te bieden van den arbeid, sinds de Arnhemsche Synode door hen verricht.

Vóór alles zij lof en dank aan den Heere gebracht, die het in deze driejarige periode zoo veelszins wel heeft gemaakt ²⁾.

Soms waren er oogenblikken, waarin uwe deputaten tot droefheid gestemd waren. Daartoe zij er aan herinnerd, dat Dr. G. VAN GOOR, een der deputaten, zoo onverwacht ontsiep in November 1903 ³⁾. Doch daartegenover stond weér zoo veel, dat in klimmende mate tot blijdschap stemmen moest en moet; zij alleen maar genoemd, dat Het Zendingsblad in deze drie jaar van bijna 17.000 exemplaren per maand klom tot ruim 24.000.

Looft dan allereerst den Heere; want Hij heeft groote dingen bij ons gedaan; en zij voorts de hartelijke dank gebracht aan de Kerken en aan alle blanke en bruine broeders en zusters in Nederland en in Nederlandsch Indië, die tot zulke heugelijke dingen hebben meêgewerkt.

En alnu komende tot het eigenlijke rapport, zijn uwe deputaten zoo vrij, de verschillende zaken onder de volgende hoofden te bespreken:

1. de Kerk van Soerabaya.
2. de Kerk van Batavia.
3. de Kerk van Rotterdam (B) (en de andere Kerken in de Classe Rotterdam).
4. de Kerk van Amsterdam (en de andere Kerken in Noord-Holland).
5. de Kerk van Heeg (en de andere Kerken in Friesland).
6. de Kerk van Utrecht (en de andere Kerken in de provinciën Utrecht en Gelderland).
7. de Classe 's Gravenhage (in verband met Soerabaya en Batavia).
8. de Classen 's Gravenhage, Leiden en Woerden.
9. de drie provinciën Groningen, Drente en Overijsel.
10. het Petronella-Hospitaal te Jogja.
11. de Keuchenius-school.
12. de oud-Zendings-director Ds. J. H. DONNER.
13. Ds. D. HUYSING.
14. R. J. HORSTMAN.
15. J. J. VAN ALPHEN.
16. Het Zendingsblad.
17. de Zendingsbibliotheek.
18. verslagen voor tijdschriften.
19. bijwonen van conferentiën.
20. het finantieel verslag.
21. opdrachten van de Synode van Arnhem.
22. voorstellen aan de Synode van Utrecht.

¹⁾ De broederen ds. J. D. VAN DER MUNNIK, ds. H. SCHOLTEN, ds. H. DIJKSTRA, dr. J. HANIA, ds. H. HOEKSTRA, dr. G. VAN GOOR, ds. W. BREUKELAAR, ds. J. VAN HAERINGEN, ds. J. M. MULDER en dr. L. H. WAGENAAR. Acta der Arnhemsche Synode, Art. 205. Zij benoemden op hunne eerste vergadering ds. H. DIJKSTRA tot praeses; ds. H. HOEKSTRA tot assessor; dr. J. HANIA tot scriba; ds. W. BREUKELAAR tot tweeden scriba en penningmeester. Zij hielden tien gewone en ééne buitengewone vergadering, alle te Amsterdam in de consistoriekamer van de Gereformeerde Kerk, die daarvoor, evenals van 1899 tot 1902, ook nu weér *gratis* beschikbaar werd gesteld.

²⁾ Ook van 1899 tot 1902 was dit zoo. Vgl. Acta der Arnhemsche Synode, blz. 302.

³⁾ Overleden te Bunschoten 21 Nov. 1903. Hij was een scherpzinnig en welsprekend man, woonde trouw de vergaderingen bij en had altijd zijn oordeel of adviezen gereed. Ds. W. H. Gispén Jr. te Baarn, daartoe door de Particuliere Synode van Utrecht aangewezen (Art. 17 der Zenningsorde), volgde hem op als deputaat voor de provincie Utrecht.

1. De Kerk van Soerabaya.

Met deze Kerk — «buiten-Kerk» bij de Classe s' Gravenhage — hebben de deputaten zich niet veel behoeven te bemoeien. Zij hebben haar allcen — behalve het traktement voor haren predikant — eene subsidie van f 35 per maand toegestaan, mits er een onderwijzer in functie trad aan de Zendingsschool te Soerabaya ¹⁾; terwijl zij van haar ontvangen hebben eene behoorlijk geteekende en duidelijk geformuleerde schuld(bekentenis ²⁾ van het »renteloos voorschot» ³⁾.

Dat is alles. Doch juist die geringe bemoeienissen bewijzen, dat de Kerk te Soerabaya niet al te behulphoevend meer is en allengs opbloeit en innerlijk sterk wordt ⁴⁾; zeker tot groote blijdschap van haren leen-predikant Ds. W. PERA, die, krachtig gesteund door zijne vrouw en beide dochters, alsmede o. a. door den onderwijzer BENJAMIN en den heer en mejuffrouw BIERHUIS nog altijd op rustige, degelijke wijze gemoedigd voortwerkt.

2. De Kerk van Batavia.

Ook met deze »buiten-Kerk» der Classe 's Gravenhage hebben uwe deputaten al zeer weinig te doen gehad. Zij besloten in 1902, haar f 150 per maand toe te staan. De Synode van Arnhem had dit bepaald, doch hare deputaten tevens gemachtigd die subsidie aan te vullen tot f 250 per maand ⁵⁾.

Na correspondentie met Batavia is toen besloten, vooral met het oog op de Zendingsschool te Batavia, die anders misschien gesloten moest worden, de subsidie van f 150 per maand op f 200 te brengen ⁶⁾.

En zoo is het tot nu toe gebleven.

3. De Kerk van Rotterdam (B) (en de andere Kerken in de Classe Rotterdam).

Van de Kerk van Rotterdam (B), met welke de andere Kerken in de Classe Rotterdam medewerken in zake de Zending, kwam in Mei 1903 de vraag in: welke de beste manier was om gronden te koopen. Daarmee werd bedoeld: op wiens of wier namen die »gronden» moesten geplaatst worden, ten einde zoo goed mogelijk van het bezit verzekerd te zijn ⁷⁾.

De deputaten hebben daarop geantwoord door de toezending van twee exemplaren van het rapport, dat onder punt 21 sub 4 wordt vermeld en als Bijlage II is opgenomen.

Overigens hebben zij zich met Rotterdam (B) niet behoeven te bemoeien.

¹⁾ Notulen der deputaten d.d. 14 October 1902, art. 16; en 15/16 April 1903, art. 15. De Arnheemsche Synode had »machtiging» gegeven om desnoods f 80 toe te staan. Acta der Arnheemsche Synode, art. 170. De Classe 's Gravenhage ried in 1903 om f 50 per maand te geven. Notulen der deputaten d.d. 21/22 October 1903, art. 6^a. Van de subsidie is echter geen gebruik gemaakt.

²⁾ Notulen der deputaten d.d. 15/16 April 1903, art. 15; en 21/22 October 1903, art. 20.

³⁾ Zie hierover de Acta der Arnheemsche Synode, blz. 232. Onlangs werd op dit voorschot reeds f 500 afbetaald.

⁴⁾ Omtrent den toestand berichtte Ds. PERA onlangs het volgende:

De gemeente telt thans 70 leden, die tot het H. Avondmaal zijn toegelaten. Hiervan wonen 21 buiten de stad. Er zijn 36 z. g. doopleiden. De opkomst op den Zondag in de Hollandsche samenkomst is gemiddeld 60 á 70; in de Maleische koempoelan pl.m. 40.

Op de vergaderingen van »Dorcas» tweemaal per maand komen pl.m. 50. Op de drie catechisaties komen 24 leerlingen; een klein getal, doch zij zijn getrouw. De jongelings-vereening telt 18 leden; ook komen er geregeld, die nog geen lid zijn; hieronder zijn meestal enkele militairen.

De school van BENJAMIN telt 98 leerlingen. Eene Fröbelschool heeft 25 leerlingen. Dan zijn er vijf Zondagsscholen met ruim 100 leerlingen; en nog drie voor Javaansche kinderen. Eindelijk dient nog vermeld, dat Ds. PERA penningmeester is van het Christelijk militair Tehuis, dat onlangs te Soerabaya is geopend.

⁵⁾ Acta der Arnheemsche Synode, art. 88.

⁶⁾ Notulen der deputaten d.d. 14 October 1902, art. 17; en 15/16 April 1903, art. 16. Brieven aan Batavia d.d. 11 September en 16 October 1902.

⁷⁾ Brief van Rotterdam (B) d.d. 6 Mei 1903; aan Rotterdam (B) d.d. 7 Mei en 30 October 1903.

5. *De Kerk van Amsterdam (en de andere Kerken van Noord-Holland).*

De bemoeienissen der deputaten met de Kerk van Amsterdam, die bij haren Zendingarbeid nog steeds gesteund wordt door de Kerken van de Amsterdamsche en de andere Classen in Noord-Holland, zijn de volgende:

- a. In December 1902 en September 1904 hebben uwe deputaten instructiën geteekend voor de missionaire artsen van het Petronella-hospitaal te Jogja ¹⁾;
- b. het verzoek van Amsterdam, ook in de maand December 1902 gedaan, om de medische Zending te steunen met eene subsiitie van f 3000 ter bestrijding van de kosten van overtocht van Dr. SCHEURER naar Jogja, hebben uwe deputaten niet kunnen inwilligen, omdat de kas het niet toeliet ²⁾. Amsterdam's Kerk was het anders wel waard, omdat zij den deputaten zoo vaak ter wille was geweest. Zij was n.l. bereid,
  - 1°. om steeds de groote consistorie-kamer *gratis* beschikbaar te stellen voor uwe deputaten, ten einde daar te kunnen vergaderen;
  - 2°. om eene plaats beschikbaar te stellen voor het Zendingearchief, dat, volgens besluit der Arnhem-sche Synode, van Kampen naar Amsterdam moest worden overgebracht ³⁾;
  - 3°. om de gebouwen der Keuchenius-school, die te Jogja op haar terrein kwamen, tot meerdere zekerheid, op haren naam te laten zetten ⁴⁾; en
  - 4°. om — wat wel zeer met dankbaarheid mag worden vermeld — aan de leerlingen van de tweede afdeling der Keuchenius-school vrijheid te geven, zich op het Amsterdamsche Zendingsterrein en in het Petronella-hospitaal practisch te oefenen; volgens eene regeling, te ontwerpen door den docent Ds. D. BAKKER, den missionairen predikant Ds. C. ZWAAN en den geneesheer-directeur Dr. J. G. SCHEURER, en vast te stellen door den Kerkeraad van Amsterdam en de deputaten der Generale Synode voor de Zending ⁵⁾.

5. *De Kerk van Heeg (en de andere Kerken in Friesland).*

De zendinge Kerk van Heeg, met welke de andere Kerken van Friesland samenwerken inzake de Zending onder de Heidenen en Mohammedanen, vroeg in September 1903 aan de deputaten, of er niet duizend gulden kon worden gegeven voor de onkosten van repatriëering van mej VAN DER BOM, die in 1900 met Ds. D. BAKKER c.s. naar Java was gegaan, vooral met het oog op het onderwijs van diens kinderen, en nu om gezondheidsredenen moest terugkeeren.

Men verwees voor die aanvraag naar artikel 8, 2e alinea der Zendingssorde, terwijl de Kerkeraad van Heeg nog een particulier schrijven zond, om het verzoek zijdelings aan te dringen.

De deputaten hebben het echter niet durven inwilligen, en dies aan Heeg geantwoord: »daargelaten de vraag of een beroep op artikel 8 der Zendingssorde juist is, laat de staat van de generale kas thans niet toe geld te geven» ⁶⁾.

Toen de aanvraag later herhaald werd, hebben de deputaten, om den nood der kas, nogmaals moeten weigeren; daarentegen hebben zij toegestaan, om de 10%, welke Heeg en de andere Friesche Kerken nog wel *moesten* doch, blijkens hun schrijven, toen niet *konden* betalen, later af te dragen, mits altijd vóór de e. v. Generale Synode ⁷⁾.

Voorts kan van de bemoeienissen der deputaten met de Friesche Kerken nog vermeld worden,

- 1°. dat de deputaten haar, volgens opdracht der Arnhemsche Synode, van advies hebben gediend in zake de vraag: op welken naam moeten de Zendingssgoederen op Midden-Java

¹⁾ Brief van Amsterdam d.d. 11 December 1902. Notulen der deputaten d. d. 15/16 April 1903, art. 7; en d. d. 12/13 October 1904, art. 5.

²⁾ Zie noot 1.

³⁾ Acta der Arnhemsche Synode, art. 171.

⁴⁾ Notulen der deputaten d. d. 22/23 October 1903, art. 17; en d. d. 16/17 Februari 1904, art. 5.

⁵⁾ Notulen der deputaten d. d. 31 Januari/1 Februari 1905, art. 15; brief van Amsterdam d. d. 16 Maart 1905. Vgl. Bijlage IIIb van dit rapport.

⁶⁾ Brief van Heeg d. d. 14 September 1903; notulen der deputaten d. d. 21/22 October 1903, art. 22.

⁷⁾ Notulen der deputaten d. d. 16/17 Febr. 1904, art. 5; en d. d. 4 Mei 1904, art. 7.

- gesteld worden. Zij deden dit door toezending van een paar exemplaren van het rapport, vermeld onder punt 21 sub 3¹⁾);
- 2°. dat de deputaten een nieuw accoord van samenwerking van de zendende Kerk met de Gereformeerde Kerken van Friesland, in 1904 door de Particuliere Synode van Friesland met algemeene stemmen aangenomen, hebben goedgekeurd naar artikel 14 der Zendingsorde ²⁾); en
- 3°. dat de deputaten met de Friesche Kerken, door middel van de gecommiteerden van de zendende Kerk en de Friesche Zendingsdeputaten, in het vorige jaar eene belangrijke correspondentie hebben gevoerd en eene conferentie met een paar dier gecommiteerden hebben gehad over de benoeming van Ds. D. BAKKER, missionair-predikant van Heeg, tot docent aan de Keuchenius-school te Jogja.
- Het kort verloop van die correspondentie en conferentie is aldus :
- a. Ds. D. BAKKER is in Mei 1904 met alle stemmen door uwe deputaten benoemd tot docent; en van die benoeming is toen aanstonds kennis gegeven aan de Friesche Kerken ³⁾);
- b. de Kerk van Heeg vroeg kort daarop, hoeveel tijd van beraad aan Ds. BAKKER was toegestaan en op welk traktement hij was benoemd; welke beide vragen zijn beantwoord geworden ⁴⁾);
- c. later vroegen de Friesche gecommiteerden, om met de deputaten te mogen confereeren over hetgeen zou kunnen voortvloeien uit de aanneming door Ds. BAKKER, wyl dan een opvolger moest worden beroepen ⁵⁾);
- d. die bijeenkomst had in October plaats. Twee vragen zijn toen aan uwe deputaten voorgelegd geworden :
- 1° of de deputaten der Generale Synode voor de Zending bereid waren uit de generale kas te betalen alle kosten, die voor eenen eventueelen opvolger van Ds. BAKKER gemaakt zouden moeten worden, tot het tijdstip waarop deze nieuwe missionaire dienaar des Woords den tegenwoordige zou kunnen vervangen; waarop geantwoord is, — welk antwoord met redenen is toegelicht — dat de deputaten aan Friesland voor het besproken doel uit de generale kas toezegden tot een maximum van *f* 3000, benevens *f* 300 voor elk kind tot een maximum van *f* 900.
- 2°. of de deputaten der Generale Synode bereid waren te zorgen, dat een tijdelijk verblijf van den opvolger van Ds. BAKKER te Keboemen *te gelijk met* Ds. BAKKER geene financiële schade voor Heeg zou ten gevolge hebben, wanneer b.v. Br. BAKKER in dien tijd — onverhoopt — emeritus mocht worden of kwame te overlijden, zoodat de weduwe met kinderen overbleef. Daarop is door uwe deputaten in het algemeen toestemmend geantwoord, met bijvoeging dat zij die aangelegenheid later gaarne met wederzijdsch goedvinden nader wilden regelen ⁶⁾.
- Kort daarop — 16 November — schreven Heeg en Friesland's Zendings-deputaten, dat zij in »de aanneming door Ds. BAKKER hewilligden», mits deze twee conditiën werden aangenomen :
- a. »dat, zoo Friesland spoedig eenen plaatsvervanger zond, Ds. BAKKER te Keboemen moest blijven, tot die opvolger aldaar was»; en
- b. »dat Ds. BAKKERs verblijf te Keboemen, nadat Friesland eenen anderen dienaar voor zijne rekening had genomen, niet meer kwam ten laste van de Friesche kerken».
- Voorts verzochten zij »toe te staan, — ter nadere verklaring van hunne gedachten omtrent punt b — dat de vervanging van Ds. BAKKER geschieden zou zonder bezwaar voor de Friesche Zendingskas, zoodat niet »*f* 3900» — gelijk door uwe deputaten was toegezegd — maar »het

¹⁾ Acta der Arnheemsche Synode, art. 132; brief van Heeg d.d. 9 December 1902; aan Heeg d.d. 12 December 1902 24 April en 30 October 1903. Vgl. Notulen der deputaten d.d. 21/22 October 1903, art. 17.

²⁾ Brief van Heeg d.d. 23 Juni 1904; aan Heeg d.d. 5 Augustus 1904.

³⁾ Notulen der deputaten d.d. 4 Mei 1904, art. 6; brief aan Heeg d.d. 11 Mei 1904.

⁴⁾ Brieven van Heeg d.d. 13 Mei 1904; aan Heeg d.d. 19 Mei 1904.

⁵⁾ Brieven van Heeg d.d. 18 Augustus en 27 September 1904.

⁶⁾ Notulen der deputaten d.d. 12/13 October 1904, art. 18: brief aan Heeg d.d. 19 October 1904.

geheele extra-bedrag, dat de vervanging van Ds. BAKKER zou kosten, uit de generale Zendingkas werd betaald; en dat Ds. BAKKER, »van het oogenblik af dat hij zich (al was het te Keboemen) ging voorbereiden voor zijne taak aan de Keuchenius-school, voor rekening kwam van de generale Zendingkas».

Als antwoord op dat schrijven hebben uwe deputaten bericht,

1°. dat zij tegen de eerste conditie geen bezwaar hadden; en

2°. »dat zij ook gaarne — daarbij handhavende de toezegging van de bovenvermelde f 3900 — Ds. BAKKER als docent aanvaardden zouden, wat de financiën aangaat, zoodra diens opvolger te Keboemen was, ook al was Ds. BAKKER dan zelf ook nog te Keboemen en (al bleef hij daar nog eenigen tijd tegelijk met zijnen opvolger; zijn verblijf aldaar kwam dan van het tijdstip af, dat zijn opvolger er was, niet meer »ten laste van de Friesche Kerken», maar van de deputaten der Generale Synode, die hem van dat oogenblik af als docent voor hunne rekening namen ¹⁾.

Aldus heeft deze zaak haar beslag gekregen ²⁾.

Een woord van hartelijken dank aan de Friesche Kerken mag daaraan zeker wel worden toegevoegd, omdat zij zoo duidelijk hebben getoond in het loslaten van zoo'n gewenscht en geliefd man als Ds. BAKKER, dat hun de *algemeene* belangen der Zending gingen boven hunne *provinciale*.

6. De Kerk van Utrecht (en de andere Kerken in de provinciën Utrecht en Gelderland).

Met de Kerk van Utrecht — thans gesteund in haren Zending-arbeid door de Kerken in de provinciën Utrecht en Gelderland — hebben uwe deputaten over enkele zaken gecorrespondeerd.

Allereerst over de gebouwen van de Keuchenius-school te Poerworedjo, nadat tot overplaatsing naar Jogja was besloten.

Utrecht vroeg namelijk, of zij het Kampong-schooltje op het erf te Poerworedjo mocht hebben en zou gaarne zien dat Meester Kis, die daar was, aldaar bleef.

Uwe deputaten besloten begin 1904 aan Utrecht het gebruiken van die school toe te staan, doch niet het terrein, waarop die school staat, af te staan, zoolang over de andere gebouwen nog niet was beslist. De helper Kis zou te Poerworedjo blijven ³⁾.

Meteen is toen geschreven over die andere gebouwen te Poerworedjo. Br. ZUIDEMA was toen reeds te Jogja; Ds. ADRIAANSE om gezondheidsredenen nog steeds in Nederland. Aan Utrecht werd daarom gevraagd, of zij hare eigene gebouwen te Poerworedjo wilde houden, of dat zij liever de schoolgebouwen en het schoolhuis had tot kerkelijke gebouwen; men zou daaromtrent dan tot nadere regeling moeten trachten te komen.

Utrecht antwoordde later, dat zij nog niet tot beslissing had kunnen komen, omdat Ds. ADRIAANSE emeritus was geworden en nu eene nieuwe regeling voor »samenwerking» moest worden getroffen.

Sinds hebben uwe deputaten — die in deze aangelegenheid steeds, voor zoover noodig, de Nederlandsche Gereformeerde Zendingvereeniging hebben gekend — van dit punt niet meer gehoord ⁴⁾.

Verder is nog met Utrecht eenige correspondentie geweest over een accord van samenwerking van de Kerk van Utrecht met de andere Kerken in de provinciën Utrecht en Gelderland, welk accord is goedgekeurd; en over eene concept-instructie voor den te beroepen missionairen Dienaar. Punt 3 dier instructie leverde bij uwe deputaten bezwaar op; zij stelden daarom aan Utrecht voor dat te wijzigen. Tot hunne blijdschap werd hun later bericht, dat het artikel veranderd is geworden en aan het bezwaar der deputaten is tegemoet gekomen ⁵⁾.

¹⁾ Brief aan Heeg d.d. 25 November 1904. Vergelijk notulen van de deputaten d.d. 31 Januari/1 Februari 1905, art. 11.

²⁾ Alleen de som is later veranderd; f 3900 is gebracht op f 4000, afgedacht van het aantal kinderen. Brief aan Heeg d.d. 31 Mei 1905.

³⁾ Notulen der deputaten d.d. 16/17 Februari 1904, artikelen 4 en 10; en d.d. 4 Mei 1904, artikel 7; vergelijk notulen van de deputaten d.d. 21/22 October 1903, artikel 6; en d.d. 28 Juli 1904, artikel 5^e.

⁴⁾ Notulen der deputaten d.d. 4 Mei 1904, artikel 7^e; en d.d. 28 Juli 1904, artikel 5.

⁵⁾ Notulen der deputaten d.d. 12/13 October 1904, artikel; 7 en d.d. 8 November 1904, artikel 4.

7. De Classe 's Gravenhage (in verband met Soerabaya en Batavia).

Omtrent dit punt valt niet anders te melden dan hetgeen reeds onder punt 1 (noot 1) is meêgedeeld, namelijk dat de Classe 's Gravenhage in 1903 hare »buiten-Kerk" Soerabaya bij de deputaten heeft aanbevolen met betrekking tot het geven van subsidie ¹⁾.

8. De Classen 's Gravenhage, Leiden en Woerden.

Omtrent de bemoeienissen der deputaten met deze drie Classen kan het volgende worden gerapporteerd,

- 1°. dat uwe deputaten aan alle Kerken van deze Classen eene circulaire hebben gezonden als bedoeld in Art. 169 sub 3 van de Acta der Arnheemsche Synode ²⁾;
- 2°. dat uwe deputaten in verband met de uitzending van Ds. L. NETELENBOS, die in 1903 door de Kerk van Delft is beroepen tot missionair Dienaar des Woords met bestemming voor Wonosobo (Ledok),
  - a. op eene desbetreffende vraag hebben bericht, dat naar het oordeel der deputaten »de officieele Regeeringsgrens van Ledok als de grens van het Zendingsterrein der drie Classen was te beschouwen ³⁾;
  - b. advies hebben gegeven omtrent een paar vragen, die betrekking hadden op de financiën en den beroepsbrief ⁴⁾;
  - c. eene instructie voor den missionairen predikant en een medisch attest omtrent hem hebben goedgekeurd ⁵⁾;
  - d. de noodige inlichtingen hebben gegeven omtrent het krijgen van leerlingen der Keuchenius-school tot hulp van Ds. NETELENBOS ⁶⁾; en
  - e. het verzoek om geld voor uitrusting en overtocht van Ds. NETELENBOS, en met het oog op den nood der generale kas en met het oog op de in 1900 gesloten overeenkomst en de gevolgen daarvan, niet hebben ingewilligd ⁷⁾.

8. De drie provinciën Groningen, Drente en Overijsel (Soemba).

De drie provinciën Groningen, Drente en Overijsel hebben elk eene en met elkander drie zendende Kerken, t.w. de Kerk van Groningen, de Kerk van Hoogeveen en de Kerk van Kampen.

Groningen beriep — nog vóór de Arnheemsche Synode — ds. W. Pos tot missionair dienaar, met bestemming voor Soemba, waar hij ook reeds 10 jaar had gearbeid. Hij toog er weêr heen met zijne echtgenoot; doch zij stierf spoedig daarna, terwijl hij om geknakte gezondheid reeds weêr gerepatriëerd is en nimmer meer naar Soemba kan gaan. Gods genade zij hem steeds genoeg.

De Kerk van Hoogeveen heeft in 1903 den eerwaarden heer D. K. WIELENGA beroepen.

¹⁾ Brief aan de deputaten d.d. 4 Juni 1903.

²⁾ Over deze circulaire is later tusschen de deputaten der drie Classen en die der Generale Synode nog eene kleine correspondentie gevoerd.

Brief aan Delft d.d. 1 Juni 1903; van deputaten d.d. 18 Juni 1903.

³⁾ Brief van Delft d.d. 16 Juni 1903; aan Delft d.d. 2 November 1903.

Ds. NETELENBOS is naar Ledok vertrokken, hoewel het een oogenblik geschenen heeft, dat hij naar Bandjar-Negara zou gaan. Voor Solo is geene opening gevraagd, noch door de deputaten der Generale Synode, noch door die der drie Classen.

Vergelijk notulen der deputaten, d.d. 16/17 Februari 1904 artikel 5; d.d. 8 November 1904 artikel 4; en d.d. 31 Januari/1 Februari 1905 artikel 10; alsmede de brieven aan de deputaten, d.d. 9 November 1903, 20 October 1904 en 10 Februari 1905; en van de deputaten d.d. 12 November 1903, 24 October 1904 en 8 Februari 1905.

⁴⁾ Zie brieven onder noot 3.

⁵⁾ Brieven der deputaten d.d. 29 Juli en 2 November 1903.

⁶⁾ Notulen der deputaten d.d. 16/17 Februari 1904 artikel 10.

⁷⁾ Brief van Delft d.d. 13 April 1904. Brief van de Classe 's Gravenhage d.d. 13 Mei 1904, om het verzoek van Delft te steunen. Notulen der deputaten d.d. 4 Mei 1904, artikel 7; d.d. 8 November 1904, artikel 4; en d.d. 31 Januari/1 Februari 1905, artikel 10.

Deze is vol geloof en vol moed naar Soemba gegaan en werkt daar met zijne vrouw met grooten ijver. Uwe deputaten hebben eene instructie voor hem goedgekeurd en ook — na herhaalde keuring — een medisch attest ¹⁾.

De Kerk van Kampen heeft het vorige jaar Ds. C. DE BRUIN Gz. beroepen. Deze was ook reeds 10 jaar op Soemba geweest en is in April j.l. met zijne echtgenoot met nieuwen moed en en herstelde gezondheid derwaarts getogen.

Ook de Instructie voor hem is door deputaten goedgekeurd ²⁾.

Zoowel bij de bevestiging van Ds. WIELINGA als bij die van Ds. DE BRUIN zijn deputaten uitgenoodigd en ook tegenwoordig geweest.

Geld voor de uitrusting en overtocht — ten behoeve van Ds. WIELINGA — is wel gevraagd doch niet gegeven. De kas liet het niet toe ³⁾.

10. *Het Petronella-hospitaal te Jogja.*

Deze kostelijke inrichting — nog steeds door den Heere gezegen den nog immer toenemende in gunst bij de menschen — kwam in 1902, krachtens besluit der Arnhemsche Synode ⁴⁾, onder zekere conditiën, geheel ter beschikking van Amsterdam. Het eenige, wat deputaten er meê te doen gehad hebben, was het teekenen van de instructiën voor de geneesheeren, zooals reeds onder punt 4a is vermeld.

11. *De Keuchenius-school.*

Met de »Keuchenius-school» hebben uwe deputaten zich wel het meest moeten bemoeien. De Arnhemsche Synode nam omtrent haar zeer gewichtige besluiten en belaste de deputaten van de Generale Synode voor de Zending voor een zeer groot deel met de uitvoering daarvan ⁵⁾.

Wat zij dienaangaande te rapporteeren hebben, heeft betrekking op vier zaken:

- a. op de reorganisatie der Keuchenius-school;
- b. op hare verplaatsing;
- c. op den gang van zaken aan de school; en
- d. op de voor haar aangevraagde subsidie.

a *De reorganisatie.*

Tot reorganisatie van de Keuchenius-school werd door de Synode van Arnhem, zonder eenige discussie met algemeene stemmen besloten; het desbetreffende voorstel nam zij met geestdrift aan.

Dat voorstel kon echter niet dadelijk geheel en al worden uitgevoerd. Daarvoor worden enkele jaren vereischt. De school zou door die reorganisatie in twee afdelingen worden gesplitst, waarvan de eerste de opleiding zou geven aan alle helpers zonder onderscheid, terwijl de tweede de speciale vorming bedoelde van helpers bij den Dienst des Woords. En om nu die beide afdelingen goed in te richten, was noodig, dat voor beide — gelijk ook in het reorganisatie-plan bedoeld is — een leerplan werd ontworpen en vastgesteld en was tevens noodig, dat er een directeur voor de eerste afdeling, en voor de tweede een docent werd benoemd.

Uwe deputaten hebben daarom reeds in 1902 aan de »Algemeene Vergadering» op Java gevraagd, om een leerplan te ontwerpen voor de eerste afdeling. Die vergadering voldeed daaraan; uwe deputaten stelden het toen vast; en naar dat plan is de eerste afdeling der school toen aanstonds zooveel mogelijk ingericht geworden ⁶⁾. De raad van toezicht op de school heeft bericht, dat het resultaat er van gunstig kon worden genoemd.

¹⁾ Notulen der deputaten d.d. 16/17 Februari 1904, artikel 5. Vgl. notulen d.d. 4 Mei 1905, artikel 5a.

²⁾ Notulen der deputaten d.d. Mei 1904, artikel 5c.

³⁾ Notulen der deputaten d.d. 16/17 Februari 1904, artikel 7. Er is f 466 30 uitgekeerd ten behoeve van Soemba, omdat dit geld reeds was uitgegeven vóór 1 Januari 1902, toen Soemba nog niet door de drie provinciën was overgenomen.

⁴⁾ Acta der Arnhemsche Synode, artikel 130; vgl. blz. 229.

⁵⁾ Acta der Arnhemsche Synode, artikel 59.

⁶⁾ Zie een kort schema van dit leerplan in Bijlage IIIa. Men vindt het uitvoeriger vermeld in het Zendingsblad, April 1904, no. 4, waar ook, evenals in no. 3, over de reorganisatie wordt gesproken.

Het leerplan voor de tweede afdeling behoefde nog niet zoo spoedig te worden opgesteld, omdat in 1902 dadelijk nog geene leerlingen voor die afdeling waren, en — wat nog meer zegt — de docent voor die afdeling nog niet was benoemd; nu echter, denklijk begin 1906 ook die tweede afdeling ingericht zal worden naar het te Arnhem aangenomen plan, is ook eenigen tijd geleden voor die tweede afdeling een voorloopig leerplan ontworpen en aangenomen ¹⁾.

Wat voorts den *directeur* aangaat, br. ZUIDEMA is op dit oogenblik *waarnemend* directeur ²⁾. De deputaten hebben in 1902 aan de broeders op Java gevraagd, of de benoeming van eenen directeur ook urgent was ³⁾ en kregen daarop wel zooveel ten antwoord, dat het hun geraden voorkwam van stonde aan naar eenen directeur om te zien enz. Zij hebben toen gezocht in Friesland, Gelderland, Utrecht, Noord- en Zuid-Holland, doch alle pogingen bleven vruchteloos. De een was h. i. ongeschikt; de andere werd door den dokter afgekeurd; een derde verzocht niet in aanmerking te komen; zoo ging het steeds; schier ten einde raad deden de deputaten toen eene oproeping in Het Zendingsblad; en nu meenen zij in den heer D. KOELEWIJN te Koog aan de Zaan, die November 1904 is benoemd en behalve de hoofdacte aantekening heeft voor Fransch, Duitsch en Engelsch, eenen trouwen christen en meteen eenen flinken christelijken onderwijzer gevonden te hebben, die, naar zij hopen, onder Gods zegen, een uitnemend directeur van de Keuchenius-school zal zijn.

Omtrent den docent kunnen uwe deputaten heel kort zijn. De benoeming van eenen docent werd op Java ook urgent geacht ⁴⁾; bijna alle broeders aldaar wezen op Ds. D. BAKKER. De deputaten benoemden dien dan ook in Mei 1904. Ds. BAKKER verklaarde zich, na rijp beraad en na overleg met zijne zendende Kerk Heeg en de andere Friesche Kerken, bereid die benoeming op te volgen. In het begin van 1906 hoopt hij zijnen arbeid aan de school te beginnen ⁵⁾.

b. De verplaatsing.

In de tweede plaats dient kortelijk gerapporteerd te worden over de verplaatsing der Keuchenius-school van Poerworedjo naar Jogja. De Synode van Arnhem sprak de wenschelijkheid van de verplaatsing uit en droeg aan uwe deputaten op, »om, na gehoord advies van de Algemeene Vergadering op Java over de uitvoerbaarheid dier verplaatsing met het oog op de financiële bezwaren, te beslissen en eventueel alle noodige stappen, aan de verplaatsing verbonden, te doen» ⁶⁾.

De deputaten hebben toen in October 1902 aan de Algemeene Vergadering gevraagd, of de verplaatsing urgent was en hoeveel die zou kosten. En het kwam hun gewenscht voor, eenigen tijd later aan Dr. SCHEURER op te dragen, om in overleg met de Algemeene Vergadering te Jogja eens te willen omzien naar grond, waarop de school zou kunnen verrijzen als zij verplaatst werd, en om dien grond ook te koopen; mits zoo, dat de verkooper wel aan de conditiën gebonden was, doch de deputaten in Nederland den koop nog konden weigeren; terwijl zij voorts aan Dr. SCHEURER vroegen, om ook in overleg met de broederen op Java eene begrooting te willen ontwerpen voor gebouwen, een geteekend plan met beschrijving te willen maken en die beide stukken aan de deputaten te willen toezenden ⁷⁾.

Op Java vonden de broederen de verplaatsing der school urgent. Bleef zij te Poerworedjo, dan moest men toch tot vernieuwing van sommige gebouwen overgaan en er moesten er bij gebouwd worden; een en ander zou omstreeks f 16000 kosten behalve den grond, die in de Chineesche kampong moest worden gekocht; terwijl men te Jogja voor ruim f 19000 zou kunnen krijgen a. een schoolgebouw; b. een verblijf voor de internen; c. eene directeurswoning; d. eene docentswoning; e. twee Javaansche onderwijzerswoningen; en f. vijf helpers-

1) Verkort opgenomen in Bijlage IIIb.

2) Acta der Arnheemsche Synode, artikel 133 sub. 7.

3) Acta der Arnheemsche Synode, artikel 133 sub. 8.

4) Acta der Arnheemsche Synode, artikel 133 sub. 9.

5) Eene instructie voor den docent en den directeur hebben de deputaten vastgesteld. Zie Bijlage IIIc.

6) Acta der Arnheemsche Synode, artikel 193, sub. 6.

7) Notulen der deputaten d. d. 14 October 1902, artikel 18.

woningen ¹⁾. Teekeningen en eene begrooting, die nog wat hooger was, zijn daarvan later toegezonden.

De deputaten moesten toen kiezen. De nood der kas maande tot zuinigheid en groote voorzichtigheid; de toestand op Java ried om tot verplaatsing te besluiten en te Jogja te gaan bouwen.

De deputaten hebben toen eindelijk tot verplaatsing besloten, mits men zich op Java er van vergewiste, dat de regeering — gelijk verzocht werd en verwacht — subsidie zou geven voor den bouw. Zelf stonden zij voor de verplaatsing f 12.000 desnoods f 14.000 toe; eene som, die blijkens de opbrengst van de extra-collecte in 1903 gehouden, niet te hoog was ²⁾.

Tevens bepaalden zij, dat br. ZUIDEMA naar Jogja zou mogen gaan, zoodra het bouwen feitelijk was begonnen; hij kon er dan het opzicht over houden.

In October 1903 kregen de deputaten toen het bericht, dat de Sultan van Jogjakarta een groot terrein, dicht bij het Petronella-hospitaal, op verzoek van Dr. SCHEURER, gratis had afgestaan voor school en bijbehorende gebouwen, mits dan ook alles binnen niet te langen tijd gereed was.

Dat bericht verblijdde.

Doch een ander bericht, dat br. ZUIDEMA reeds naar Jogja was gegaan en de school dus feitelijk reeds verplaatst was, zonder dat met den bouw was begonnen en zonder dat vaststond, of het Gouvernement wel subsidie voor het bouwen geven zou, bedroefde.

Hoe nu te doen? Doorgaan, neen of ja? In het belang der zaak werd tot het laatste besloten.

Doch er werd niet meer dan hoogstens f 14.000 toegezegd ³⁾.

De bouw is daarop spoedig begonnen en gelukkig voltooid. Einde 1904 was alles gereed behalve eene docents- en directeurswoning, welke nog gebouwd moeten worden 31 Januari j.l. is de school reeds op feestelijke wijze geopend geworden ⁴⁾.

c De »gang van zaken» op de school.

Omtrent den tegenwoordigen gang van zaken op de school kunnen, de deputaten mededeelen,

- a. dat de waarnemende directeur, br. ZUIDEMA ⁵⁾, de handen vol heeft met het onderwijs en dies de twee helpers, die hem bijstaan, hem zeer te stade komen ⁶⁾;
- b. dat er thans omstreeks dertig leerlingen op de school zijn, verdeeld over vijf klassen;
- c. dat het schoolgeld, of juister het kostgeld, der internen vergoed moet worden door de zendende Kerken met dien verstande, dat elke Kerk dit betalen moet voor de leerlingen, die haar helpers zullen worden ⁷⁾;

¹⁾ Men kan dit alles uitvoeriger vinden in Het Zendingsblad N°. 4 en N°. 7, 1903; N°. 6, 1904. In N°. 12, 1904 worden de bezwaren tegen de verplaatsing »gewogen». Vgl. notulen der deputaten d. d. 15/16 April 1903, artikel 6.

²⁾ Notulen der deputaten d. d. 21/22 October 1903, artikel 10; d. d. 16/17 Februari 1904, artikel 10. Vgl. d. d. 28 Juli 1904, artikel 9.

De extra-collecte bracht bijna f 14.000 op. Bovendien kwam de praeses op de gedachte, om van elken lezer van het Zendingsblad »ééne gulden te vragen voor de verplaatsing; er werd hem tot nu toe f 927,56^s gezonden. Notulen der deputaten d. d. 15/16 April 1903, artikel 20.

³⁾ Notulen der deputaten d. d. 16/17 Februari 1904, artikel 10. De »acte», waarin de grond wordt afgestaan is in het archief aanwezig. Zie den brief met den datum van 26 September 1903. Br. ZUIDEMA heeft later wel aan de deputaten laten merken, dat er in zijn gaan naar Jogja toch wel iets vreemds was, ofschoon het meer verklaarbaar wordt, als men bedenkt, dat zijne vrouw en kinderen om ongesteldheid reeds geruimen tijd te Jogja waren. Ook Dr. SCHEURER schreef er eenen belangrijken brief over.

⁴⁾ Zie Het Zendingsblad, No. 4, 1905: de »opening» der Keuchenius-school met een plaatje.

⁵⁾ De instructie voor br. ZUIDEMA is opgenomen onder Bijlage IVb.

⁶⁾ Nog twee leerlingen worden thans opgeleid tot helpers op de school.

⁷⁾ De vergoeding, door de Kerken te betalen, bedraagt:

- a. voor voeding en huisvesting f 5 per maand en per leerling;
- b. voor leermiddelen f 1.50 per maand en per leerling;
- c. voor kleeding en diversen het bedrag, dat per afzonderlijke nota in rekening wordt gebracht;

- d.* dat de lust om te leeren bij de scholieren over het algemeen gunstig mag worden genoemd, blijkens het getuigenis van br. ZUIDEMA en van den Raad van Toezicht ¹⁾; en
e. dat er eenmaal per jaar overgangs-examen plaats heeft in tegenwoordigheid van den Raad van Toezicht.

d. Subsidie.

Omtrent de subsidie voor de Keuchenius-school kan worden gemeld,

- ¹o. dat subsidie voor den bouw der school te Jogja — gelijk onder *b.* reeds is gemeld — wel is aangevraagd, en zelfs een paar broeders op Java op audiëntie zijn geweest bij den Gouverneur-Generaal om de aanvraag toe te lichten en aan te dringen, doch aan de deputaten is nog niet bekend, of zij ook is ingewilligd en hoeveel dan is toegestaan; en
²o. dat de subsidie voor de Keuchenius-school door de deputaten is aangevraagd in 1903 en 1904 en ook dit jaar weër, steeds in overleg met de broeders op Java; den eersten keer ook na raadpleging met Z.Exc. den Minister van Koloniën, door wiens welwillende bemiddeling de verzoekschriften ook steeds zijn opgezonden aan den heer Gouverneur-Generaal, met het verblijdend resultaat, dat over 1903 en 1904 telkens de aangevraagde f 2000 zijn toegestaan en naar deputaten hopen, ook voor 1905 weër zullen worden verleend.

12. *De oud-Zendings-Director Ds. J. H. Donner.*

Deze warme en toch nuchtere Zendingsman is op 31 Augustus 1903 te Leiden in den Heere ontslapen, bijna 80 jaar oud.

Hij worde hier herdacht, omdat hij vele jaren lang veel voor de Zending heeft gedaan.

Bij zijne begrafenis is eene deputatie uit de deputaten tegenwoordig geweest ²⁾.

13. *Ds. D. Huysing.*

Ook dezen broeder, bekend om zijnen jarenlangen arbeid te Batavia, nam God weg. Den 25en Juli 1904 ging hij, op 49-jarigen leeftijd, de eeuwige rust in.

Deputaten zijn ook bij zijne begrafenis tegenwoordig geweest en hebben niet durven nalaten, om aan de weduwe — die met zeven kinderen achterbleef — tot aan deze Synode toe te blijven kennen, wat Ds. HUYSSING bij zijn leven nog genoot uit de generale kas ³⁾. Uwe vergadering besliste over hetgeen haar van nu af zal worden toegekend ⁴⁾.

14. *R. J. Horstman.*

De Arnheemsche Synode besloot in zake br. R. J. HORSTMAN:

- ¹o. »broeder R. J. HORSTMAN, tot herstel in zijne eere, weder beroepbaar te verklaren tot den Dienst des Woords, terwijl het inzetten in den ambtelijken dienst afhankelijk blijft van de vraag, of eenige Kerk hem tot den dienst zal beroepen;
²o. de deputaten der Generale Synode voor de Zending te machtigen, met br. R. J. HORSTMAN eenig contractueel verband aan te gaan met betrekking tot zijne school, en wel van dien aard,
a. dat hij eenigen financiëelen steun van de Kerken krijgt; en
b. dat hij zich aan zekere voorwaarden, door de Kerken te stellen, onderwerpt ⁵⁾.

Van deze beslissing hebben uwe deputaten aan br. HORSTMAN kort na de Synode kennis gegeven ⁶⁾. Voorts kunnen zij omtrent punt 1 rapporteeren, dat br. HORSTMAN, ofschoon sinds 1903 wel weder beroepbaar, tot nog toe niet beroepen is geworden.

Wat punt 2 aangaat, kunnen zij mededeelen,

- ¹o. dat br. HORSTMAN, kennis verkregen hebbende van de voor hem aangename beslissing

¹⁾ Het Reglement van den Raad van Toezicht vindt men onder bijlage 4a.

²⁾ Notulen der deputaten 21/22 October 1903, artikel 5.

³⁾ Acta Arnheemsche Synode, artikel 169 sub 7. Vgl. notulen der deputaten d. 21. 28 Juli 1904, artikel 8; d. d. 12/13 October 1904 artikel 4 en d. d. 31 Januari/1 Februari 1905, artikel 12.

⁴⁾ Zie hoofd 22 voorstellen aan de Synode.

⁵⁾ Acta der Arnheemsche Synode, art. 157.

⁶⁾ Brief aan HORSTMAN d. d. 16 October 1902.

der Arnhemsche Synode, aan uwe deputaten vroeg, ten behoeve van zijne school,

- a. om moreelen steun bij de regeering;
- b. om bevoegde onderwijskrachten uit Holland; en
- c. om flinke gebouwen voor kost- en dagschool.

2°. dat uwe deputaten daarop een contract hebben opgemaakt, waarin zij van br. HORSTMAN eischten:

- a. dat hij zijne school tot eene *Christelijke* zou maken;
- b. dat hij haar onder toezicht zou stellen van den Raad van Toezicht op de Keuchenius-school; en
- c. dat hij haar van *bevoegd* personeel zou voorzien, ten einde ze tot hare bestemming te brengen en tevens aanspraak te laten maken op Gouvernemenssubsidie;

terwijl uwe deputaten zich alsdan *verbonden*,

- a. van het gelegde verband met onze Zending officiëel kennis te geven aan het Indisch Gouvernement; en
- b. aan br. HORSTMAN, ten behoeve van zijne school, uit de generale kas eene subsidie te geven van hoogstens f 100 per maand ¹⁾.

De datum, waarop deze subsidie zou ingaan, is later bepaald op 1 Januari 1904; de duur van het contract provisioneel voor één jaar ²⁾.

Br. HORSTMAN wilde dit contract gaarne geheel aanvaarden. Aan a. en b. van de eischen is dadelijk door hem voldaan. Met c. gaat dit echter niet zoo gemakkelijk, zoolang br. HORSTMAN zelf aan het hoofd der school blijft staan. Aan *bekwaamheid* ontbreekt het bij hem niet, wel aan *officiëele bevoegdheid*.

Intusschen heeft hij wel getracht, om aan conditie c. *eenigszins* te voldoen door eene bevoegde onderwijzeres aan te stellen.

De deputaten hebben toch gemeend het *provisioneele* karakter van het contract te moeten laten voortduren; doch tevens te bepalen:

- 1°. over 1905 ook weër subsidie te moeten toekennen ten bedrage van f 100 per maand; en
- 2°. punt c. van de conditie aldus te wijzigen, dat zij luide:

br. HORSTMAN voorzie zijne school van genoegzaam wettelijk bevoegd onderwijzend personeel, om de school tot hare bestemming te brengen; met dien verstande, dat het onderwijs ten minste op dezelfde hoogte sta als dat, hetwelk gegeven wordt aan eene Europeesche school in Indië der 2e klasse, en wellicht subsidie kan worden verkregen van het Indisch Gouvernement. ³⁾

Of dit contract met br. HORSTMAN nu ook van een *provisioneel* moet worden veranderd in een *definitief*, en dan al of niet op nadere voorwaarden, moet door uwe vergadering worden beslist. De deputaten kunnen dienaangaande slechts adviseeren ⁴⁾. Wel mag in het algemeen gezegd worden, dat de school van br. HORSTMAN, die voornamelijk bedoelt aan kinderen van *Javaansche aanzienlijken* Christelijk onderwijs te geven, van groote beteekenis kan worden voor het Koninkrijk Gods ⁵⁾.

15. J. J. van Alphen.

De heer J. J. VAN ALPHEN heeft in 1903 aan uwe deputaten, zooals hij ook vroeger had gedaan, weër afgodsbeelden gezonden: acht kisten vol. De deputaten hebben hem voor de

¹⁾ Notulen der deputaten d.d. 14 October art. 14 1902; d.d. 15/16 April 1903; art. 13 en d.d. 21/22 October, 1903, art. 18. Vgl. brieven van br. HORSTMAN, d.d. 8 Januari en 13 Maart 1903.

Van de »Algemeene Vergadering» op Java, aan welke om advies is gevraagd in deze zaak, kwam een gunstig antwoord in.

Brieven van de Algemeene Vergadering d.d. 12 Mei en 12 December 1903.

²⁾ Notulen der deputaten d.d. 16/17 Februari 1904, artikel 13.

³⁾ Notulen der deputaten d.d. 28 Juli 1904, artikel 9. Vgl. brief aan HORSTMAN d.d. 5 Augustus 1904.

⁴⁾ De deputaten vernamen nog van br. HORSTMAN o.a., dat hij om subsidie heeft gevraagd aan het Indisch Gouvernement; zij vernamen echter niet, of deze reeds is gegeven.

Notulen der deputaten d.d. 31 Januari/1 Februari 1905, artikel 9.

Het advies der deputaten vindt men onder punt 22 »Voorstellen aan de Synode».

⁵⁾ Meer en belangrijke bijzonderheden omtrent deze school vindt men in Het Zendingsblad 1904, no. 2, 5 en 9.

Zending bedankt, doch hem ook laten merken, dat wij nu eigenlijk wel genoeg hadden ¹⁾).

Eene kleine correspondentie met hem, door hem begonnen, over de beslissingen door de Generale Synoden van 1896 en 1899 omtrent hem genomen, leidde niet tot eenig resultaat, omdat uwe deputaten zich onbevoegd achtten om op die beslissingen in te gaan ²⁾).

16. *Het Zendingsblad.*

Volgens artikel 21 van de Zendingsorde zijn de deputaten der Generale Synode voor de Zending belast met de uitgaven van één of meer Zendingsorganen.

Nu waren er vóór de Arnhemsche Synode twee: »De Heidenbode» en »Het Mosterdzaad». De Synode besloot, dat te beginnen met 1 Januari 1903 één orgaan zou worden uitgegeven ³⁾. Uwe deputaten hebben toen de twee genoemde bladen geünificeerd en sinds den gemelden datum in het licht laten komen als »Het Zendingsblad van de Gereformeerde Kerken in Nederland (Heidenbode en Mosterdzaad)». Aan de firma D. DONNER, die vroeger Het Mosterdzaad uitgaf, werd bij behoorlijk contract de uitgave opgedragen voor de jaren 1903, 1904 en 1905. De mede-inschrijver, de heer A. TER WEEME, die vroeger De Heidenbode uitgaf en tot wiens lof dient vermeld, dat hij sinds 1902 nog lang bezig is geweest, om de achterstallige lesgelden van dat blad in te zamelen en af te dragen ⁴⁾, was hooger, zoodat de uitgave hem niet kon worden gegund.

Met Het Zendingsblad — het werd in het begin van dit rapport reeds opgemerkt — is het uitnemend geloopt.

Teleurstellend was het voor de deputaten, dat broeder VAN GOOR, die mede-redacteur zou zijn, reeds stierf, vóór nog het eerste nummer was verschenen; de broederen DIJKSTRA en HOEKSTRA namen toen echter op zich, om samen — de laatste om meditatiën te schrijven, de eerste om voor al het andere te zorgen — redactie te zijn.

Ook werd er aanvankelijk eenig bezwaar ingebracht tegen den vorm van het blad, doch toen de deputaten een grooter formaat aanboden, bleek het bezwaar niet van dien aard, dat men grooter vorm wenschte.

Voorts nam het blad zeer toe in aantal. Heidenbode en Mosterdzaad kwamen te zamen op zijn hoogst tot 16.775 exemplaren per maand; Het Zendingsblad heeft thans eene oplage van 24.250 exemplaren, bijna het vierde van 100000 ⁵⁾. En de bate, die het in 1903 afwierp, bedroeg circa f 2500.

Door ervaring in dezen wijs geworden, hebben de deputaten gemeend reeds vóór het samenkomen van deze Synode, maatregelen te moeten nemen met het oog op de uitgave van het blad van 1 Januari 1906 af. Prijsopgave is van eenige uitgevers gevraagd; en ofschoon de Synode geheel vrij blijft in hare beslissing, bieden uwe deputaten haar toch omtrent de uitgave van 1 Januari 1906 af een voorstel aan ⁶⁾.

17. *De Zendingsbibliotheek enz.*

Op de Arnhemsche Synode werd besloten: de Generale Synode draagt aan de deputaten der Generale Synode voor de Zending de zorg op voor het toezicht en het beheer van de Zendingsbibliotheek, de Zendingsarchieven en het Zendingsmuseum. Voorts besloot de Synode te dat de Zendingsarchieven onder bewaring van de Kerk te Amsterdam zullen worden

¹⁾ Notulen der deputaten d.d. 21/22 October 1903, artikel 6. Vgl. brief aan hem d.d. 30 October 1903.

²⁾ Brieven van hem d.d. 23 Juli en 13 Augustus 1904; aan hem d.d. 5 Augustus 1904.

³⁾ Arnhemsche Synode, art. 130.

⁴⁾ Brief van TER WEEME d.d. 17 September 1903; aan TER WEEME, om hem te bedanken, d.d. 22 September 1903.

⁵⁾ Geregeld gaan zelfs naar Oost-Friesland (Bentheim) iedere maand 345 exemplaren.

⁶⁾ Hier zij nog vermeld, dat Ds. DIJKSTRA het vorige jaar ter vergadering der deputaten kwam met het plan, om eenen Zendingskalender uit te geven; hij vroeg daartoe om moreelen en financiëelen steun. Eventueel batig saldo zou hij in de kas storten. Uwe deputaten waagden het, omdat er met hunnen praeses best wat is te wagen. Het kwam goed uit. Schade werd niet geleden, hoe laag de prijs voor den kalender ook was gesteld; er kwam nog eenig batig saldo in de generale kas, en andere Zendingskassen hebben er denkkelijk heel wat voordeel meê behaald.

gesteld; en 2e dat het deel van de Zendingsbibliotheek, dat nu te Kampen is, en het Zendingsmuseum voorloopig te Kampen blijven zullen ¹⁾).

De deputaten kunnen dienaangaande rapporteeren,

- a. dat een deel van het Zendings-archief, dat nog te Kampen was, is overgebracht naar Amsterdam, waar men er eene plaats voor beschikbaar heeft gesteld; en
- b. dat de heer W. DE VRIES, tot voor korten tijd bibliothecaris bij de Theologische School te Kampen, in 1903 is aangezocht, om ook Zendings-bibliothecaris te willen zijn. Deze nam dat aanzoek aan; kreeg van deputaten eene instructie; en heeft gratis zijn werk verricht, tot vóór enkele maanden, toen hij ontslag vroeg, omdat hij ook had opgehouden bibliothecaris bij de Theologische School te zijn ²⁾).

18. *Verslagen voor tijdschriften.*

Zoo dikwijls verslagen voor tijdschriften of overzichten van den Zendingsarbeid der Gereformeerde Kerken in Nederland voor jaarboekjes en encyclopaediën aan de deputaten zijn gevraagd, hebben zij aan die aanvragen voldaan, door het gevraagde te zenden.

19. *Bijwonen van conferentie's.*

Tot bijwoning van conferentie's en jaarvergaderingen, in ons land en ook daar buiten, tot zelfs in Egypte, zijn uwe deputaten bij herhaling uitgenoodigd. Op het jaarfeest van het Java-comité in ons land zijn zij dan ook, door middel van eenen deputaat, bij herhaling tegenwoordig geweest. Toch scheen hun van belang te zijn, dat de Synode over dat »bijwonen» zich uitsprak; vandaar dat zij onder punt 22 dienaangaande met eene vraag tot uwe vergadering komen ³⁾.

20. *Het financieel verslag.*

Naar artikel 18 der Zendingsorde zijn uwe deputaten belast met het beheer der generale kas, volgens nadere instructie van de Generale Synode; welke instructie is opgenomen in de Acta, artikel 130, bijlage DD.

Inzake de uitvoering dezer opdracht hebben zij u het navolgende te rapporteeren:

1°. aan de quaestoren voor de Zending is door hen zoo spoedig mogelijk de instructie verstrekt, genoemd in art. 27 der Zendingsorde. Deze instructie, waarvan een exemplaar dit rapport als losse bijlage vergezelt, is ongeveer van denzelfden inhoud als de voorgaande instructie was, en is ingegaan den 1en Januari 1903.

2°. de quaestoren zijn door uwe deputaten gemachtigd tot het doen van de navolgende betalingen:

12 September 1902 ⁴⁾. Aan de Kerk van Utrecht, voor het traktement van Ds L. ADRIAANSE sedert 1 October 1902, per jaar f 2000 ⁵⁾.

Aan de Kerk van Amsterdam restitutie repatrieringskosten van Dr. J. G. SCHEURER f 2200 ⁶⁾.

Aan de Kerk van Amsterdam jaarlijksche subsidie voor den medischen dienst te Djoeja f 3000 ⁷⁾.

Aan de Kerk van Batavia eene subsidie van f 200 per maand van 1 October 1902 ⁸⁾ af.

Aan de deputaten der Generale Synode voor huishoudelijke uitgaven f 300 ⁹⁾.

Voorloopig overigens voort te gaan met alle betalingen volgens de vroeger gegeven mandaten.

¹⁾ Acta der Arnheemsche Synode, art 171.

²⁾ Notulen der deputaten d.d. 15/16 April 1903, art. 14; d.d. 16/17 Februari 1904, art. 14; en d.d. 4 Mei 1904, art 5b. Vgl. onder het hoofd 4, sub. 2. De Kerk van Amsterdam; en onder het hoofd »J. J. VAN ALPHEN», waar reeds is vermeld, dat deze weér afgoden aan het museum heeft gezonden.

³⁾ Vgl. notulen der deputaten, d.d. 28 Juli 1904, art. 11.

⁴⁾ Copieboek fol. 155.

⁵⁾ Acta 1902 Art. 50 B 1a.

⁶⁾ Acta 1902 Art. 169 5a.

⁷⁾ Acta 1902 Art. 130, Bijlage DD.

⁸⁾ Acta 1902 Art. 88.

⁹⁾ Acta 1902 Art. 130, Bijlage DD.

9 October 1902 ¹⁾. Aan de Kerk van Rotterdam *f* 1000 ter afsluiting der rekening betreffende de kosten van uitrusting en overtocht van Ds. G. J. RUISSENAERS ²⁾.

23 Januari 1903 ³⁾. Intrekking van het mandaat van 8 Januari 1900 betreffende de subsidie ad *f* 80 aan de Kerk van Soerabaya.

Aan de deputaten voor de Zending voor hunne onkosten *f* 300.

30 April 1903 ⁴⁾. Aan Ds. G. J. RUISSENAERS voor de Zendingsbibliotheek op Midden-Java *f* 80. ⁵⁾.

18 Mei 1903 ⁶⁾. Aan den Heer J. POPPES te Zeist, voorschot voor medische hulp enz. voor de kinderen van broeder J. ZUIDEMA *f* 24.85.

7 October 1903 ⁷⁾. Aan de deputaten voor de Zending voor hunne onkosten *f* 250.

29 October 1903 ⁸⁾. Aan Dr. J. G. SCHEURER voor tegemoetkoming in de kosten der »Algemeene Vergadering» genoemd in art. 15 der Zendingsorde *f* 100.

Aan broeder J. ZUIDEMA voor een binnenlandsch verlof *f* 250.

8 Februari 1904 ⁹⁾. Aan de firma KIRBERGER voor geleverde werken aan de Zendingsbibliotheek op Midden-Java *f* 118,55 ¹⁰⁾.

Aan de deputaten voor de Zending voor hunne kosten *f* 200.

19 Februari 1904 ¹¹⁾. Aan de deputaten der drie provinciën voor de Zending op Soemba, restitutie van een voorschot door Ds. C. DE BRUIJN verstrekt in 1900 en 1901 tot een bedrag van *f* 466.31.

Aan broeder J. ZUIDEMA als eerste termijn voor de kosten van den bouw der Keuchenius-school *f* 4000.

6 April 1904 ¹²⁾. Aan den Heer J. POPPES voorschot voor medische hulp enz. aan de kinderen van broeder J. ZUIDEMA *f* 19.55.

19 April 1904 ¹³⁾. Met intrekking van het mandaat van 12 September 1902 No 1 voor het traktement van Ds. L. ADRIAANSE aan de Kerk van Utrecht *f* 1000 per jaar, ingaande 1 Februari 1904 ¹⁴⁾.

Aan de deputaten voor de Zending voor hunne kosten *f* 300.

16 Mei 1904 ¹⁵⁾. Aan broeder R. J. HORSTMAN te Temanggoeng per subsidie voor diens school *f* 100 per maand voor één jaar, te rekenen van 1 Januari 1904 ¹⁶⁾.

20 Juni 1904 ¹⁷⁾. Aan den Heer M. J. BOENDER te Amsterdam inplaats van aan den Heer J. POPPES voor kostgeld van de kinderen van broeder J. ZUIDEMA *f* 50 per maand en *f* 20 in mindering op het salaris van den heer ZUIDEMA. Aan Ds. W. BREUKELAAR voor een door hem voldaan voorschot, verstrekt door den Heer J. POPPES ten behoeve der kinderen van broeder ZUIDEMA *f* 42.45 ¹⁸⁾, te verrekenen met broeder J. ZUIDEMA.

Aan ds. G. J. RUISSENAERS voor kosten van de Algemeene Vergadering art. 13 der Zendingsorde *f* 100.— en voor de Zendingsbibliotheek op Midden-Java *f* 80.— ¹⁹⁾.

¹⁾ Copieboek fol. 156.

²⁾ Acta 1902 Art. 169 6a.

³⁾ Copieboek fol. 179.

⁴⁾ Copieboek fol. 224.

⁵⁾ Acta 1902, Art. 169 9a.

⁶⁾ Copieboek fol. 235.

⁷⁾ Copieboek fol. 255.

⁸⁾ Copieboek fol. 270.

⁹⁾ Copieboek fol. 278.

¹⁰⁾ Acta 1902 Art. 169 9a.

¹¹⁾ Copieboek fol. 289.

¹²⁾ Copieboek fol. 297.

¹³⁾ Copieboek fol. 300.

¹⁴⁾ Acta 1902 Art. 50 B 1b.

¹⁵⁾ Copieboek fol. 308.

¹⁶⁾ Acta 1902 Art. 157, 2a.

¹⁷⁾ Copieboek fol. 317.

¹⁸⁾ Acta 1902 Art. 169 g.

27 Juni 1904 ¹⁾. Aan br. J. ZUIDEMA, tweede termijn voor de kosten van den bouw der Keuchenius-School *f* 6000.

11 Juli 1904 ²⁾. Aan de deputaten voor kosten hunne *f* 300.

8 Augustus 1904 ³⁾. Aan mevrouw de wed. D. HUIJSING ter gemoetkoming in de begrafenis-kosten van wijlen Ds. D. HUIJSING *f* 100

24 October 1904 ⁴⁾. Aan de deputaten voor de Zending voor extra-kosten ten behoeve der Keuchenius-school in Nederland gemaakt *f* 350.

19 Januari 1905 ⁵⁾. Ingetrokken het mandaat van 15 Januari 1902 *a*. Aan den Heer D. KOELEWIJN te Koog a/d Zaan, van 1 Februari 1905, per maand *f* 100 voor salaris en *f* 25 vergoeding van huishuur.

Aan de firma KIRBERGER voor in 1904 geleverde werken aan de Zendingsbibliotheek op Midden-Java *f* 100.40 ⁶⁾.

24 Januari 1905 ⁷⁾. Aan br. R. J. HORSTMAN per subsidie voor diens school voor het jaar 1905, per maand *f* 100 ⁸⁾.

Aan den Heer M. J. BOENDER, voldoening van voorschot voor de kinderen van br. J. ZUIDEMA voor medische hulp *f* 11.

6 Februari 1905 ⁹⁾. Aan de deputaten voor hunne kosten *f* 200.

22 Februari 1905 ¹⁰⁾. Aan br. J. ZUIDEMA als derde termijn voor de kosten van den bouw der Keuchenius-school *f* 2000.

6 Juni 1905 ¹¹⁾. Aan den Heer Ds. L. ADRIAANSE *f* 62 voor het onderwijs in het Javaansch gegeven aan den Heer D. KOELEWIJN. Aan de deputaten voor hunne kosten *f* 200.

28 Juni 1905 ¹²⁾. Aan den Heer H. BIJLEVELD in plaats van aan den Heer M. J. BOENDER voor kostgeld van de kinderen van br. J. ZUIDEMA *f* 50 en voor kleeding enz. *f* 20 per maand, te rekenen van 16 Mei 1905.

15 Juli 1905 ¹³⁾. Aan den Heer M. J. BOENDER, op rekening van br. J. ZUIDEMA, *f* 13.75, ter vereffening zijner nota.

17 Juli 1905 ¹⁴⁾. Aan Ds. G. J. RUYSSENAERS te Poerboinggo voor kosten van de Algemeene Vergadering *f* 100 en voor de Zendingsbibliotheek *f* 80.

2 Augustus 1905 ¹⁵⁾. Aan de deputaten voor hunne kosten *f* 38.10½.

3e. Door de Algemeene Vergadering (art. 15 der Zendingsorde) is verzocht uit de generale kas vergoeding van reiskosten te mogen ontvangen. Uwe deputaten oordeelden, dat om redenen van billijkheid aan dit verzoek moest worden voldaan. Sedert 1903 is voor dit doel *f* 100 per jaar toegestaan.

Eveneens is op verzoek van de broederen in Indië voor de kosten van het toezicht op de Keuchenius-school een bedrag van *f* 75 per jaar gesteld ter beschikking van den Raad van Toezicht. Deze uitgaaf begint 1 Januari 1905.

Van de som ad *f* 200 per jaar, die door de Synode is toegestaan voor eene Zendingsbibliotheek op Midden-Java ¹⁶⁾, is door de Algemeene Vergadering gebruikt in 1903 *f* 198.55 en in 1904 *f* 180.40.

1) Copieboek fol. 318.

2) Copieboek fol. 319.

3) Copieboek fol. 320.

4) Copieboek fol. 327.

5) Copieboek fol. 330.

6) Acta 1902 art. 169°.

7) Copieboek fol. 334.

8) Acta 1902 art. 157, 2a.

9) Copieboek fol. 341.

10) Copieboek fol. 342.

11) Copieboek fol. 356.

12) Copieboek fol. 360.

13) Copieboek fol. 363.

14) Copieboek fol. 367.

15) Copieboek fol. 375.

16) Acta 1902 art. 169°.

4e. De deputaten voor de Zending der Gereformeerde Kerken van Groningen, Drente en Overijsel deden het verzoek, om uit de generale kas te restitueeren eene som van *f* 466,31, welk bedrag door Ds. C. DE BRUIJN werd voorgeschoten voor den arbeid der Zending op Soemba, Melolo, te tijdens de afwezigheid van Ds. W. POS in de jaren 1900 en 1901. Wijn de Zending op Soemba toen nog gedreven werd voor rekening van de gezamenlijke Kerken, hebben de deputaten gemeend, dat aan dit verzoek moest worden voldaan.

5e. Blijkens Art. 50 B. 1a der Acta van 1902 moest de Kerk van Utrecht, indien Ds. L. ADRIAANSE vóór 31 Januari 1904 niet weder actief in den missionairen dienst was getreden, een bedrag ontvangen gelijk aan de som, waarop deze Kerk in hare stipulatiën het emeritaats-traktement bepaalde. Na het verstrijken van dezen termijn hebben de deputaten een onderzoek ingesteld, waaruit bleek, dat het emeritaats-traktement zou moeten bedragen de som van *f* 1000 per jaar. Sinds 1 Februari 1904 is dit bedrag aan de Kerk van Utrecht uitgekeerd.

6e. Wijn de generale kas zonder aanmerkelijke versterking der inkomsten de noodzakelijke uitgaven en de kosten verbonden aan de reorganisatie en eventueel verplaatsing der Keuchenius-school niet kon betalen, hebben uwe deputaten in 1903 eene extra-collecte uitgeschreven, die door bijna alle Kerken met bereidwilligheid is gehouden. Deze collecte heeft opgebracht *f* 13288.99.

Telken jare is overeenkomstig Art. 169¹⁰ der Acta van 1902 een kort overzicht van ontvangst en uitgaaf der generale kas geplaatst in Het Zendingsblad. Dit overzicht loopt telkens van 1 Juli tot 30 Juni. In de administratie loopt echter het boekjaar van 1 Januari tot 31 December. Met het oog op de spoedige samenkomst der Generale Synode is van de ontvangsten en uitgaven over 1 Juli 1904 tot 30 Juni 1905 geen overzicht gepubliceerd.

De aanwezige reserve op den 1sten Juli 1905 bedroeg nog slechts *f* 33.48⁵, terwijl de generale kas bovendien nog een kapitaal bezat van *f* 1000, dat echter met vruchtgebruik is bezwaard. De deputaten hebben geen voorschot behoeven op te nemen, waartoe de bepaling in de Acta van 1902, artikel 169 sub. 11, vrijheid verleende. De nood der kas eischt evenwel thans zeer dringend voorziening ¹⁾.

7e. Door br. J. ZUIDEMA is telken jare eene rekening en verantwoording ingezonden van ontvangst en uitgaaf voor de Keuchenius school.

In 1902 werd door hem ontvangen *f* 3976.18, waaronder aan subsidie van het Gouvernement voor de kampongschool, aan de Keuchenius-school verbonden, *f* 500.

De som der uitgaven was *f* 3802.19.

De ontvangsten in 1903 beliepen *f* 6058.24. Hierin is begrepen *f* 2000 subsidie van het Gouvernement voor de Keuchenius-school.

De uitgaven bedroegen dit jaar *f* 4050,78⁵.

Van het saldo ad *f* 2007.45⁵ is door de deputaten *f* 2000 beschikbaar gesteld voor den bouw der Keuchenius-school te Djogja. Over het jaar 1904 wees de rekening de volgende cijfers aan. Ontvangst *f* 7836,37⁵; uitgaaf *f* 7613,83. Tot deze ontvangst behoort behalve het saldo van 1904, ad *f* 2007.45⁵ de subsidie van het Gouvernement over 1904 ten bedrage van *f* 2000.

In deze uitgaaf is begrepen *f* 3400, die is gebruikt voor den bouw der kweekschool. Over de laatste rekening en verantwoording zijn de deputaten nog in correspondentie, zoodat de goedkeuring nog niet is verleend.

Alle bescheiden te dezer zake zijn als losse bijlage toegevoegd aan dit rapport ²⁾. Alleen zij nog opgemerkt, dat de uitgaven voor de Keuchenius-school, die in Nederland zijn gedaan, niet in bovenstaande rekeningen zijn opgenomen.

8e. Door de Algemeene Vergadering is de rekening en verantwoording ingezonden van den bouw der kweekschool. Behalve de woningen voor den docent en den directeur zijn alle gebouwen gereed. Het cijfer der gezamenlijke uitgaven wijst aan *f* 17626.55. Hiervan is betaald *f* 15412.43, n.l. *f* 12000 uit de generale kas, *f* 3400 uit de kas der school en gekweekte rente *f* 12.43.

De administratie is gevoerd door br. J. ZUIDEMA en door de Algemeene Vergadering gevisceerd en accoord bevonden. De rekening en verantwoording vergezelt als bijlage dit rapport.

9e. De huishoudelijke uitgaven van uwe deputaten, als reis- en verblijfkosten, porto's,

1) Einde Juli was de quaestor reeds in voorschot om de loopende uitgaven te dekken.

2) Zie de enveloppe: Rekening en verantwoording der Keuchenius-school.

Zendingsbibliotheek hier te lande, redactiekosten van het orgaan, archief, drukloon, enz. enz. zijn over deze drie jaren gelopen tot een bedrag van f 2112.70⁵. Naar artikel 130 bijlage DD hebben zij de quaestoren gemachtigd tot betaling dezer kosten. Het kasboek van ontvangst en uitgaaf met de verdere bescheiden wordt bij dit rapport overgelegd. In deze administratie is echter meê opgenomen de verantwoording van een bedrag van f 350 voor uitgaven hier te lande speciaal ten behoeve van de Keuchenius-school.

10e. Overeenkomstig de bepaling der Zendingsorde ¹⁾ is telkenjare de administratie der quaestoren nagezien door drie deskundigen. Als deskundigen fungeerden de heeren J. C. VAN SCHAICK, D. VAN EIJK, en H. VON MEIJENFELDT te Amsterdam, die steeds met bereidwilligheid dezen arbeid verrichtten en uw deputaten dienden van advies. In overeenstemming met dit advies kon ieder jaar de rekening en verantwoording goedgekeurd en aan de quaestoren décharge worden verleend.

21. *Oprachten van de Arnheemsche Synode.*

Met betrekking tot een aantal opdrachten van de Arnheemsche Synode voor de Zending, kan worden gerapporteerd,

1°. dat de deputaten inzake de »plaatsen», »welke aan Kerken, die willen uitzenden allereerst aanbevolen moesten worden», en bij wijze van overgang door hen moesten worden aangewezen ²⁾, tot de conclusie zijn gekomen, in overleg met de broeders op Java, dat daarvoor moesten worden genoemd Bandjar-Negara; en voorwaardelijk Temanggoeng ³⁾.

Nieuwe »uitzendingen» hebben echter sinds 1902 niet plaats gehad, zoodat de deputaten geene bepaalde aanwijzing hebben behoeven te doen.

Misschien kan de Synode echter bij hare beslissing omtrent artikel 2, alinea 1 der Zendingsorde met dat oordeel der deputaten nog eenige winst doen;

2°. dat de deputaten, naar aanleiding van het besluit der vorige Synode: »de deputaten van de Generale Synode voor de Zending dienen de volgende Generale Synode van advies inzake de institueering van Javaansche Kerken, de aan te nemen Confessie en al wat daarmee samenhangt» ⁴⁾, een concept in gereedheid hebben gebracht, dat als Bijlage 1 is opgenomen achter dit rapport, en hierbij aan de overweging der Synode wordt aangeboden,

3°. dat de deputaten eveneens een antwoord hebben vastgesteld op de vraag: »op welke naam moeten de Zendingsgoederen op Midden-Java gesteld worden» en daarvan, in opdracht der Arnheemsche Synode mededeeling hebben gedaan aan Friesland (ook aan Rotterdam); en dit antwoord als Bijlage II bij dit rapport onder de aandacht der Synode brengen ⁵⁾.

4°. dat de deputaten met betrekking tot de beslissing der Arnheemsche Synode, »dat de Kerken zich uit de residentie Pekalongan zullen terugtrekken en de verdere afwikkeling van deze aangelegenheid aan de te benoemen deputaten voor de Zending opdragen», kunnen mededeelen, dat zij in overleg met en met behulp van de broeders op Java en van de Nederlandsche Gereformeerde Zendings-vereeninging, aan deze opdracht hebben voldaan ⁶⁾; en

5°. dat de deputaten hebben gezorgd voor de uitvoering, van wat hun was opgedragen inzake het Zendingsorgaan, de Zendingsbibliotheek, de Keuchenius-school, br. HORSTMAN en de generale Zendingskas. Onder de desbetreffende hoofden van dit rapport worden dienaangaande nadere bijzonderheden meegedeeld.

22. *Voorstellen aan de Synode.*

1. De Synode beslisse omtrent het geven van subsidie aan de Kerk van Soerabaya.
2. Zij beslisse over steun voor de Kerk van Batavia.

¹⁾ Zie art. 28 der Zendingsorde.

²⁾ Acta der Arnheemsche Synode, artikel 130.

³⁾ Notulen der deputaten d.d. 27 Juli 1905. Omtrent Solo zal wel een schrijven van de broeders op Java aan de Synode zijn toegezonden.

⁴⁾ Acta der Arnheemsche Synode, art. 51.

⁵⁾ Acta der Arnheemsche Synode, art. 132. Vgl. onder hoofd 3 en 5 van dit rapport.

⁶⁾ Acta der Arnheemsche Synode, art. 99. Vgl. notulen der deputaten, d.d. 31 Januari/1 Februari 1905, artikel 5.

3. Zij beslisse over de vraag: wie de onkosten moet betalen van de vergaderingen naar Art. 15 der Zendingsoorde ¹⁾.
4. Zij wijze »sommige plaatsen» aan naar Art. 2 der Zendingsoorde.
5. Zij beslisse over de vraag, welke gedragslijn de deputaten der Generale Synode voor de Zending in het algemeen te volgen hebben in zake het bijwonen van conferentiën ²⁾.
6. Zij beslisse in zake financiëelen steun aan mevr. de wed. HUYSING ³⁾.
7. Zij beslisse over het contract met br. HORSTMAN ⁴⁾.
8. Zij beslisse over het concept in zake de institueering van kerken op Java ⁵⁾.
9. Zij beslisse over het voorstel in zake Het Zendingsblad ⁶⁾.

BIJLAGE I.   Institueering van Javaansche Kerken.
(Zie onder punt 21² van dit rapport)

De Generale Synode van Arnhem, in 1902 gehouden, heeft aan de deputaten van de Generale Synode voor de Zending opgedragen, »de volgende Generale Synode te dienen van advies in zake de institueering van Javaansche Kerken, de aan te nemen confessie en al wat daarmee samenhangt» (Acta der Synode van Arnhem, art. 51).

Van deze opdracht zich bij dezen kwijtende, hebben voornoemde deputaten de eer het volgende advies aan de Synode aan te bieden:

1°. De deputaten zijn in het algemeen van oordeel, dat men tot het instellen van de diensten of ambten onder de Javanen niet te spoedig moet overgaan; ja, dat men daarin eerder iets te langzaam dan te haastig handele. Instelling van de diensten toch moet niet maar een zekere vorm zijn of eenig vertoon, dat wel van groote beteekenis *schijnt*, maar [het toch wezenlijk niet is. Zal zulke instelling van werkelijke waarde zijn, dan moet ook ongetwijfeld eenigermate door hen, die den dienst betreden zullen, verstaan worden, wat het beteekent in den dienst te zijn; behoort ook de kring en het getal van Javanen, waaruit de dienaars komen, van dien aard en zóó groot te zijn, dat men bij instelling van diensten, niet enkel dienaars heeft met dan nog een paar leden hier of daar; maar behalve die dienaars ook nog eene, zij het dan niet groote, gemeente, bij wie door hen gediend wordt; en moet ook niet vergeten worden, dat zoo'n gemeente als zij geïnstitueerd is, eenigermate zelfstandig moet kunnen optreden.

Bij dat instellen van de diensten geldt daarom, naar het oordeel uwer deputaten, ook wel: *maak* het niet; laat het allengs *groeien*.

Toen het in de dagen der Apostelen tot kerkformatie kwam uit hen, bij wie het Evangelie des Kruises zijne geestelijke werking had gedaan en getoond, is bij de instelling van de diensten ook met de noodige voorzichtigheid gehandeld geworden.

Wel wordt nergens in het Nieuwe Testament gezegd, hoelang men hier of daar, nadat de belijdenis van den Christus was omhelsd geworden, nog gewacht heeft vóór kerkedienaren voor de onderscheidene diensten verkozen werden; in dit opzicht kan alleen bij benadering een tijd worden genoemd, en die tijd is dan, blijkens sommige gegevens, niet zoo heel lang geweest; toch weten wij ook, dat Paulus voor kerkedienars, met name voor ouderlingen, vrij hooge eischen stelt, en dat hij aan Timotheus bericht niet »haastiglijk de handen op te leggen»; en Paulus en de andere Apostelen of ook de Evangelisten zullen zelf zeker ook in den zin van dat bevel hebben gehandeld.

Voorts is niet te vergeten, dat in de dagen der Apostelen van de *Joden*, die tot bekeering kwamen, zeker de meesten wel aan eenige kerkelijke orde gewoon waren; terwijl de *Heidenen*, die het geloof gehoorzaam werden, voor een deel zeker nog al

¹⁾ Vgl. notulen der deputaten d.d. 15/16 April 1903, art. 9.

²⁾ Vgl. notulen der deputaten d.d. 28 Juli 1904, art. 11.

³⁾ Zie onder hoofd 13, Ds. D. HUYSING.

⁴⁾ Zie onder punt 14, R. J. HORSTMAN.

⁵⁾ Zie bijlage I.

⁶⁾ Zie punt 16 van dit rapport.

ontwikkeld waren. De Grieksch-Romeinsche wereld stond immers hoog; wie daaruit kwam en Christen werd, had uiteraard nog al spoedig inzicht in de beteekenis van het ambt in de kerk van Christus.

En bedenkt men dan bovendien, dat in den apostolischen tijd soms buitengewone krachten en gaven des Geestes geschonken werden, zoodat er deswege soms des te eerder geschikte broeders voor de diensten kwamen, en dat dit nu niet meer aldus het geval is; dan is het zeker niet onjuist te noemen, als uit het tijdperk der apostolische kerk, met het oog op het institueeren van Javaansche kerken in dezen tijd, de les wordt getrokken: haastigheid niet, voorzichtigheid eu omzichtigheid worde betracht.

- 2°. Aan uwe deputaten komt echter wel gewenscht voor, dat de missionaire predikant in plaatsen, waar de instelling van de diensten, in overleg met hen die daarvoor zijn aangewezen in art XIX van de Zendingssorde, al. 2, nog niet raadzaam kan worden geacht', maar waar toch onder de Javaansche Christenen enkelen mochten zijn; die door hunne belijdenis en wandel uitmunten in kennis en genade en vreeze des Heeren, met zulke geloovigen raadplege bij het houden van opzicht over belijdenis en wandel, bij het oefenen van barmhartigheid of ook bij het uitrusten van de sacramenten.

In dien zin te handelen rieden vroeger ook de Gereformeerde kerken wel aan: zooals dat o. a. uitkomt in Art. 11 van de Nationale Dorptsche Synode van 1578:

»In die plaatsen daer noch eerst een ghemeente vergadert ende ordeninghe ghestelt moet worden, sal de dienaar die daer ghezonden wordt, somighe van den godsalichsten neffens hem soo tot raet eude regeeringhe der Kercke, als oock tot de bedieninghe der aelmoessen ghebruycken. Daerna syne toehoorders vermanen, dat ze haer door belijdenisse des gheloofs tot het ghebruyck des Avontmaels bereyden, Ende als de ghemeente een weinig sal toeghenomen hebben, soo sal hij wt het ghetal derghenen die ten Avontmael gheweest sijn somighe ordentlick tot »ouderlingen ende diaconen stellen».

Als naar hetgeen in den eersten zin van dit artikel gezegd wordt, nu ook nog gehandeld wordt, krijgt men dadelijk nog geene kerkedienaren voor de onderscheidene diensten, die den naam hebben van ouderlingen en diakenen; toch wordt van de hulp van de meest begaafden reeds profijt getrokken; men heeft dan als het ware eene »voorloopige institueering van eene kerk».

- 3°. Eerst daarna kome het dan allengs tot het instellen van de diensten, zooals dat in Art. 19 van de Zendingssorde, al. 1, is aangeduid. Het zal echter overweging verdienen, dat daarbij dan nog op de volgende punten worde gelet,

a. dat onder »het genoegzaam aantal geloovigen» in Art. 19 genoemd, ten minste een twaalfstal *broeders* worde gevonden.

Het is zeker waar, dat zeer moeilijk te zeggen valt, hoeveel geloovigen er wezen moeten, als men ergens tot kerkformatie zal overgaan; evenals het moeilijk is te antwoorden op de vraag: »hoeveel kogels zijn een hoop kogels»; bij het aantal hangt het voor een zeer groot deel af van de geestelijke gaven der geloovigen, die ergens ter plaatse zijn, en hangt het er ook van af, hoeveel broeders onder hen gevonden worden; toch meenden uwe deputaten, om eenige grens aan te duiden, te moeten stellen dat er minstens twaalf *broeders* aanwezig moesten zijn, van wie enkelen eenige gaven voor de diensten blijken te hebben ontvangen.

b. voorts worde er op gelet, of die geloovigen behooren tot de eigenlijke *dessabevolking* dan of ze als *vreemdelingen* in vroeger of later tijd van elders zijn ingekomen. In het laatste geval ga men niet dan zeer omzichtig tot kerkformatie over.

c. eindelijk mag er wel op gelet worden, of de geloovigen ver van elkander wonen dan wel niet al te verspreid zijn, zoodat zij eenen zekeren bij elkander wonenden kring vormen; aangezien, als het eerste het geval mocht zijn, de instelling van de diensten, naar het oordeel uwer deputaten, ook eer vertraagd dan verhaast moet worden. Wordt nu met deze drie dingen gerekend en komt het dan tot institueering van eene Javaansche kerk op de eene of andere plaats, dan mag de hope worden gekoesterd, dat zij onder des Heeren zegen, van eenige blijvende beteekenis kan zijn; zal toenemen en groeien met goddelijken wasdom.

- 4°. Bij zulke geïnstitueerde kerken doen zich dan een aantal vragen voor:

- a. welken naam zullen zij dragen;
- b. wat te denken van hunne staatsrechtelijke positie of rechtspersoonlijkheid;
- c. welke »confessie» zullen zij hebben;
- d. naar welke kerkenorde zullen zij leven; en
- e. welke liturgie enz. zullen zij gebruiken.

Uwe deputaten adviseeren dienaangaande het volgende:

- ad a. wat den naam betreft, komt die van »de Gereformeerde Kerk te ....." hun de beste voor.

De naam «Christelijke Kerk» is h. i. te algemeen, wijl die ook aan eene b.v. Roomsche gemeente moeilijk onthouden kan worden. Gereformeerd is daarom beter. Het woord worde dan niet opgevat in den zin van het *gedeformeerde*, dat nu door de reformatie weêr gereformeerd is geworden, maar als historisch-technische term, in den zin van Christelijk in zijnen meest zuiveren vorm.

Ook is die naam wel gewenscht, als goede onderscheiding voor het Indische Gouvernement. En voorts bezige men dien naam, om de tegenstelling met b.v. de Apostolischen en Roomschen te doen uitkomen; al verder omdat de naam »Gereformeerde Kerk» door het Petronella-hospitaal te Jogja, dat staat op den naam van »de Medische Zending van de Gereformeerde Kerk in Nederland» op Java ook reeds eenigszins bekend is; en eindelijk, omdat zulke geïnstitueerde kerken van Javanen in zoo nauw verband staan met en nog wel geruimen tijd leiding zullen behoeven van *de Gereformeerde Kerken in Nederland*.

- Om alle deze redenen komt aan uwe deputaten de naam «Gereformeerde Kerk» de beste voor.
- ad b. De «staatsrechtelijke positie». Uwe deputaten zijn van oordeel, dat eenige kerk, nadat zij geïnstitueerd is, niet om »erkenning» bij de regeering behoeft te gaan aanvragen, opdat zij »rechtspersoonlijkheid» krije. Voor zoover hun bekend is, is dit *nooit* geschied. Het zou dan den schijn krijgen, alsof juist in de erkenning van de kerk door de Regeering een zeker onmisbaar bestanddeel van het wezen der kerk gelegen ware, en niet-erkenning zou dan eigenlijk beduiden, dat men niet op de rechte wijze als kerk bestond; zoodat b.v. de kerken uit de dagen der vervolging geene rechte kerken zouden zijn geweest.

De regel moet daarom wezen: a. men openbare zich als kerk; en b. men geve daarvan kennis aan de Regeering.

Dit zal bij het koopen van grond, gebouwen enz. wel geen bezwaar opleveren, omdat eene Javaansche kerk, zelfs al is zij niet volledig geïnstitueerd, toch vaste goederen op haren naam kan doen inschrijven in de openbare registers, zonder dat zij »erkenning» door het Gouvernement heeft aangevraagd en verkregen.

Mochten er zich in bijzondere gevallen moeilijkheden voordoen, dan moeten die toch in elk geval afzonderlijk overwogen worden.

- ad c. op de vraag: welke »confessie» zullen die geïnstitueerde kerken hebben, meenen uwe deputaten te moeten antwoorden, dat die kerken beginnen met zich aan te sluiten bij de geloofsuitdrukking van de Gereformeerde Kerken in Nederland namelijk »de drie Formulieren van Eenigheid».

Wanneer zij alleen de geloofssom der Apostelen, d.i. de »12 geloofs-artikelen.» aannemen, dan zou dat, naar het oordeel uwer deputaten, feitelijk een confessioneele terug-tred zijn. En daarvoor is h. i. geene reden aan te wijzen. De Heilige Geest heeft ons meer geleerd dan in die 12 artikelen staat; d. w. z. Hij heeft de belijdenis, in den loop der tijden, duidelijker ontvouwd en uitgebracht. Geïnstitueerde kerken van Javanen behoeven daarom op confessioneel gebied niet weêr bij de »Patres» te beginnen; en ook zou niet te hopen zijn, dat zij den confessioneele strijd, sinds de tijden der Patres gevoerd, zelf nog weêr zouden moeten doormaken; zij kunnen nu reeds dadelijk eene meer gedefinieerde belijdenis krijgen in »de drie Formulieren van Eenigheid», en moeten dies ook beginnen met die aan te nemen.

Wel zal dan noodig zijn, dat bij de bespreking van die Confessie, op deze of die bepaalde stukken, naar gelang van de omstandigheden, bijzondere nadruk worde gelegd.

En ook wordt niet ontkend maar beaamd, dat allengs uit den boezem van het bekeerde deel der Javanen, alzoo uit de Javaansche kerken zelf die Oostersche vorm

voor belijdenis kome, die bij de Javaansche wijze van voorstelling en bij het Javaansche karakter past; en dat evenzo allengs aanvulling van de confessie noodig zal zijn, als resultaat zoowel van confessionneelen strijd, die op Java met bijzondere dwalingen zal te voeren zijn, als van confessionneel nadenken. Daarvoor is echter een tijdperk noodig van historische ontwikkeling en daarom zal het wel het best zijn, dat men beginne met de drie Formulieren van Eenigheid te aanvaarden. totdat het op Java over jaren kome tot revisie van de confessie naar Gereformeerden trant.

Ad d. Naar welke kerkenorde zullen die geïnstitueerde kerken leven?

Uwe deputaten zijn van oordeel: aanvankelijk naar de bekende Dordtsche Kerkenorde. Ook inzake die orde voor de kerken zal het op Java, evenals bij de confessie, allengs tot revisie moeten kome; maar toch zijn er vele bepalingen in de Dordtsche Kerkenorde, met name die in zake de kerkelijke censuur, welke nu reeds van groot belang kunnen zijn voor genoemde kerken, en die ook wel door haar kunnen worden verstaan; in de Kerkenorde van de Gereformeerde Kerken hier te lande, wier leiding en hulp de kerken van Javanen — zonder daarom aan hen gesubordineerd te zijn — nog wel geruimen tijd zullen behoeven, zullen die kerken dus aanvankelijk eene orde hebben, die niet op verkeerde paden brengt en alzo »orde" bedoelende »wanorde" zou brengen naar die »ordering" kunnen zij dies ook beginnen te leven.

Ad e. Wat eindelijk de Liturgie enz. aangaat, meenen uwe deputaten te kunnen volstaan met verwijzing naar Art. XVI van de Zendingsoorde; alleen zij er in 't algemeen bijgevoegd, dat formulieren, gebed, lied enz. in oosterschen vorm door de Javaansche kerken het best begrepen zullen worden, wijl aansluitend bij hunne oostersche wijze van voorstelling; en dat het daarom tot dien oosterschen vorm voor lied, gebed enz. vroeg of laat ook zal dienen te kome.

Hiermede meenen uwe deputaten aan hunne opdracht eenigszins voldaan te hebben.

Ieide de Heilige Geest de broederen bij de beraadslaging over het gewichtig punt, dat in dit advies aan de orde is gesteld.

Namens de deputaten der Generale Synode voor de Zending,

Ds. H. DIJKSTRA, h. t. *Praeses.*

Dr. J. HANJA, h. t. *Scriba*

Op welken naam moeten de goederen der Zending op Midden Java gesteld.

(Bijlage II. Zendingrapport 21°).

De vraag, door de Friesche Kerken ter Generale Synode gebracht, en door deze ter fine van advies gesteld in handen harer deputaten, luidt: »Op welken naam moeten de goederen der Zending op Midden-Java gesteld"?

Natuurlijk zijn daarmêe bedoeld de Zendingsgoederen der Gereformeerde Kerken.

Deze zijn drieërlei:

1e. goederen, toebehoorende aan eene Zending, die door ééne Kerk wordt gedreven, zij het dan ook, dat die Kerk door andere Kerken wordt gesteund, als b.v. Amsterdam.

Het ligt geheel voor de hand, dat zulk eene Kerk hare Zendingsgoederen, zoo mogelijk, laat stellen te haren name.

2e. goederen, toebehoorende aan eene Zending, die wordt gedreven voor rekening van eene groep van Kerken, b.v. de Friesche Kerken.

Hierbij is denkbaar, dat die goederen gesteld worden ten name

- a. van den missionairen dienaar des Woords;
- b. van de deputaten dier gezamenlijke Kerken;
- c. van al die Kerken te zamen; of
- d. van de Zendende Kerk.

De goederen te stellen ten name van den dienaar verdient geene aanbeveling. Wel zou dit in Indië wellicht weinig bezwaar ontmoeten; maar alle waarborg tegen vervreemding

lage dan alleen in den persoon des dienaars, terwijl bij zijn overlijden allerlei moeielijkheden zouden kunnen rijzen.

Evenmin is het gewenscht de goederen te stellen ten name van deputaten.

Vooreerst zouden deze deputaten zich moeten constitueeren tot een zelfstandig lichaam, d.w.z. tot eene vereeniging, en daarmee ophouden deputaten te zijn; iets wat in ons Gereformeerd kerkrecht niet past. Bovendien zou dit college, om in rechten te kunnen optreden, bij de Nederlandsch Indische Regeering onder overlegging van een statuut erkenning moeten hebben aangevraagd en verkregen.

Niet minder bezwaarlijk is het de goederen te stellen ten name van eene groep van Kerken.

Eene groep van Kerken is niet een vast lichaam, dat in rechten kan optreden. Aangenomen, dat eene Kerk rechtspersoonlijkheid heeft, wat wel niet meer betwist worden zal, dan is eene groep van Kerken eene groep van rechtspersonen, maar niet één rechtspersoon. Eene Classe of Particuliere Synode is slechts een kerkelijke samenkomst, maar geen vast lichaam met een eigen bestuur. Zal eene Classe of Particuliere Synode in rechten kunnen optreden, dan zou zij zich moeten vormen tot een genootschap.

Wil men de goederen stellen ten name van eene groep, dan moeten zij derhalve gesteld ten name van al de Kerken, die tot deze groep behooren. Practisch zou dit echter eenvoudig onuitvoerbaar zijn. Voor elke handeling in rechten zouden dan al die Kerken moeten optreden; wat vooral bij handelingen in Indië schier onmogelijk is.

Het schijnt derhalve het meest aanbevelenswaardig de goederen te stellen ten name van de zendende Kerk. Men voorkomt dan niet alleen de principieele en practische bezwaren, die boven genoemd zijn, maar blijft ook het meest in de lijn van het beginsel, dat de Zending uitgaat van de plaatselijke Kerk.

Hiertegen kan echter worden ingebracht, dat de zendende Kerk dan over de goederen zou kunnen beschikken tegen den wil der met haar samenwerkende Kerken.

Dit bezwaar is echter wel te ondervangen.

Vooreerst door de goederen te stellen op naam van de zendende Kerk onder bijvoeging van eene formule die inhoudt, dat de zendende Kerk deze goederen *uitsluitend* gebruikt ten *dienste der Zending*, die zij drijft *in verband en volgens accoord met de met haar samenwerkende Kerken*.

Zulk eene bijvoeging is ook uit anderen hoofde gewenscht.

Voor de juiste formuleering raadplege men eenen jurist.

Bovendien kan de zendende Kerk een contract sluiten met de met haar samenwerkende Kerken, waarin wordt bepaald, dat zij zonder machtiging van de vergadering dier Kerken, hetzij Classe of Particuliere Synode, geene beschikking zal nemen over de goederen, die staan op haren naam »ten dienste der Zending», en dat zij bij eventueele vervreemding de opbrengst dezer goederen ten volle zal stellen ter beschikking van die Classe of Particuliere Synode.

Indien dat contract behoorlijk is omschreven, zijn de goederen genoegzaam verzekerd en kan de zendende Kerk, als zij zonder de noodige machtiging deze goederen vervreemdt, wettelijk tot schadevergoeding worden verplicht.

Het is derhalve om principieele en practische redenen gewenscht de goederen zooveel mogelijk te stellen ten name van de zendende Kerk.

3e. Wat betreft de goederen der Zending, die toebehooren aan de gezamenlijke Gereformeerde Kerken in Nederland — zooals de Opleidingsschool — schijnt het eveneens het best, die goederen te stellen ten name van de Kerk, op welker terrein die goederen zijn gelegen.

Thans staat het Petronella-hospitaal ten name van »de Medische Zending der Gereformeerde Kerk», en de Keuchenius-school ten name van de Nederlandsche Gereformeerde Zendingsvereeniging. Ook nog enkele andere kleinere goederen staan op naam dier vereeniging. Er is geen bezwaar dit zoo te laten. Voor het vervolg is het echter beter die goederen te stellen ten name van eene Kerk.

Wel zoude men die goederen kunnen trachten te brengen op naam van al de Gereformeerde Kerken of van de deputaten der Generale Synode voor de Zending; maar hiertegen gelden in hoofdzaak dezelfde bezwaren, die sub. 2 zijn genoemd.

Indien echter deze goederen gesteld worden op naam van de Kerk, op welker terrein die goederen zijn gelegen, zal het noodig zijn,

a. dat bij de opnaamstelling duidelijk worde vermeld, dat deze goederen uitsluitend zijn ten dienste van de Zending der Gereformeerde Kerken in Nederland;

b. dat deze Kerk bij goed accoord zich verbindt, om in rechten alle handelingen te doen, waartoe de Generale Synode, of wie haar vertegenwoordigen, deze Kerk zullen uitnodigen, om geene beschikking ten opzichte van deze goederen te nemen zonder voorafgaande machtiging; en om bij eventueele vervreemding de opbrengst ten volle af te dragen aan de Generale Synode of hare gemachtigden.

Vanzelf rijst nu echter de vraag, *of en in hoe verre* eene Gereformeerde Kerk hier te lande goederen op Java in eigendom kan hebben.

Van onderscheidene zijden is te dezer zake juridisch advies ingewonnen.

Hierbij zij in de eerste plaats opgemerkt, dat eene vereeniging, die hier te lande rechtspersoonlijk heeft, zonder meer, in Indië niet als rechtspersoon optreden kan.

Daartoe is erkenning noodig door den Gouverneur-Generaal. Eene vereeniging moet, om in Nederlandsch Indië rechtspersoonlijkheid te verwerven, door den Gouverneur-Generaal goedkeuring erlangen van hare statuten of reglementen. Eene Kerk is echter geene vereeniging. Natuurlijk zou er ernstig bezwaar tegen zijn, dat eene Kerk erkenning zocht te erlangen door goedkeuring van eenig reglement.

Maar dat is ook niet noodig.

Het hangt hier alles af van de beslissing, die de Gouverneur-Generaal neemt. Is deze der Zending genegen, dan zal van de zijde van het Gouvernement geen bezwaar worden gemaakt, om de goederen in te schrijven op den naam van eene Kerk hier te lande.

De Kerk van Heeg heeft trouwens reeds goederen op haren naam.

Of daardoor het eigendomsrecht van zulke goederen ten volle verzekerd is, zou slechts ten finale zijn uitgemaakt, indien iemand dat recht betwistte en daarbij eene rechterlijke uitspraak ter hoogste instantie werd uitgelokt,

Wellicht echter staat het eigendomsrecht van goederen in Indië, die eene Kerk op haren naam heeft staan, minstens even vast, als van goederen, die hier te lande op haar naam zijn gesteld.

Vóór eenige jaren achtte men het quaestieus, of eene Gereformeerde Kerk als rechtspersoon kon optreden.

De Gereformeerde Kerken treden echter gedurig als rechtspersoon op, zonder dat dit tot nu toe bezwaar heeft ontmoet.

In Indië, waar ten gevolge van de minder geregelde toestanden veel meer dan hier te lande de zaken beslist worden bij bestuursmaatregel, zal, als het Gouvernement eene Kerk als eigenaresse van eenig goed heeft erkend, dat recht niet gemakkelijk kunnen worden bestreden.

Het is bijna ondenkbaar, dat iemand op zulk een goed aanspraak zou durven maken, wijl het Gouvernement zich daartegen zou verzetten.

En indien het gebeurde en de zaak voor den rechter kwam, is het onaannemelijk, dat deze het door de Kerk verkregen recht niet zou erkennen.

Zelfs zou, voozooover de betrokken eigendommen van het Gouvernement zijn gekocht, het Gouvernement tot schadeloosstelling zijn verplicht, indien het recht op die goederen door eenen derde met succes werd bestreden.

Is dus het Gouvernement maar genegen, dan kan eene Kerk hier te lande wel terdege op haren naam goederen laten inschrijven in de openbare eigendomsregisters, en zijn daarmee die goederen volkomen voldoende gewaarborgd, evengoed als hier te lande.

Hierbij zij opgemerkt, dat tegenwoordig het Gouvernement der Zending zeer genegen is, zoodat de Kerken thans wèl zullen doen de goederen zooveel mogelijk op haren naam te brengen.

De zending Kerken kunnen alle actie ten deze het best voeren door hunnen missionairen dienaar, die daarvoor wettelijke volmacht moet bezitten.

Wat nu de vraag betreft: *in hoe verre* eene Kerk op Java grond in eigendom kan bezitten, moet allereerst in het oog worden gehouden, dat in de Vorstenlanden Jogjakarta en Soerakarta een ander recht heerscht dan in de overige residenties.

In de gewone residenties zijn er in 't algemeen tweeënlei gronden, n.l. gronden, die particulier eigendom zijn; en gronden, die dit niet zijn.

In de Kota's zijn onderscheiden terreinen, die in volledigen eigendom toebehooren aan particulieren.

De Kota's op ons Zendingsterrein zijn: Poerworedjo, Koetoardjo, Keboemen, Karanganyar, Gombong, Wonosobo, Banjoemas, Poerbolinggo, Tjilatjap, Poerwokerto en Bandja-Negara.

In de desa's komt het slechts zelden voor, dat een terrein particulier eigendom is. Elk goed nu, dat in vollen eigendom bezeten wordt, kan door den eigenaar, onverschillig of deze een Javaan is of een vreemdeling, worden overgedragen aan een ander, wie die andere ook zij, hetzij Javaan of vreemdeling.

Bij mutatie van deze goederen is geene speciale vergunning noodig.

Verreweg de meeste gronden op Java, inzonderheid in de desa's, zijn echter geen particulier eigendom.

De inlanders hebben dezen grond in occupatie, hetzij privaaf, hetzij communuaal. Dat bezitsrecht kan door eenen Javaan niet worden verkocht, aan wie geen inlanders zijn. Deze wijze bepaling dient om te voorkomen, dat de inlanders van het grondbezit worden vervreemd.

De Zending, die juist vooral in de desa's moet werken, heeft echter dikwijls behoefte aan een terrein, dat in bezit is van inlanders.

Meestal trachtte men voorheen zulk een perceel dan in gebruik te krijgen op deze manier: men liet eenen christen-inlander, b.v. eenen helper, het perceel koopen, zoodat dit op zijnen naam kwam te staan. Deze gaf dan een schuldbekentenis af tot het bedrag der koopsom en de Zending nam het perceel in gebruik.

Het is echter geenszins onmogelijk, dat de Zending goederen in eigendom krijgt, die in occupatie zijn bij inlanders.

Daartoe is allereerst noodig, dat de bezitter verklaart het perceel niet meer te occuperen. Natuurlijk moet hij daarvoor worden schadeloos gesteld. Zoodra de bezitter of bezitters verklaren een zeker perceel niet meer te willen occuperen, verkrijgt het Gouvernement over dat perceel de vrije beschikking. Het Gouvernement is de eenige eigenaar.

Daarom kan dat perceel van het Gouvernement worden gekocht, indien dit daartoe bereid is.

Op deze wijze is b.v. het terrein gekocht, waarop de kampongschool staat, die aan de Keuchenius-school is verbonden.

Ook in de desa's kan langs dezen weg eene zendende Kerk eigendom verkrijgen en ook recht van opstal.

Wel bestaat de bepaling, dat de desagronden, in occupatie bij inlanders, niet kunnen overgaan aan uitlanders en dat de Regeering Gouvernementsgronden slechts publiek verkoopt.

Maar dit behoeft geen beletsel te zijn. Het hangt hier alles af van de vraag, of het Gouvernement wil medewerken of niet.

Indien het Gouvernement het in het belang van de inlandsche bevolking acht om een perceel, waarover het Gouvernement de vrije beschikking heeft of verkrijgt, voor een bepaald doel te verkoopen of op dat perceel recht van opstal te vestigen, dan is er geene enkele wet, die dit verbiedt.

Natuurlijk zal het Gouvernement nooit gronden in de desa's bij onderhandschen verkoop aan particulieren verkoopen voor particulier belang.

Maar als het Gouvernement den arbeid der Zending acht te zijn in het algemeen belang der inlandsche bevolking, dan staat de weg daartoe open.

En waar thans het Gouvernement der Zending over het algemeen zeer genegen is, zullen de zendende Kerken wél doen, steeds te beproeven om hare goederen te koopen in eigendom of voor het minst in recht van opstal of erfpacht.

Noodig is het daarbij, dat bij alle aanvragen uitdrukkelijk vermeld worde, dat men het perceel wenscht te koopen of recht van opstal daarop wenscht te vestigen *uitsluitend ten dienste der Zending*".

Daarin toch alleen kan voor het Gouvernement het motief liggen, om desagrond aan eenen niet-inlander te verkoopen en dien verkoop te doen onderhands.

Ook zal bij alle onderhandelingen, die ten deze het best door den missionairen dienaar kunnen worden gevoerd, raadpleging behooren te geschieden met den controleur en vooral met den Resident.

Reeds heeft de Kerk van Heeg desagrond op haren naam *ten dienste der Zending*".

Wat nu het Vorstenland Jogjacarta betreft, zij opgemerkt, dat hier een oud-Javaansch recht heerscht, gemengd met eenige Europeesche bestanddeelen.

In den regel behooren hier alle gronden toe aan den Sultan en aan den onafhankelijken prins Takoe Alam.

Bij uitzondering hebben deze gedeelten van hunne domeinen in vollen eigendom afgestaan

of daarop de vestiging van zakelijke rechten ten behoeve van niet-inlanders toegestaan. Zoo zijn in den omtrek der hoofdstad en in de stad zelf verschillende perceelen ontstaan, waarop niet-inlanders volledig eigendomsrecht hebben; dat in de openbare registers is ingeschreven en voor vervreemding aan anderen vatbaar is. Natuurlijk zijn de inlandsche vorsten nog altijd bevoegd, met medewerking van het Gouvernement stukken grond in eigendom af te staan. Zij zijn daartoe echter weinig genegen. Wel kan men grond verkrijgen inhuur of in bruikleen.

Zoo is het terrein van het Petronella-hospitaal voor onbepaalden tijd kosteloos afgestaan voor »de Medische Zending der Gereformeerde Kerken», onder conditie, dat de opzittenden moesten schadeloos gesteld en het terrein voor geen ander doel gebruikt mag worden.

Wanneer iemand, hetzij kosteloos of voor een bepaalde huursom, grond in gebruik heeft, kan dit recht ook op eenen ander overgaan, mits de toestemming der autoriteiten daarvoor verleend zij. Op deze wijze heeft de Kerk van Amsterdam haar eigen terrein te Jogja verkregen.

Is eenmaal het gebruiksrecht verkregen, dan is dit, zoo de condities worden vervuld, volkomen onschendbaar, omdat het woord van eenen Vorst niet verbroken mag worden.

Slechts zelden zal dus de Zending in het Vorstenland eenig vast goed in volledigen eigendom kunnen verkrijgen. Wanneer de gelegenheid zich daartoe voordoet, kan de zendende Kerk het perceel, evengoed als in de andere residenties, op haren naam laten inschrijven.

Meestal echter zal de Zending zich met het recht van bruikleen of pacht op langen termijn tevreden moeten stellen. In de praktijk is hiertegen echter geen bezwaar, wijl het gebruiksrecht volkomen vast staat.

Natuurlijk behoort alle aanvraag in dezen te geschieden ten name der zendende Kerk, althans wat betreft de goederen, die haar eigen Zending in gebruik wil nemen.

Ten slotte conclusie trekkende, behoort de gestelde vraag aldus te worden beantwoord:

Zooveel mogelijk behooren de rechten op »de goederen der Zending» te worden gesteld ten name der zendende Kerk

Slechts zij hieraan nog de opmerking toegevoegd, dat, zoodra zich ergens eene gemeente van inlanders heeft gevormd, zulk eene kerk, ook al is zij nog niet in optima forma geminstueerd, goederen op haren naam kan laten inschrijven in de eigendomsregisters.

Goederen, die toebehooren aan eene inlandsche gemeente, zijn echter geene »goederen der Zending»; zoodat over deze materie hier niet behoeft te worden gesproken.

Natuurlijk eischt de voorzichtigheid, dat eene zendende Kerk hare rechten op de goederen niet te spoedig aan eene zich vormende Kerk van inlanders behoort over te dragen.

Namens de deputaten der Generale Synode voor de Zending,

Ds. H. DIJKSTRA, h. t. *Præses.*

Dr. J. HANIA, h. t. *Scriba.*

BIJLAGE IIIa. **Leerplan der eerste afdeling van de Keuchenius-school**
(Zie onder punt 11 van dit rapport.)

Leervakken.	Aantal lesuren per week.				
	1e klas.	2e klas.	3e klas.	4e klas.	5e klas.
Bijbelsche geschiedenis	4	4	4	3	1
Lezen	6	6	4	3	—
Schrijven	5	3	2	—	—
Rekenen	4	4	4	4	2
Javaansche taal	2	2	2	2	2
Maleische taal.	2	2	2	2	1
Hollandsche taal ¹⁾	3	5	5	5	5
Aardrijkskunde	1	1	1	1	—
Geloofsleer	—	—	2	2	1
Geschiedenis van Java	—	—	1	1	—
Teekenen	1	1	1	1	—
Kerkgeschiedenis	—	—	—	2	1
Opvoedkunde	—	—	—	1	1
Bijbelkennis	—	—	—	1	1
Les van den missionairen arts	—	—	—	—	1
Zang	2	2	2	2	2

Bovendien worden van de leerlingen der vijfde klas dagelijks één derde deel twee uur in het hospitaal en twee derde deel twee uur in eene kampongschool practisch geoefend.

Het eerste leerjaar is eigenlijk een proefjaar, terwijl het laatste jaar voor een aanmerkelijk deel aan practische vorming is gewijd.

BIJLAGE IIIb. **Leerplan der tweede afdeling van de Keuchenius-school.**

Het onderwijs omvat de volgende vakken:

- A. Bibliologische.
  - I. Inleiding.
    - a. algemeene.
    - b. bijzondere.
  - II. Exegese.
  - III. Archaeologie.
- B. Ecclesiologische.
  - I. Kerkrecht.
  - II. Kerkgeschiedenis (met kerkelijke geografie).
- C. Dogmatologische.
  - I. Dogmatiek.
  - II. Ethiek.
  - III. Elenctiek.
- D. Diaconologische.
  - I. Didascalische.
    - a. Homiletiek.
    - b. Catechetiek.
    - c. Liturgiek.
    - d. Prosthetiek.
  - II. Presbyteriale.
    - a. Poimeniek.
    - b. Gubernetiek.

¹⁾ Het onderwijs in de »Hollandsche taal» is onlangs afgeschaft, op voorstel van den Raad van Toezicht en gehoord den Minister van Koloniën.

III. Diaconale.

IV. Laicale.

De tijd aan deze vakken te besteden wordt als volgt verdeeld :

Inleiding	1 uur per week.
Exegese.	2 » » »
Archeologie en kerkrecht samen	1 » » »
Kerkgeschiedenis	2 » » »
Dogmatiek	2 » » »
Elenctiek en ethiek, samen	1 » » »
Ambtelijke vakken	1 » » »

Samen . . . . . 10 uur per week.

Het oorspronkelijke plan was meer dan 20 lesuren te geven per week; maar men heeft dit algemeen sterk afgeraden.

Bovendien wordt 1 uur per week besteed aan het behandelen van eene schets.

Daarbij gevoegd de 2 uren godsdienstonderwijs aan de eerste afdeling, maakt te zamen 13 lesuren per week.

Deze lesuren worden ingedeeld als volgt :

Maandag	3 uren	8—11.
Dinsdag	id.	8—11.
Woensdag	1 uur	8—9.
Donderdag	3 uren	8—11.
Vrijdag	id.	8—11.
Zaterdag	geen.	

De leerlingen blijven niet alleen gedurende de lesuren in de school, maar Maandag, Dinsdag, Donderdag en Vrijdag van 8—1 met een half uur pauze, en Woensdag en Zaterdag van 8—12 eveneens met een half uur pauze. De tijd, niet aan de lesuren besteed, wordt gebruikt voor studie, onder toezicht van den docent, die in de school blijft.

De Zaterdagmorgen wordt gebruikt, om in de school de schets uit te werken en zich te voorbereeden voor den Zondag.

Opdat de leerlingen zich zullen kunnen oefenen in de praktijk, wordt hun gelegenheid gegeven tot oefenen, catechiseeren, zieken- en huisbezoek onder toezicht en leiding van den docent. Eene zuiver theoretische opleiding is niet voldoende, omdat de leerlingen, na de school doorloopen te hebben, in den regel onmiddellijk zullen moeten optreden in de praktijk.

Aan den Kerkeraad van Amsterdam is verzocht, den leerlingen gelegenheid te geven op zijn Zendingsterrein te arbeiden, om zich te kunnen oefenen in de praktijk. Deze stond dit gaarne toe. De verdere regeling van deze zaak zal geschieden in overleg met den missionairen predikant van Amsterdam en, voorzoover het hospitaal er in betrokken is, ook met den directeur van dat hospitaal ¹⁾.

BIJLAGE IIIc. **Instructie voor den WelEerw. Zeergel. Heer . . . ,**
Docent der Keuchenius-school.

Waarle Broeder in Christus!

De Generale Synode der Gereformeerde Kerken in Nederland, gehouden te Arnhem 12 Augustus 1902 en volgende dagen, heeft aan hare deputaten voor de Zending onder Heidenen en Mohammedanen opgedragen, om, gehoord het advies der Algemeene Vergadering, de instructie vast te stellen voor hen, die aan de Keuchenius-school worden verbonden (Acta Art. 133, 10).

Ter uitvoering dezer opdracht leggen genoemde deputaten u de volgende instructie voor, vertrouwend daarbij, dat gij wel bereid zijt haar door onderteekening uwerzijds als u bindende te erkennen.

¹⁾ Zie punt 4 sub. 4 van dit rapport.

1. Het is u opgedragen als docent aan de Keuchenus-school te arbeiden en zulks onder gebondenheid aan alles, wat door de Generale Synode in betrekking tot deze School is bepaald.
2. Daarbij zal het tot uwen arbeid behooren:
  - a. in de tweede afdeeling van de Keuchenius-school het onderwijs te geven volgens een leerplan, zooals vastgesteld wordt door de Bijzondere Vergadering van dienaren des Woords;
  - b. toezicht te houden op de leerlingen dezer afdeeling;
  - c. leerlingen aan te nemen, tot eene hoogere klas te bevorderen en des noodig te verwijderen; en zulks volgens de regelen door de Synode daarvoor gesteld;
  - d. de correspondentie te voeren met de deputaten der Generale Synode voor de Zending; hun tenminste elke zes maanden rapport betreffende de tweede afdeeling der School te doen toekomen; telken jare zoo spoedig mogelijk rekening en verantwoording te doen van ontvangst en uitgaaf voor de tweede afdeeling over het laatst verlopen boekjaar; en voorts uit te voeren, wat door hen u zal worden opgedragen in het belang der school;
  - e. bij te wonen de Algemeene Vergadering van arbeiders op Midde:-Java, alsmede de Bijzondere Vergadering van dienaren des Woords, en aan den arbeid dier vergaderingen deel te nemen, terwijl de noodzakelijke kosten, daaraan verbonden u, na ontvangen nota, zullen worden vergoed uit de generale kas;
  - f. aan den Raad van Toezicht alle inlichtingen betreffende de school te verstrekken, die hij van u vragen zal; het advies van dien Raad in alle zaken der school in te winnen en aan zijne adviezen u te houden; met dien verstande dat u beroep openstaat op de deputaten der Generale Synode voor de Zending, die in alle zaken van verschil tusschen u en den Raad van Toezicht zullen beslissen;
  - g. met den directeur en den eersten leeraar waarnemend directeur broederlijk overleg te plegen betreffende de uitvoering van den u opgedragen arbeid, alsmede bij het indienen van voorstellen, die gij in het belang der eerste afdeeling meent te moeten doen;
  - h. eventueele geschillen tusschen u en den directeur of den eersten leeraar waarnemend directeur te brengen voor den Raad van Toezicht, wiens uitspraak gij zult eerbiedigen, behoudens beroep op de deputaten der Generale Synode voor de Zending.
3. Indien dit zonder schade voor uwen arbeid als docent kan geschieden, kunnen deputaten der Generale Synode voor de Zending, gehoord het advies van den Raad van Toezicht, u toestaan, dat gij, bij uwen arbeid aan de school, nog anderen missionairen arbeid aanvaardt, waarbij echter het recht blijft voorbehouden om het traktement of honorarium, dat gij daarvoor zult genieten, in mindering te mogen brengen, hetzij geheel, hetzij ten deele, op het diensttraktement, dat gij als docent ontvangt.
4. Uw diensttraktement zal zijn:
  - a. vrije woning of vergoeding van woninghuur tot een maximum van f 60 per maand;
  - b. een salaris van 225 gld. per maand, als gij geene onverzorgde kinderen hebt;
  - een salaris van 250 gld. per maand, als gij één of twee onverzorgde kinderen hebt;
  - een salaris van 275 gld. per maand, als gij drie of vier onverzorgde kinderen hebt;
  - een salaris van 300 gld. per maand, als gij vijf of meer onverzorgde kinderen hebt.

Ingeval van buitenlandsch verlof zal gedurende de reis en het verblijf in Nederland het traktement de helft bedragen van het diensttraktement, vermeerderd met vergoeding van huishuur tot een maximum van 25 gld. per maand.

Het pensioen bij emeriteering of eervol ontslag zal bedragen:

1000 gld. per jaar, en eene toelage van 100 gld. voor het eerste onverzorgde kind en 50 gld. voor elk volgend onverzorgd kind.

Het pensioen der weduwe zal bedragen:

600 gld. per jaar en eene toelage voor onverzorgde kinderen van 100 gld. voor het eerste en 50 gld. voor elk volgend kind.

Het weezen-pensioen zal zijn:

voor den eersten onverzorgden wees uit eenzelfde gezin 250 gld., den tweeden 150 gld. en elken volgenden wees 100 gld. per jaar.

Onder onverzorgde kinderen of weezen worden verstaan kinderen of weezen beneden 23 jaren, die ongehuwd zijn en niet in staat zijn in hun onderhoud te voorzien.

Bij uitzending en repatriëering met goedkeuring van den deputaten, worden u de reiskosten eerste klas voor u en uw gezin vergoed; terwijl voor eerste uitrusting en bij repatriëering voor inrichting in 't land u toegelegd wordt een alsdan te bepalen bedrag.

5. Bijaldien de staat uwer gezondheid of die van uw gezin een binnen- of buitenlandsch verlof noodzakelijk doet zijn, zult ge u voorzien van een attest van eenen bevoegden geneesheer, zoo mogelijk van éénen of meer der missionaire artsen, op het Zendingsterrein werkzaam.

Met dit attest zult gij u wenden tot den Raad van Toezicht. In dringende gevallen heeft deze Raad de bevoegdheid, om u een binnenlandsch verlof te verleenen en ook een buitenlandsch verlof, met dien verstande, dat het besluit daartoe met algemeene stemmen genomen moet worden. In alle gevallen echter, waarin de beslissing van de deputaten der Generale Synode voor de Zending kan worden afgewacht, zult gij onder overlegging van het medisch attest en het advies van den Raad van Toezicht u tot deze wenden, die alsdan zullen beslissen. Deze regeling zal ook gelden voor de leden van uw gezin.

6. Eventueel ontslag of emeritaat kan u alleen worden verleend door de deputaten der Generale Synode voor de Zending, doch niet zonder advies van den Raad van Toezicht. Bij aanvraag van ontslag of emeritaat zult gij vooraf kennis geven aan den Raad van Toezicht.

Behoudens het geval sub 7 genoemd, zullen tusschen den datum der aanvraag of aanzegging van ontslag en den datum, waarop het ontslag ingaat, ten minste zes maanden verloopen.

7. Wat betreft uw belijdenis en wandel zult gij staan onder het toezicht der Kerk, op welker Zendingsterrein de school is gevestigd.

Bij onverhoopte toepassing op u van Art. 23 der Zendingsorde staat het ter beoordeeling van de deputaten der Generale Synode voor de Zending, in hoeverre eventuele schorsing zal zijn met of zonder behoud van traktement. Indien de censuur tot afsnijding voortvaart, zijt gij van dat zelfde tijdstip af ontslagen uit uwen dienst en vervallen voor u en de uwen alle aanspraken op traktement of pensioen.

8. Gehoord het advies van den Raad van Toezicht, kan deze instructie door de deputaten der Generale Synode voor de Zending worden gewijzigd, doch wat de financiële regelingen betreft niet zonder uwe bewilliging.

Aldus vastgesteld door de deputaten der Generale Synode voor de Zending, te Amsterdam, op 21 October 1903 en 13 October 1904.

Ds. H. DIJKSTRA, *h. t. Voorzitter.*

Dr. J. HANIA, *h. t. Scriba.*

d. Instructie voor den WelEd. Heer . . . , benoemd directeur der Keuchenius-School te Jogja.

Waarde Broeder in Christus!

De Generale Synode der Gereformeerde Kerken in Nederland, gehouden te Arnhem 12 Augustus 1902 en volgende dagen, heeft aan hare deputaten voor de Zending onder Heidenen en Mohammedanen opgedragen om, gehoord het advies der Algemeene Vergadering, de instructie vast te stellen van hen, die aan de Keuchenius-school worden verbonden (Acta, Art. 133 No. 10).

Ter uitvoering dezer opdracht leggen genoemde deputaten u de volgende instructie voor, vertrouwend daarbij, dat gij wel bereid zijt haar door onderteekening uwerzijds als u bindende te erkennen.

1. Het is u opgedragen als directeur aan de Keuchenius-School te arbeiden en zulks onder gebondenheid aan alles wat door de Generale Synode in betrekking tot deze school is bepaald.
2. Daarbij zal het tot uw arbeid behooren:

- a. in de eerste afdeling van de Keuchenius-School met behulp van de Europeesche onderwijzers en de helpers, die aan de school zijn verbonden, het onderwijs te geven volgens een leerplan, zooals vastgesteld wordt door de Algemeene Vergadering;
  - b. de huishouding der internen te besturen en toezicht te houden op de leerlingen;
  - c. leerlingen aan te nemen, tot eene hoogere klas te bevorderen en desnoodig te verwijderen; en zulks volgens de regelen door de Synode daarvoor gesteld;
  - d. helpers aan te stellen en desnoods te ontslaan, waarbij echter telkens noodig is de goedkeuring van den Raad van Toezicht;
  - e. den arbeid der Europeesche onderwijzers en der helpers te regelen onder advies van den Raad van toezicht, en op de helpers toezicht te houden;
  - f. de correspondentie te voeren met de deputaten der Generale Synode voor de Zending; hun tenminste elke zes maanden rapport betreffende de eerste afdeling der school te doen toekomen; telken jare zoo spoedig mogelijk rekening en verantwoording te doen van ontvangst en uitgaaf over het laatst verlopen boekjaar; en voorts uit te voeren, wat door hen u zal worden opgedragen in het belang der school;
  - g. bij te wonen de Algemeene Vergadering van arbeiders op Midden-Java en aan den arbeid dier Algemeene Vergadering deel te nemen, terwijl de noodzakelijke kosten, daaraan verbonden u, na ontvangen nota, zullen worden vergoed uit de generale kas;
  - h. aan den Raad van Toezicht alle inlichtingen betreffende de school te verstrekken, die hij van u vragen zal; het advies van dien Raad in alle zaken der school in te winnen en aan zijn adviezen u te houden; met dien verstande dat u beroep openstaat op de deputaten der Generale Synode voor de Zending, die in alle zaken van verschil tusschen u en den Raad van Toezicht zullen beslissen;
  - i. met den docent en den eersten leeraar waarnemend directeur broederlijk overleg te plegen betreffende de uitvoering van den u opgedragen arbeid, alsmede bij het indienen van voorstellen, die gij in het belang der eerste afdeling meent te moeten doen;
  - k. eventueele geschillen tusschen u en den docent of tusschen u en den eersten leeraar waarnemend directeur te brengen voor den Raad van toezicht, wiens uitspraak gij zult eerbiedigen, behoudens beroep op de deputaten der Generale Synode voor de Zending.
3. Gij zult geene andere betrekking mogen bekleeden of u tot anderen arbeid mogen verbinden, tenzij de deputaten der Generale Synode voor de Zending, gehoord het advies van den Raad van Toezicht, u daartoe verlof verleen.
4. Uw diensttraktement zal zijn:
- a. vrije woning of vergoeding van woninghuur tot een maximum van 60 gld. per maand;
  - b. een salaris van 200 gld. per maand, als gij geene onverzorgde kinderen hebt; een salaris van 225 gld. per maand, als gij één of twee onverzorgde kinderen hebt; een salaris van 250 gld. per maand, als gij drie of vier onverzorgde kinderen hebt; een salaris van 275 gld. per maand, als gij vijf of meer onverzorgde kinderen hebt; Ingeval van buitenlandsch verlof zal gedurende de reis en het verblijf in Nederland het traktement de helft bedragen van het diensttraktement, vermeerderd met vergoeding van huishuur tot een maximum van 25 gld. per maand.
- Het pensioen bij emeriteering of eervol ontslag zal bedragen:
800 gld. per jaar en eene toelage van 100 gld. voor het eerste onverzorgde kind en 50 gld. voor elk volgend onverzorgd kind.
- Het pensioen der weduwe zal bedragen:
500 gld. per jaar en eene toelage voor onverzorgde kinderen van 100 gld. voor het eerste en 50 gld. voor elk volgend kind.
- Het Weezen-pensioen zal zijn:
voor den eersten onverzorgden wees uit eenzelfde gezin 250 gld.; den tweeden 150 gld.; en elken volgenden wees 100 gld. per jaar.
- Onder onverzorgde kinderen of weezen worden verstaan kinderen of weezen beneden 23 jaren, die ongehuwd zijn en niet in staat zijn in hun onderhoud te voorzien.
- Bij uitzending en reptarieering met goedvinden van de deputaten worden u de reiskosten

eerste klas voor uw en u gezin vergoed; terwijl voor eerste uitrusting en bij repatriëering voor inrichting in 't land u toegelegd wordt een alsdan te bepalen bedrag.

5. Bijaldien de staat uwer gezondheid of die van uw gezin een binnen- of buitenlandsch verlof noodzakelijk doet zijn, zult ge u voorzien van een attest van eenen bevoegden geneesheer, zoo mogelijk van éénen of meer der missionaire artsen op het Zendingsterrein werkzaam.

Met dit attest zult gij u wenden tot den Raad van Toezicht. In dringende gevallen heeft deze Raad de bevoegdheid, om u een binnenlandsch verlof te verleenen en ook een buitenlandsch verlof, met dien verstande, dat het besluit daartoe met algemeene stemmen genomen moet worden. In alle gevallen echter, waarin de beslissing van de deputaten der Generale Synode voor de Zending kan worden afgewacht, zult gij onder overlegging van het medisch attest en het advies van den Raad van Toezicht u tot deze wenden, die alsdan zullen beslissen. Deze regeling zal ook gelden voor de leden van uw gezin.

6. Eventueel ontslag of emeritaat kan u alleen worden verleend door de deputaten der Generale Synode voor de Zending, doch niet zonder advies van den Raad van toezicht. Gij zult bij aanvraag van ontslag of emeritaat vooraf kennis geven aan den Raad van Toezicht.

Behoudens het geval sub 7 genoemd, zullen tusschen den datum der aanvraag of aanzegging van ontslag en den datum, waarop het ontslag ingaat, ten minste zes maanden verlopen.

7. Wat betreft uwe belijdenis en wandel, zult gij staan onder toezicht der Kerk, op welker Zendingsterrein de school is gevestigd.

Bij onverhoopte toepassing op u van Art. 23 der Zendingsorde staat het ter beoordeeling van de deputaten der Generale Synode voor de Zending, in hoeverre eventueele schorsing zal zijn met of zonder behoud van traktement. Indien de censuur tot afsnijding voortvaart, zijt gij van datzelfde tijdstip af ontslagen zijn uit uwen dienst en vervallen voor u en de uwen alle aanspraken op traktement of pensioen.

8. Gehoord het advies van den Raad van Toezicht, kan deze instructie door de deputaten der Generale Synode voor de Zending worden gewijzigd, doch wat de financieele regelingen betreft niet zonder uwe bewilliging.

Aldus vastgesteld door de deputaten der Generale Synode voor de Zending, te Amsterdam, op 13 October 1904.

Ds. H. DIJKSTRA, h. t. Voorzitter.

Dr. J. HANIA, h. t. Scriba.

Reglement voor den Raad van Toezicht op de Keuchenius-school van de Gereformeerde Kerken in Nederland.

(Bijlage IVa. Zendingsrapport 11 c.)

ART. 1.

De dienaren des Woords en de artsen, die in den dienst der Gereformeerde Kerken in de Zending arbeiden op het Zendingsterrein der Gereformeerde Kerken in Nederlandsch-Indië, komen op geregelde tijden bijeen en vormen te zamen *de Raad van Toezicht* op de Keuchenius-school der Gereformeerde Kerken in Nederland, ingevolge besluit der Generale Synode van Arnhem in 1902.

ART. 2.

De gewone vergaderingen zullen gehouden worden zooveel mogelijk in iedere eerste week van de maanden Februari, Mei, Augustus en November.

ART. 3.

Buitengewone vergaderingen kunnen worden gehouden, wanneer minstens drie leden van

den Raad van Toezicht zulks begeeren. Op deze vergaderingen mogen alleen behandeld worden de zaken, waarvoor zij worden samengeroeven.

ART. 4.

Om wettig te kunnen vergaderen, moet tenminste de helft der leden tegenwoordig zijn. De vergaderingen worden gehouden ter plaatse waar de Opleidingsschool is gevestigd.

ART. 5.

In de vergadering van Februari wordt de voorzitter voor één jaar gekozen. Deze roept de vergaderingen samen.

ART. 6.

De scriba wordt ook in de vergadering van Februari gekozen voor één jaar. Hij deelt minstens 14 dagen te voren de punten van het agendum mede.

Wanneer minstens drie leden eene buitengewone vergadering wenschen, geven zij daarvan kennis van den voorzitter, die op buitengewone wijze de buitengewone vergadering bijeenroept.

ART. 7.

De scriba houdt de korte notulen van de handelingen der vergadering. Vóór de sluiting doet hij voorlezing van het door hem opgeteekende, dat hij, nader uitgewerkt op de volgende vergadering ter fine van goedkeuring voorleest

ART. 8.

Alle besluiten worden zooveel mogelijk met gemeen accoord genomen, zoodat eventueele minderheden zich er mede conformeeren, tenzij iemand oordeelt om der conscientie wille zijne afwijkende stem te moeten handhaven.

Indien over personen gestemd wordt, geschiedt dit met briefjes en met volstreckte meerderheid van stemmen. Indien deze volstreckte meerderheid met twee vrije stemmingen niet is verkregen, wordt herstemd tusschen hen, die de meeste stemmen op zich vereenigden. Bijaldien bij deze herstemming de stemmen staken, is de oudste in leeftijd gekozen.

ART. 9.

De Raad ziet toe, of de besluiten der Generale Synode betreffende de school door hen, die aan de school zijn verbonden, worden uitgevoerd.

Indien hem blijkt, dat er nalatigheid plaats heeft, zal hij daarover oordeelen, de betrokken personen daarop wijzen en des noodig rapport doen aan de deputaten der Generale Synode voor de Zending.

Ook op de naleving der instructie's houdt de Raad op dezelfde wijze toezicht.

ART. 10.

Wanneer tusschen de Europeesche onderwijzers verschil ontstaat in zake de school of wanverhouding rijst, die aan de school schade zou doen, zal de Raad, zoodra hij dit bespeurt, ten spoedigste een onderzoek instellen, en de zaak tot beslissing brengen, behoudens beroep op de deputaten der Generale Synode voor de Zending.

ART. 11.

Ter oefening van het toezicht op het onderwijs, de huishouding der internen en het opzicht over de inlandsche helpers, wordt de school ten minste eenmaal in de maand door éénen der leden van den Raad van Toezicht bezocht.

Beurtelings worden alle leden van den Raad hiervoor gedeputeerd, voor den tijd, die tusschen twee gewone vergaderingen verloopt. Het gedeputeerde lid brengt op de vergadering, waarop hij aftreedt, verslag uit van zijnen arbeid.

Het lid, dat in de beurt op het gedeputeerde lid volgt, fungeert als secundus.

ART. 12.

De Raad houdt toezicht op het onderhoud en de reparatie der gebouwen. In kleine aangelegenheden te dezer zake, waaronder dezulke worden verstaan, waarvan de uitvoering de kosten van f 100 niet te boven gaat, neemt de Raad beslissing en geeft hij last tot uitvoering. Bij alle grootere zaken geeft hij advies aan de deputaten der Generale Synode voor de Zending en wacht hunne beslissing af, except in zeer dringende gevallen.

ART. 13.

Ten minste éénmaal per jaar en voorts zoo vaak hij dit noodig keurt, neemt de Raad inzage van de administratie van docent en directeur.

Na het sluiten van het boekjaar ziet de Raad de rekening en verantwoording van docent en directeur na en geeft daarover advies aan de deputaten der Generale Synode voor de Zending.

ART. 14.

De Raad van Toezicht oordeelt over de te gebruiken geldmiddelen en het aan te schaffen meubilair. Hij ontvangt van docent en directeur opgave van wat naar hun oordeel noodig is. In Augustus zendt de Raad eene concept-begrooting te dezer zake toe aan de deputaten der Generale Synode voor de Zending, die deze vaststellen.

ART. 15.

Voorzover de deputaten der Generale Synode voor de Zending aan den Raad van Toezicht kennis geven van de zaken, die zij aan docent en directeur opdragen, houdt hij op de uitvoering daarvan toezicht.

ART. 16.

In geval de docent, de directeur of één der Europeesche onderwijzers een binnen of buitenlandsch verlof begeert, zal de Raad, gezien het medisch attest, daarover oordeelen en ten spoedigste zijn advies ter kennis brengen van de deputaten der Generale Synode voor de Zending.

In zeer dringende gevallen beslist de Raad zelf; doch als het een buitenlandsch verlof betreft, moet het besluit daartoe eenstemmig zijn genomen op eene vergadering, waar minstens twee derden der leden tegenwoordig zijn.

ART. 17.

Indien de docent, de directeur of één der Europeesche onderwijzers ontslag of emeritaat begeert, zal de Raad dit verzoek beoordeelen en advies uitbrengen aan de deputaten der Generale Synode voor de Zending.

Wanneer naar het oordeel van den Raad ongevraagd ontslag of emeriteering moet plaats hebben, zal hij, behoudens het geval waarin Art. 23 der Zendingsorde heeft voorzien, hiervan bij gemotiveerd schrijven kennis geven aan de deputaten der Generale Synode voor de Zending, na voorafgaande bespreking met den betrokken persoon.

ART. 18.

De Raad van Toezicht onderhoudt correspondentie met de deputaten der Generale Synode voor de Zending.

In alle zaken betreffende de school dient hij hen van advies.

Jaarlijks geeft hij verslag van zijnen arbeid aan de deputaten der Generale Synode voor de Zending. Dit jaarverslag wordt vastgesteld in de vergadering van Februari.

Voorts rapporteert hij, zoo vaak hij zelf dit noodig keurt of de deputaten der Generale Synode voor de Zending rapport begeeren.

ART. 19.

Van de noodzakelijke uitgaven, die de Raad van Toezicht bij de uitvoering van zijnen arbeid heeft te doen, dient hij elk halfjaar eene nota in bij de deputaten der Generale Synode voor de Zending.

ART. 20.

De notulen en alle officieele stukken, waarvan register wordt gehouden, worden bewaard door den scriba, die ten allen tijde verplicht is, desgevraagd, inzage te geven van het archief aan de leden der vergadering.

ART. 21.

Veranderingen in dit reglement kunnen op iedere gewone vergadering worden aangebracht met volstrekte meerderheid van stemmen, de deputaten der Generale Synode voor de Zending gehoord.

Aldus vastgesteld door de deputaten der Generale Synode voor de Zending, te Amsterdam, op 21 October 1903.

Ds. H. DIJKSTRA, h. t. *Voorzitter*.

Dr. J. HANIA, h. t. *Scriba*.

**Instructie voor den WelEd. Heer J. P. Zuidema, eerste
leeraar, waarnemend directeur van de Keuchenius-School.**

(Bijlage IVb. Zendingsrapport II c.)

Waarde Broeder in Christus!

De Generale Synode der Gereformeerde Kerken in Nederland, gehouden te Arnhem 12 Augustus 1902 en volgende dagen, heeft aan hare deputaten voor de Zending onder Heidenen en Mohammedanen opgedragen om, gehoord het advies der Algemeene Vergadering, de instructie vast te stellen van hen, die aan de Keuchenius-school worden verbonden (Acta, Art. 133, 10.)

Ter uitvoering dezer opdracht leggen genoemde deputaten u de volgende instructie voor, vertrouwend daarbij, dat gij wel bereid zijt haar door onderteekening uwerzijds als u bindende te erkennen.

1. Het is u opgedragen als eerste leeraar, waarnemend directeur aan de Keuchenius-school te arbeiden; en zulks onder gebondenheid aan alles wat door de Generale Synode in betrekking tot deze school is bepaald.
2. Zoolang aan deze school geen directeur in functie is getreden, zult gij die plaats vervullen.

Daarbij zal het tot uwen arbeid behooren:

- a. in de eerste afdeling van de Keuchenius-school met behulp van de helpers, die aan de school zijn verbonden, het onderwijs te geven volgens een leerplan, zooals vastgesteld wordt door de Algemeene Vergadering;
- b. de huishouding der internen te besturen en toezicht te houden op de leerlingen;
- c. leerlingen aan te nemen, tot eene hoogere klas te bevorderen en desnoodig te verwijderen, en zulks volgens de regelen door de Synode daarvoor gesteld;
- d. helpers aan te stellen en desnoodig te ontslaan, waarbij echter telkens noodig is de goedkeuring van den Raad van Toezicht;
- e. den arbeid der helpers te regelen onder advies van den Raad van Toezicht en op de helpers toezicht te houden;
- f. de correspondentie te voeren met de deputaten der Generale Synode voor de Zending, hun tenminste elke zes maanden rapport betreffende de school te doen toekomen, telken jare zoo spoedig mogelijk rekening en verantwoording te doen van ontvangst en uitgaaf over het laatst verlopen boekjaar, en voorts uit te voeren wat door hen u zal worden opgedragen in het belang der school;
- g. bij te wonen de Algemeene Vergadering van arbeiders op Midden-Java en aan den arbeid dier Algemeene Vergadering deel te nemen, terwijl de noodzakelijke kosten daaraan verbonden u, na ontvangen nota, zullen worden vergoed uit de generale kas;

- h. aan den Raad van toezicht alle inlichtingen betreffende de school te verstrekken, die hij van u vragen zal, het advies van dien Raad in alle zaken der school in te winnen en aan zijne adviezen u te houden, met dien verstande dat u beroep openstaat op de deputaten der Generale Synode voor de Zending, die in alle zaken van verschil tusschen u en den Raad van Toezicht zullen beslissen;
- i. zoodra de tweede afdeling der Keuchenius-school is gevormd en een docent in functie is getreden, broederlijk overleg met den docent te plegen betreffende de uitvoering van den u opgedragen arbeid, alsmede bij het indienen van voorstellen, die gij in het belang der eerste afdeling meent te moeten doen, terwijl gij eventueel geschillen tusschen u en den docent zult brengen voor den Raad van Toezicht, wiens uitspraak gij zult eerbiedigen, behoudens beroep op de deputaten der Generale Synode voor de Zending.
3. Wanneer een directeur in functie is getreden, zal het u zijn opgedragen :
- de lessen te geven, die de directeur volgens advies van den Raad van Toezicht u zal aanwijzen;
  - den directeur in het houden van toezicht en in allen verderen arbeid op zijn verzoek behulpzaam te zijn en broederlijk met hem samen te werken;
  - bij verschil tusschen u en den directeur u te wenden tot den Raad van Toezicht en diens uitspraak te eerbiedigen, behoudens beroep op de deputaten der Generale Synode voor de Zending;
  - bij te wonen de Algemeene Vergadering van arbeiders op Midden-Java en aan den arbeid dier vergadering deel te nemen, zullende de noodzakelijke kosten daarvan worden vergoed.
  - den Raad van Toezicht de inlichtingen te verstrekken, die hij vragen zal.
4. Uw diensttraktement zal zijn:
- vrije woning of vergoeding van woninghuur tot een maximum van 60 gld. per maand;
  - een salaris van:
    - 200 gld. per maand, als gij geene onverzorgde kinderen hebt;
    - 225 gld. per maand, als gij één of twee onverzorgde kinderen hebt;
    - 250 gld. per maand, als gij drie of vier onverzorgde kinderen hebt;
    - 275 gld. per maand, als gij vijf of meer onverzorgde kinderen hebt.
- Ingeval van buitenlandsch verlof zal gedurende de reis en het verblijf in Nederland het traktement de helft bedragen van het diensttraktement, vermeerderd met vergoeding voor huishuur, tot een maximum van 25 gld. per maand.
- Het pensioen bij eervol ontslag zal bedragen:
- 800 gld. per jaar en eene toelage van 100 gld. voor het eerste onverzorgde kind en 50 gld. voor elk volgend onverzorgd kind.
- Het pensioen voor uwe weduwe zal bedragen:
- 500 gld. per jaar en eene toelage voor onverzorgde kinderen van 100 gld. voor het eerste en 80 gld. voor elk volgend kind.
- Het weezenpensioen zal zijn:
- Voor den eersten onverzorgden wees 250 gld., den tweeden 180 gld. en elken volgenden wees 100 gld. per jaar.
- Onder onverzorgde kinderen of weezen worden verstaan kinderen of weezen beneden 23 jaren, die ongehuwd zijn en geene betrekking bekleeden, waardoor zij in hun onderhoud kunnen voorzien.
- Bij uitzending en repatriëering met toestemming van de deputaten worden de reiskosten eerste klas voor u en voor het gezin vergoed, terwijl voor eerste uitzending en bij repatriëering voor inrichting hier te lande een alsdan te bepalen bedrag zal worden toegelegd.
5. Bijaldien de staat van uwe gezondheid of die van uw gezin een binnen- of buitenlandsch verlof noodzakelijk doet zijn, zult ge u voorzien van een attest van eenen bevoegd geneesheer, zomogelijk van éénen of meer der missionaire artsen op het Zendingsterrein werkzaam.
- Met dit attest zult gij u wenden tot den Raad van Toezicht. In dringende gevallen heeft deze Raad de bevoegdheid, om u een binnenlandsch verlof te verleen en ook een buitenlandsch verlof, met dien verstande, dat het besluit daartoe met algemeene

stemmen genomen moet worden. In alle gevallen echter, waarin de beslissing van de deputaten der Generale Synode voor de Zending kan worden afgewacht, zult gij onder overlegging van het medisch attest en het advies van den Raad van Toezicht u tot deze wenden, die alsdan zullen beslissen.

6. Eventueel ontslag of emeritaat kan u alleen worden verleend door de deputaten der Generale Synode voor de Zending, doch niet zonder advies van den Raad van Toezicht.
7. Wat betreft uwe belijdenis en wandel, zult gij staan onder het toezicht der Kerk, op welker Zendingsterrein de school is gevestigd.

Bij onverhoopte toepassing op u van Art. 23 der Zendingsorde staat het ter beoordeeling van de deputaten der Generale Synode voor de Zending, in hoeverre eventuele schorsing zal zijn met of zonder behoud van traktement. Indien de censuur tot afsnijding voortvaart, zijt gij van dat zelfde tijdstip af ontslagen zijn uit uwen dienst, en vervallen voor u en de uwen alle aanspraken op traktement of pensioen.

8. Gehoord het advies van den Raad van toezicht, kan deze instructie door de deputaten der Generale Synode voor de Zending worden gewijzigd, doch wat de financiële regelingen betreft niet zonder uwe bewilliging.

Aldus vastgesteld door de deputaten der Generale Synode voor de Zending, te Amsterdam, op 13 October 1904.

Ds. H. DIJKSTRA, h. t. *Præses*.

Dr. J. HANIA, h. t. *Scriba*.

BIJLAGE LXXVIIz.

(Art. 148.)

Advies over E 1.

Waar door de Generale Synode alle punten op één na, die op het agendum onder letter E en in het rapport van de deputaten der Generale Synode voor de Zending worden vermeld, behandeld zijn, daar rest alleen nog aan uwe commissie een oordeel uit te spreken over letter E 1; dat is dus het rapport van de deputaten zelf, De broeders Ds. BREUKELAAR en Dr. WAGENAAR hebben aan de behandeling van dit onderwerp geen deel genomen, wijl zij zelf tot deze deputaten hebben behoord.

Uwe commissie is er van overtuigd, dat alle leden der Synode wederom met groote belangstelling kennis hebben genomen van het uitvoerige rapport. In sobere taal is ons een klaar beeld geteekend van den velen arbeid, die door de deputaten voor de Zending is verricht en waarbij de arbeiders op het Zendingsveld hunne op prijs gestelde medewerking hebben verleend. Tal van gewichtige zaken zijn door deze broederen besproken en behandeld; en dat alles op eene wijze, die uwe volle goedkeuring verwerven mocht. Hoeveel tijd heeft dit alles gekost; hoeveel kennis, onderzoek en nadenken werden hiertoe vereischt; hoeveel wijsheid, voorzichtigheid en kloekheid waren hiertoe noodig! Vooral de broederen Ds. DIJKSTRA, Dr. HANIA en Ds. BREUKELAAR hebben onverpoosd en met altoos nieuwe opgewektheid gearbeid. Het verdient hartelijke waardeering, dat de deputaten belangloos zich zooveel moeite voor het gewichtige Zendingswerk hebben getroost. Worden hunne bemoeiingen rijkelijk door onzen God gezegen! vele heidenen en Mohamedanen op Midden-Java en Soemba voor den Christus gewonnen en de kerk des Heeren in onze koloniën geplant! Dit zal voor de deputaten stellig de rijkste belooning zijn.

Uwe commissie stelt voor (volgen de conclusiën in het artikel der Acta).

A. G. HONIG, *Rapporteur*.

BIJLAGE LXXVIII.
(Art. 151.)

Advies inzake het gravamen tegen eene zinsnede van Art. 36 der Belijdenis.

De Generale Synode van de Gereformeerde Kerken, die in 1902 te Arnhem gehouden is, droeg aan Prof. Dr. H. BAVINCK, Prof. Dr. H. H. KUYPER, Ds. T. BOS, Ds. A. LITFOOY, ouderlingen T. TROMP en M. DE JONGE JZN. alsmede aan Jhr. Mr. A. F. SAVORNIN LOHMAN op, „de e. v. Synode te dienen van een advies in zake het gravamen tegen artikel 36 der Nederlandsche Geloofsbelijdenis en dit advies een half jaar te voren ter kennis van de Kerken te brengen” (Acta Artt. 21 en 23).

Het hier bedoelde gravamen, dat in 1896 op de Synode te Middelburg ingediend werd, luidde blijkens de Acta dier Synode (Art. 179) aldus:

„Met alle leden der Synode den 11^{den} Augustus door den voorzitter opgeroepen, om door het opstaan van hunne zitplaatsen instemming te betuigen met de Formulieren van Eenigheid der Kerken, hebben ook ondergeteekenden aan deze oproeping gevolg gegeven, zonder daarbij uitdrukkelijk melding te maken van hun gravamen tegen ééne zinsnede in artikel 36 der Belijdenis. Zij onthielden zich hiervan, overmits zij niet anders onderstellen konden, dan dat dit hun gravamen genoegzaam aan hun medeleden bekend was. Nu echter (ook naar hun oordeel terecht) het voortbestaan van slapende gravamina, als gevaarlijk voor de zuiverheid der leer en mitsdien voor den welstand der kerken, door de Synode is afgekeurd, achten zij de Synode niet te mogen verlaten, zonder bezwaar te hebben ingebracht tegen den inhoud en de strekking van de derde zinsnede in artikel 36 van de Belijdenis der Kerken, als zijnde niet conform den Woorde Gods. Zij gaan hierbij uit van de h. i. onbetwistbare waarheid, dat wij, de Confessie onzer vadersen belijdende, onder de woorden waarin zij beleden, niets anders verstaan mogen, dan hetgeen zij zelve, blijkens het stellige getuigenis der geschiedenis, met het bezigen dezer woorden bedoeld hebben; en dat, aldus verstaan en opgevat, deze derde zinsnede van artikel 36 onzer Belijdenis, bij oprechte en eerlijke uitlegging, o. m. aan de wereldlijke Overheid den plicht oplegt, om afgoderij en valschen godsdienst des noods met het zwaard uit te roeien, en dat het aan de Kerken is opgelegd, der Overheid dit als haren plicht te prediken. Zulks nu in strijd met den Woorde Gods achtende, rekenen zij zich in hunne consciëntie verplicht, deze uitspraak niet te belijden maar te verwerpen; en stellen zij mitsdien hunne verklaring desaangaande in handen der Kerken, der Kerken oordeel hierover inroepende, en ten allen tijde bereid deze hunne verklaring, op grond van de Heilige Schrift, gestand te doen.

F. L. RUTGERS.	P. BIESTERVELD.
M. NOORDTZIJ.	A. KUYPER.
D. K. WIELENGA.	H. BAVINCK.
L. LINDEBOOM.	J. H. DONNER.

Oorspronkelijk had de Synode, met het oog op het gewicht van zulk een gravamen tegen de Belijdenis, geoordeeld, dat de beslissing niet behoorde plaats te vinden zonder dat ook de buitenlandsche Gereformeerde Kerken over dit gravamen waren gehoord. „Overtuigd”, zoo luidde de considerans van haar besluit, „dat, zoo ergens dan vooral hier, met heilige ernst en kalme bezadigheid moet worden gehandeld; dat geen deel onzer Belijdenis in debat mag gebracht, alvorens ook buitenlandsche Kerken hierover geraadpleegd zijn; dat dit laatste ook daarom te meer noodig is, wijl alzoo van Nederland weêr de stoot uitgaat, evenals vroeger, om ook die buitenlandsche Gereformeerde Kerken tot krachtiger handhaving van de belijdenis der waarheid op te wekken en de heerlijke eenheid van de Kerk van Christus over heel de wereld tot klaarder bewustzijn dier kerken te brengen, besluit zij:

1°. *behoorlijk acte te nemen van de nu bij de Synode ingekomen en onderteekende missive;*

2°. *eene commissie van acht leden te benoemen, zijnde de broederen Dr. H. Bavinck, Ds. T. Bos, Mr. D. P. D. Fabius, Mr. Th. Heemskerk, Dr. A. Kuyper, Ds. A. Littooy, en de ouderlingen T. Tromp van Rotterdam en H. Windt van Haren, ten einde de volgende Generale Synode te dienen van advies in zake het ingediende gravamen;*

3°. *dat het op te stellen advies een vol jaar vóór het bijeenkomen der volgende Generale Synode aan al de Kerkeraden der Gereformeerde Kerken zal toegezonden worden;*

4°. *dat aan alle buitenlandsche Kerken, met welke de onze in correspondentie getreden zijn, eene uitnoodiging vanwege de Gereformeerde Kerken, hier in Generale Synode vereenigd, verzonden zal worden, ten einde ook die Kerken, nadat haar ter bekwamer tijd het advies zal zijn toegezonden, en de Kerken hier den dag der beraadslaging over dit punt der Confessie zullen hebben vastgesteld, door haar afgevaardigden gehoord mogen worden”.*

Toen echter noch op de Generale Synode te Groningen in 1899 (Acta, Art. 41) noch op die te Arnhem in 1902 (Acta, Art. 13) het bedoelde rapport ingediend was en één der aangewezen deputaten verzocht had van zijne taak ontheven te worden, benoemde de Generale Synode niet alleen nieuwe deputaten, maar beperkte zij ook tegelijk hun mandaat. Blijkbaar wordt met dit „beperkt mandaat” in de eerste plaats bedoeld, dat deputaten ontheven werden van den last, hun door de Generale Synode te Groningen opgelegd, om hun advies vooraf ter kennis te brengen van die buitenlandsche Kerken, met welke de onze in correspondentie getreden zijn, en deze uit te noodigen afgevaardigden te zenden, die het oordeel dezer Kerken aan de Generale Synode zouden overbrengen. Van het hooren der buitenlandsche Kerken werd dus afgezien.

Ook naar het oordeel uwer deputaten is het inwinnen van het advies

dezer kerken op de aangegeven wijze noch doeltreffend noch noodzakelijk.

Niet doeltreffend, omdat het aantal der buitenlandsche Gereformeerde Kerken, welke met de onze in correspondentie staan, naar verhouding te gering is, dan dat haar oordeel zou kunnen of mogen gelden als eene beslissing van alle Gereformeerde Kerken, gelijk die bij de revisie der Confessie op de Synode te Dordt in de jaren 1618 en 1619 verkregen werd.

En niet noodzakelijk, omdat de meeste dezer buitenlandsche Kerken zich reeds op afdoende wijze over het punt in geschil hebben uitgelaten en uit de wijzigingen of nadere verklaringen door haar aan de Confessie toegevoegd haar gevoelen genoegzaam kan worden gekend.

Voorts meenen uwe deputaten uit dit „beperkt mandaat” in de tweede plaats te mogen afleiden, dat het de bedoeling der Synode is, dat zij zich stipt zullen bepalen tot het ingediende gravamen en niet geroepen zijn, om een principieel advies te geven over de veel verder strekkende vraag, welke taak de christelijke Overheid heeft op religieus en ethisch gebied, of wat de verhouding moet wezen tusschen Staat en Kerk.

De vroeger benoemde deputaten hebben wel in dien zin hunne taak opgevat; maar juist die breede opvatting is mede oorzaak geworden, dat zij met hunnen arbeid niet gereed zijn gekomen. Met het oog ook daarop heeft de Synode de taak der nieuw benoemde deputaten enger omschreven, en naar het oordeel uwer deputaten terecht. Het komt ook hun voor, dat de tijd nog niet rijp is voor eene dergelijke diep ingrijpende en veel omvattende dogmatische beslissing.

Ook van dit gevoelen zijn uwe deputaten bereid rekenschap te geven.

Zij erkennen gaarne, dat in den loop der historie zich eene gansch andere verhouding tusschen Staat en Kerk ontwikkeld heeft dan in de dagen onzer vaders en in verband, daarmede bij velen de overtuiging zich gevestigd heeft, dat het niet de roeping der Overheid is om aan ééne bepaalde Kerk boven andere de voorkeur te schenken of ééne bepaalde religie te verklaren tot religie van Staat. Intusschen zou met zulk eene negatieve uitspraak, gesteld dat men haar in de Confessie wilde opnemen, het vraagstuk, dat hier aan de orde is, niet opgelost zijn. De Kerk zou, om aan de andere zijde misverstand af te weren, evenzeer verplicht zijn tegenover de neutrale Staatsidee, de valsche scheiding van Staat en Kerk, het niet meer rekenen met de ordinantiën Gods voor het volksleven en de ontkerstening van de gedoopte natiën, positief haar dogma te stellen, wat volgens den Woorde Gods de roeping der Overheid is. Juist op dit punt echter ontbreekt tot nog toe die scherp belijnde en wel gefundeerde overtuiging, die alleen tot formuleering van een nieuw dogma leiden kan. Tal van vraagstukken komen hierbij aan de orde, die nog niet genoegzaam zijn doorgedacht en waaromtrent nog geen communis opinio is verkregen. Thans reeds een beslissing te willen nemen, zou een plukken zijn van de vrucht, vóór dat ze rijp was; een

voortuitloopen op de leiding des Heiligen Geestes, die de Kerk in alle waarheid leiden moet.

Waar ten slotte nog bij komt, dat zulk een nieuw dogma alleen dan genoegzame zedelijke autoriteit zou hebben, wanneer het werd vastgesteld met medewerking van allen, die de Gereformeerde Belijdenis zijn toegedaan. De droevige verdeeldheid op eigen kerkelijke erve en het weinige gemeenschapsbesef tusschen de Gereformeerde Kerken in de onderscheiden landen, maken het echter onmogelijk, dat thans reeds zulk eene revisie van de Confessie aan de orde komen kan.

Zich daarom stipt bepalende tot het hun gegeven mandaat, hebben uwe deputaten gemeend alleen advies te moeten geven over het op de middelburger Synode ingediende gravamen.

Blijkens de officieele verklaring door de bezwaarde broeders afgelegd, geldt dit gravamen niet artikel 36 in zijn geheel; ook niet wat in dit artikel gezegd wordt over den plicht der Overheid, „om de hand te houden aan den heiligen kerkedienst, het Koninkrijk van Christus Jezus te doen vorderen en het Woord des Evangelies overal te doen prediken”; maar alléén en uitsluitend die ééne zinsnede, dat het de taak der Overheid is „om te weren en uit te roeien alle afgoderij en valschen godsdienst”.

Hoewel de bezwaarden in hun gravamen enkel de zoo even aangehaalde woorden hebben vermeld, blijkt toch uit het verband duidelijk genoeg, dat mede bedoeld zijn de daarop volgende woorden: „en het rijk des antichrist te gronde te werpen”. Immers in het *te gronde te werpen* ligt evenzeer de gedachte aan geweld opgesloten, waartegen het gravamen zich richt.

Volgens de bezwaarde broederen kan deze zinsnede „blijkens het stellige getuigenis der geschiedenis” „bij oprechte en eerlijke uitlegging” niet anders beteekenen, dan dat daardoor o. m. „aan de wereldlijke Overheid den plicht wordt opgelegd om afgoderij en valschen godsdienst desnoods o. m. met het zwaard uit te roeien”. Zulks nu achten zij „in strijd met den Woorde Gods, waarom zij zich in hunne consciëntie verplicht rekenen, deze uitspraak niet te belijden maar te verwerpen”. Terwijl zij zich bereid verklaren „deze verklaring ten allen tijde op grond van de Heilige Schrift gestand te doen”.

Van dit laatste aanbod hebben uwe deputaten gemeend geen gebruik te moeten maken. Vooreerst niet, omdat de bewijzen, die deze broeders hiervoor uit de Schrift meenen te moeten aanvoeren, door hen reeds meermalen en met groote uitvoerigheid zijn uiteen gezet. Terwijl voorts de Synode door in de commissie van advies enkele der bezwaarde broeders te benoemen, hun daarmede van zelf de gelegenheid schonk hun gevoelen desvereischt nog nader toe te lichten.

Hoe beperkt deputaten hun taak opvatten, ze ontveinzen zich echter geen oogenblik den diepen ernst van de taak hun opgelegd. De wensch der buitenlandsche afgevaardigden op de Synode te Dordt uitgesproken,

dat onze Kerken hare heerlijke Belijdenis, die met het bloed van zoovele martelaren bevestigd was, ongeschonden mochten bewaren tot de wederkomst van Christus, vindt wêerklink ook in hun hart. Waar het thans sinds de Dordtsche Synode de eerste maal is, dat de Synode geroepen wordt uitspraak te doen over een gravamen tegen een deel dezer Belijdenis, behoort wel de grootste bedachtzaamheid in acht genomen te worden, opdat niet noodeloos één steen worde losgerukt uit het gebouw, dat onze vaders ons hebben nagelaten.

Toch konden en mochten deputaten u daarom niet adviseeren dit gravamen te laten rusten. Waar broeders uit gewetensdrang verklaren, dat zij op grond van de H. Schrift tegen een deel der Confessie bezwaar hebben, daar zou de Synode, door over dit gravamen geene uitspraak te doen, niet alleen op bedenkelijke wijze het gezag der Confessie verzwakken, maar wat nog erger is, te kort doen aan het grondbeginsel van alle Gereformeerde Belijdenis, dat Gods Woord alleen richtsnoer is voor ons geloof en leven. Hoe hoog we ook onze Belijdenis stellen, eene Kerk die desgevraagd zou weigeren hare belijdenis aan Gods Woord te toetsen, zou ophouden eene Protestantsche Kerk te zijn.

Alsnu overgaande tot het ingediende gravamen zelf, komt het uwen deputaten voor, dat in de eerste plaats onderzoek moet worden gedaan, of *de zin en beteekenis, die de bezwaarde broeders aan de gewraakte zinsnede hechten, juist is of niet*. Bleek toch hunne uitlegging onjuist te zijn, dan zou daarmede de grond van het gravamen zelf vervallen zijn en verdere toetsing hunner bezwaren aan de Schrift overbodig wezen.

Nu zijn uwe deputaten met de bezwaarde broeders van oordeel, dat „wij de Confessie onzer vaders belijdende, onder de woorden, waarin zij beleden, niet anders verstaan mogen dan hetgeen zij zelve, blijkens het stellige getuigenis der geschiedenis, met deze woorden bedoeld hebben”. De Confessie is een historisch acte stuk en moet daarom ook op historische wijze worden uitgelegd. Elke poging om de woorden van de Confessie te verklaren in eenen zin, die lijnrecht in strijd is met de bedoeling der opstellers, moet daarom reeds op historische gronden worden afgekeurd ¹⁾. Maar nog veel zwaarder weegt bij uwe deputaten de bedenking, dat wie op dit ééne punt, met hoe goede bedoelingen ook, de historische beteekenis loslaat, daarmede den weg opent om, schijnbaar aan de Confessie vasthoudende, haar eene gansch andere meening onder te schuiven dan door

---

¹⁾ In het proces door de Vrije Kerk van Schotland tegen de Vereenigde Vrije Kerk gevoerd, waarbij de strijd evenzeer liep over eene verklaring van een deel der Confessie, heeft ook de Lord Chancellor bij de eindbeslissing door het Hooger Huis zeer beslist het standpunt ingenomen, dat de beteekenis der Confessie uit de historie van dien tijd en de bedoeling der opstellers moest worden verklaard. Zie A. TAYLOR INNIS, *Free Church Union Case*, 1904, p. 24 en v.v.

hare auteurs is bedoeld. Dat dit gevaar niet denkbeeldig is, blijkt wel het best, wanneer men ziet, hoe verschillende presbyteriaansche Kerken in Schotland en Amerika eene reeks nadere verklaringen aan de Confessie hebben toegevoegd, die min of meer naar het arminianisme overhellen, niettegenstaande deze Kerken verklaren de Westminster'sche Confessie, wier calvinistisch karakter onverdacht is, ongeschonden te willen bewaren. Terwijl ten slotte deze zelfde methode van exegese, in de school van Coccejus ook op de Schrift toegepast, genoegzaam getoond heeft, hoe daarmede alle vastheid van de Confessie wordt ondermijnd en de bedenkelijkste ketterijen kunnen worden binnengeloodst. Het geschil loopt dus niet alleen over eene quaestie van exegetische methode, maar raakt wel degelijk het gezag, de vastheid en den inhoud der Confessie zelve.

Nu is zeer zeker door sommige broeders het gevoelen wel verdedigd, dat men bij de uitlegging der Confessie niet in dien strikten zin gebonden is aan de bedoeling der opstellers, omdat de Confessie de levende uiting is van de geloofsovertuiging der gemeente ook in onzen tijd en daarom alleen de *letter der Confessie* heeft te beslissen. Volgens hen nu schrijft onze Confessie in de gewraakte zinsnede wel aan de Overheid de taak voor om de afgoderij en den valschen godsdienst te weren en uit te roeien, maar laat zij de keuze der middelen en wegen, waardoor de Overheid dit doel te bereiken heeft, vrij. De Overheid *kan* dit dus doen door maatregelen van dwang of geweld, maar zij *mag* het desverkiezende ook doen door overal „het Woord des Evangelies te doen prediken” en voorts van alle vervolging of onverdraagzaamheid inzake de religie zich te onthouden. Waar nu de ondervinding geleerd heeft, zeggen deze broederen, dat elke maatregel van geweld en vervolging het hier bedoelde kwaad niet stuit en keert maar veeleer bevordert, en dat het rijk van den antichrist en de afgoderij alleen overwonnen kunnen worden door de zuivere prediking des Woords, oordeelen zij dat de Overheid deze taak het best volbrengen kan door van alle vervolging af te zien en alleen geestelijke wapenen te gebruiken. Volgens hun inzicht eischt de letter der Confessie dan ook niet, dat de Overheid geweld gebruiken moet. Immers, zoo merken zij op, artikel 36 zegt niet, dat de Overheid „kettters en afgodendienaars” moet weren en uitroeien, maar „*afgoderij en valschen godsdienst*”; en het woord „*uitroeien*” sluit wel in zich het denkbeeld van geweld, wanneer het gebruikt wordt in verband met *levende wezens*, maar niet wanneer het gezegd wordt van *zaken* of *denkbeelden*. Het gebruiken van geweld wordt in artikel 36 dus wel niet verboden, maar toch evenmin gebiedend voorgeschreven. Op soortgelijke wijze heeft de Vrije Kerk van Schotland getracht het bezwaar van velen tegen eene gelijkkluidende plaats in hare Confessie uit den weg te ruimen, door in haar acte van 1 Juni 1846 (act anent questions and formula) te verklaren, dat „hare Kerk wel vasthield aan dezelfde schriftuurlijke

beginselen ten opzichte van de plichten der naties en hare heerschers met betrekking tot de ware religie en de Kerk van Christus, waarvoor zij tot hiertoe gestreden heeft; maar dat zij alle beginselen, die tot onverdraagzaamheid en geloofsvervolging leiden, afwijst en loochent en *niet gelooft, dat hare Confessie of eenig deel daarvan, mits eertlijk uitgelegd, zulke verdraagzaamheid of vervolging begunstigt*"¹⁾).

Intusschen heeft Dr. PH. SCHAFF, de uitnemende kenner der symbolen, eene zoodanige uitlegging niet ten onrechte als onjuist afgekeurd²⁾; en naar het oordeel uwer deputaten is ze, hoezeer ook met een beroep op de letter onzer Confessie verdedigd, toch niet wel te handhaven.

Reeds de woorden zelf der Confessie laten, naar de overtuiging uwer deputaten, deze opvatting niet toe.

Er is sprake van een *ambt* of *taak* der Overheid (de fransche tekst heeft *office*; de latijnsche *officium*), gelijk dan ook in de oorspronkelijke editie van 1562 staat: het is hare ambt ende officie. En die taak zelf wordt aldus omschreven, dat de Overheid heeft te *weren, uit te roeien en te 'gronde te werpen* (de fransche tekst heeft *ôter, ruiner et détruire*; de latijnsche *submoveant*; evertant et diruant, terwijl de oorspronkelijke editie van 1562 in plaats van *uitroeien* heeft *te niete te doen*). Deze sterke uitdrukkingen sluiten alle gedachte uit, alsof de Overheid hier slechts lijdelijk had toe te zien of alleen met geestelijke wapenen de afgoderij had te doen weerstaan. En wat alles afdoet, de Schriftuurplaatsen, waarop de Confessie tot staving van dit gevoelen zich beroept (in de oorspronkelijke editie van 1562 evenals in die van 1582) n. l. I Kon. 15:12 en II Kon. 23:1 en v.v., waarin sprake is van de koningen Asa en Josia, die de afgoden wegdeden uit het land, toonen genoegzaam, in welken zin dit uitroeien der afgoderij is bedoeld.

Ook over de vraag, wat onder *afgoderij, valsche godsdienst* en het *rijk van den antichrist* te verstaan is, meenen uwe deputaten, dat kwalijk verschil van gevoelen kan bestaan. Wel is de opmerking terecht gemaakt, dat hiermede niet bedoeld zijn ketterijen of dwaalleeringen in den gewonen zin des woords; want de uitdrukking *valsche godsdienst* beteekent hier niet eene valsche geloofsovertuiging of religie maar, gelijk uit den franschen tekst onzer Confessie (*faux service de Dieu*) en den latijnschen (*adulterinum Dei cultum*) afdoende blijkt, de valsche *eeredienst*. In dien zin heeft VOENIUS gelijk, wanneer hij in zijne Disp. Theol., t. III., p. 806 en Pol. Eccl. t. II, p. 422 opmerkt, dat het uitroeien of dooden der kettters geen geloofsartikel onzer Kerken is. Maar aan de andere zijde meenen uwe deputaten, dat het toch ook niet aangaat, onder afgoderij en valschen godsdienst alleen of in de eerste plaats de heidensche af-

1) A. TAYLOR INNES, *The Law of Creeds in Scotland*, 1902, p. 332

2) PH. SCHAFF, *The Creeds of Christendom*, 1899, t. I. p. 799.